استاد زيار

د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری

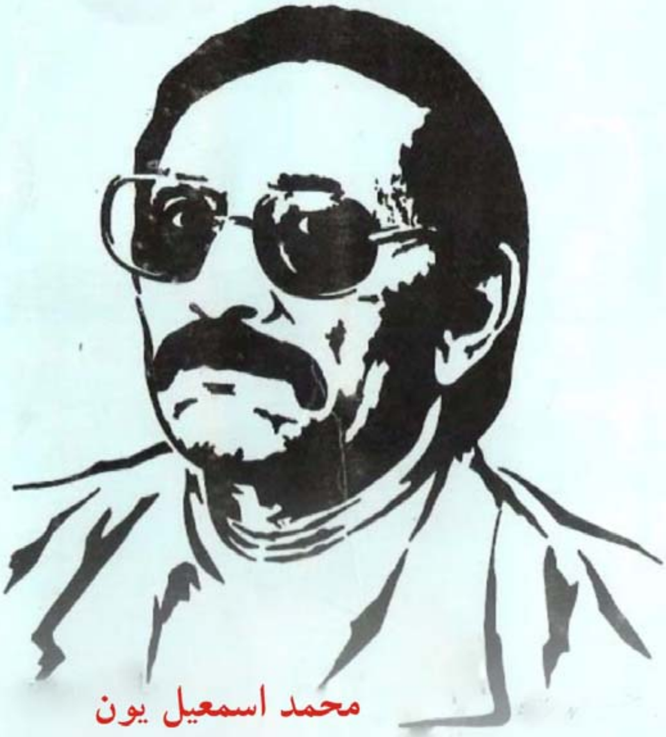

محمد اسمعيل يون

۱۳۸۷ ل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار
د پښتنې فرهنګ یو ځلاند ستوری

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

پخپله استاد زیار ته
چې د پښتنې مینې راکښون یې زما په
زړه کې د دغه اثر د کښلو هیله وروزله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتــاب نــوم:	استاد زيار د پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری
لـــيکـــــوال:	محمد اسمعيل يون
خـــپـــرنـــدوی:	يون کلتوري يون
چـــاپـــشمـــېر:	۱۰۰۰ټوکه
لــومـــړی چاپ:	۱۳۷۸ل کال
دويـــم چـــاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لـــيکــــوال پرله پسې نومره:	(۷)
د خـــپرنـــدوی پرله پسې نومره:	(۷)
کـــمـــپـــوزر:	ضياءالرحمن ضياء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیک	مخ
ددې اثر دویم چاپ	۱
سریزه	۳
ژوندلیک	۷
ژورنالیست زیار	۲۱
شاعر زیار	۲۹
څېړنیال زیار	۵۸
کره کتونکی زیار	۸۰
داستان لیکونی زیار	۸۸
ژبپوهاند زیار	۹۹
ځانګړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار	۱۱۳
ژباړونکی زیار	۱۳۷
یادښت (سریزه) لیکونکی زیار	۱۴۹
راډیویي مرکې	۱۵۸
ترهېواده دباندې	۱۵۹
یادونه (مرکه)	۱۲۲
ځانپېښې	۱۸۳
اخځونه	۲۰۰
د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه	۲۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې اثر دويم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصیل په بهیر کې لیکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولګي محصل وم، چې دا کار مې پیل او تر څلورم ټولګي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځینو نورو اخځونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول ګڼ شمېر اړتیا وړ مواد پیدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اخځونو یادونه شوې، تر جګړو وروسته یې پیدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر څپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زیار ته مې د بیا کتنې او تدقیق لپاره سپاره، هغه په کې زیاتون او سمون راوسته او په پای کې ترې دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو لیکنې سبک کې به یې، د استاد زیار د ژبنې سبک سیوری څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زیار صیب په کې ځینې کلمې اړولې را اړولي دي.

دا اثر بیا وروسته پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له لیکلو بیا تر اوسه (۱۳۸۷ل کال وروستۍ میاشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهیر کې استاد زیار ګڼ شمېر نور اثار هم لیکلي، لکه پښتو سیندګی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو لیکلار ښود او ځینې نور څېړنیز او تخلیقي آثار، دغه راز د استاد نورې ګڼ شمېر لیکنې هم په چاپي او برېښنایي خپرونو کې خپرې شوې دي، چې ددې کتاب د دویم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بیا دلته ددې بحث ځایونه ماته شوني نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاریخي اصالت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې، په خپله بڼه د هغه بيا چاپ مناسب وګاڼه. زه دا يادښت نور نه غځوم، يوازې دومره يادونه کوم، چې ځوان ليکوال بايد د خپلو مخورو او محسنو ليکوالو زيات قدر وکړي او که غواړي د هغو په باب څه وليکي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پر هغوی څه وليکي، ددې ډول ليکنو ګټه داده، چې يو خو به زموږ مشران پر ژوندوني، خپل قدر او ارزښت ووينې او بله دا چې دا ډول ليکنه يا ليکنې به له خپل نظره تېرې کړي، د نيمګړتياوو او غلطيو مخه به يې ونيسي او تېروتنې به يې په خپله سمې کړي.

د مړو ستاينې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاينې د نوي دود د پيل په هيله.

په درنښت

پوهندوی محمداسمعيل يون

ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ

کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د سلواغې، ۲۲مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د خوشال قدر که اوس پر هېچا نه شته
پس له مرګه به یې یاد کا ډېر عالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په ګوتو کې راکړی، چې ډېر کلونه د مخه ورسره په نا اشنایۍ کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به یې ډېره ستاینه کوله. له همغه مهاله مې په زړه کې د هغه مینې او پښتني ولولو ځای نیولی و. په زړه کې به مې دا هیله څو ځلې د خیال او خوب په شان وګرځېده، چې ګوندې داسې وخت راشي چې استاد زیار مې ښوونکی شي او د هغه له اورنیو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتیا ومومي.

ډېر وخت تېر شوی و، خو هیله مې لا نه وه زړه شوې. یو وخت ما په خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبیاتو سره مې زیاته مینه پیدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنګي ځانګو، چې ادبي غونډې او مشاعرې یې جوړولې، خبرولم.

یوه ورځ د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا د کره کتنې یوه غونډه جوړه شوې وه او د یوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زیار هم ولید، چې له بهر څخه تر یو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوښې او کمینۍ زما هیله لا پیاوړې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ورځې وروسته مې ورسره د ليکوالو انجمن د ځوانو شاعرانو او ليکوالو په کانون کې بيا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته يې ماته راکړه، بيا نو زه ادبياتو پوهنځي ته ډېر ورتللم او خپلې ليکنې او شعرونه به مې وراوړل او ده به په ډېره سړه سينه راته اصلاح کول. زما هيله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما ښوونکی شوی و، يو ډېر خوږ او مهربانه ښوونکی.

خو زما هيلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولامبل چې زه د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل شوم. لومړی ټولګی و او لومړی ساعت، کله چې ټولګي ته ننوتم، پر يوې څوکۍ کېناستم، څو شېبې لا نه وې تېرې شوې، چې استاد زيار ټولګي ته راننوت او تر پېژندګلوۍ وروسته يې پر لوست پيل وکړ.

اوس نو چې زما هيله پوره شوې ده، پرځای بولم، چې د دغه پياوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه يو څه وليکم. سره له دې چې دا کار بايد هغه ليکوال او څېړونکي کړی وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، بايد ادا يې کړم. سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر ګران دی او نه شم کولای څنګه چې ښايي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنګوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پر ټولو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار ددې لپاره سرته رسوم، يو دا چې د استاد حق مې ادا کړی وي او بل دا چې تر اوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنګ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندوني د شاعر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادیب او هنرمند درناوی نه شته. هغه د افغان سید جمال الدین خبره چې وایي: ((په شرق کې ادیب د ژوند پر وخت مړ دی او تر مرګه وروسته ژوندی کېږي)). بېخي پرځای خبره ده (دوکتور عبدالحکیم طبیبي: تلاش های سیاسی سید جمال الدین افغان، ۱۳۵۵ل کال ۲۰ مخ).

زما موخه داده، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند په لړ کې د هغه پر اثارو لیکنه او د هغه پر ژوند لیکنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبته پرېوځي.

یو دا چې شاعر یا لیکوال او یا هنرمند به په ژوندوني د خپل کار ثمره په خپلو سترګو ویني، دویم دا چې لیکوال به د خپلې دغې ثمرې د لیدلو په پایله کې لا نور هم ددې زغم او ځواک پیدا کړي، چې خپلې پنځونې او نوښتونه لا پسې زیات کړي، درېیم دا چې موږ به د لیکوال او هنرمند حق ادا کړی وي او څلورم دا چې موږ به په څېړنو او لیکنو کې له تېروتنو سره مخامخ نه شو او که مخامخ هم شو، هغه به ډېرې کمې وي.

خو اوس دا خبره باب ده، چې کله شاعر یا لیکوال له نړۍ څخه سترګې پټې کړي، بیا نو د قلمونو څوکې تېرې کړي او متې راونغاړي او تر هغه چې یې له لاسه کېږي، زړونه تش کړي او داسې شیان ولیکي، چې ارواښاد په ګور کې نا ارامه کړي.

په ځینو ځایو کې خو لا داسې هم لیدل شوي دي، چې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې د معلومولو په باب کتابونه لیکل شوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالې کښل شوي، خو بیا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند یا مرګ نېټه نه ده زباته ((ثابته)) شوې.

په دې توګه ښه دا وي، چې په خپله د لیکوال په ژوندوني د هغه د ژوند او اثارو په باب څه ولیکل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله له هغه څخه مرسته وغوښتل شي. بیا به نو ددې اړتیا نه وي، چې یوازې د یوه شاعر یا لیکوال د ژوند او مرګ نېټې د جوتیا لپاره کتابونه او رسالې ولیکو. بېخرته غونډې پرې جوړې کړو او له دې سره سره پرې بېځایه لګښتونه وکړو.

دا زما لومړنی کار دی، چې ښایي نیمګړتیاوې به ولري، خو زما هیله دا ده، چې نور لیکوال په دې برخه کې په پوره ځیرتیا کار وکړي او د خپلو مشرانو او نوښتګرو لیکوالو حق ادا کړي. زه په دې لیکنه کې د استاد زیار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هیله ده، هغه څه چې مې راټول کړي دي، څه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلای شي.

په پښتنه مینه
اسمعیل یون
د ژبو او ادبیاتو پوهنځي محصل
۱۳۶۸ل کال، پسرلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند لیک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د عجب ګل زوی پر ۱۳۱۴ل کال د سپین غر د مزینې رود پر غاړه د اخون کلي په یوه بېکوره او بې ځمکه بزګره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په درېیم ټولګي کې یې د یوازینې ګټندوی پلار سیوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولګي یې له کوچاني بېوزله ژوند سره د یو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تر څلور کلنې خوارۍ مزدورۍ وروسته ورته د کابل د لیلیه ښوونځي چانس برابر شو، له ۱۳۳۵ تر ۱۳۳۲ کال یې د زده کړې ترڅنګ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر ۱۳۳۷ کال یې دولس کلنې زده کړې پای ته ورسولې او پر ۱۳۳۸ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر ۱۳۴۱ل کال یې له دغې څانګې څخه لیسانس واخیست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدریس او ژبنیو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله یې د هېواد په غرو، رغو، ځنګلو، میرو، کلیو او باندو کې د ۱۴ ژوندیو او نیم ژوندیو ژبو ۱۰۴ ټوکه ګړدودي څېړنې ترسره کړې. بیا سویس ته واستول شو او هلته یې د ((برن)) پوهنتون د ژبپوهنې، ادب پوهنې او وګړپوهنې په څانګه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علومو دوکتورا واخیسته. پر ۱۳۵۱ل کال یې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې استادۍ ته دوام ورکړ او ترڅنګه یې د څانګې ۲ میاشتنۍ مجله (وږمه) وچلوله.

پر ۱۳۵۷ل کال ورته د استادۍ ترڅنګ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز ریاست دنده ورترغاړې شوه. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توګه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د ۱۳۶۵ل کال له مني راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه اووه ویشت کاله دمخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانګه کې زده کړه کوي او مېرمن یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د الماني څانګې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پاڼې اړوو را اړوو، ان له وړکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرګه پرمخ وړله. لو او لور او نورې راز راز موسمي خوارۍ او ورځ مزدورۍ خو یې په هره توګه د زیار کښنې لوښې نه بېلېدونکی توک و. د منځنیو زده کړو په دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې دغې بوختيا بيا نوې بڼه وموندله. د تعليمي کال په بهير کې يې د شعر ليکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعاليت کاوه.

د ورزش په برخه کې له اووم ټولګي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونو لېوال و او د باسکټبال په توګه د کابل او ان د برن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټيم) رسمي غړى پاتې شوى دى. د ښوونځي په رخصتيو کې ددې پرځاى چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره په ارامه واوسېږي، د هېواد په ځينو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوى او په ګټلو پيسو يې هم د خپل تعليمي ژوند جيب خرڅ برابر کړى او هم يې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کې يې لږ تر لږه شپږ ډوله بوختياوې (مصروفيتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبريال، د اصلاح، انيس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولاياتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بيهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه يي ښوونکى، د پوهنځي د پښتو مجلې (وږمې)) مرستيال، د پوهنتون د باسکټبال د ټيم غړى، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاګرد او د ثقيله ورزش د کلوپ غړى او داسې نور.

استاد زيار په دې ګروهه دى، چې ژوند د زمانې د بهير پر وړاندې ډېر لنډ او تنګ دى او هغه څه چې يو انسان يې بايد په خپله ژوند کې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل په تلوار او منډو رامنډو کې دى او نه غواړي د ژوند يوه شېبه خوشې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره کړي. هېڅکله يې په ياد نه دي، چې د زينې پوړۍ يې يو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل يې کله يوه او کله دوه په منځ کې پرې ايښې دي. پلی تګ يې له نورو سره تو پير لري. پر پليو لارو هم، چې هر څومره ګڼه ګوڼه وي، د شتې غوندې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره يې له يو بل سره ټکر هم راځي، همدا سې يې بايسکل ځغلول او موټرسايکل چلول هم دروا خله.

په ژبنيو څېړنو کې يې پوره څلور کاله له دغو دوه ارابه يي وسيلو څخه تر ورو ستي بريده کار اخيستی او ډېر يې ژوبل کړی هم دی. له همدې کبله يې موټر اخيستو ته مېرمن نه پرېږدي. له دې ټولو منډو رامنډو او ببړندويې سره بيا هم يو روغتيايي او ډلې او مهالوېشی ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت يې هسې خوشې له لاسه ونه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوسا اينه هر څه يې پر مهالوېش برابر دي.

په الکولي ښناک، ځکاک، تونډو، تورشو خوراکونو او نورو ناوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ويجاړوي او نه روغتيا. په ټوليز (ګُلي) ډول يې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ساده ووايي. سهارنی کړاو (جمناستيک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بيديا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زبرندويه فعاليت يې له هوسا ييزو (تفريحي) بوختياوو څخه ګڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختيا يې همدا ده. د يادښت کتابچه يې خو ټول عمر ملګرې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار له اوډلي، بیړندویه، ترور، خوځندویه (ډینامیک) او دودیال (اخلاقي) ژوند دود سره یو سرکښ، سرغړانده او ناړامه خوی خصلت لري او له هر راز دودیزو او ټولنیزو بندیزونو او اجبارونو سره نه پخلاکېدونکی دی. کله چې استاد زیار ته جوته شي، چې په یوه خبره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپین ویلو او ګوتې نیولو کې نه ډار پېژني او نه لورو وپاس اوزړه سوی او هغه هم زیاتره بیا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زیار له ټول کلکوالي، ناړاموالي او انتقادي او انتقامي لوښې سره سره بیا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښتن او په دوستۍ او اشنایۍ کې ډېر ټینګ دی.

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بیا هم ترې دومره خوشاله نه برېښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلی بېړندویه ژوند دود ومني، د ساري په توګه یې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کارۍ او لوښو پرېوللو کې د مرستې پاسلنه پرځان نه اخلي او هغه یې زیاتره د سپېڅلتیایي او اوډلي لوښې او آر (اصل) یوه برخه بولي.

ان تر دې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بیا د پښتو د لیکني معیار لپاره د استاد زیار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې یوازې دده له پښتونولۍ یا ځانګوالۍ څخه نه، بلکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره د ده له اوډوني او ډینامیکي لوښې څخه سرچینه اخلي، دی وایي:

((هغه بې شمېره ځیلونه (وراینتونه) یا ګړدودونه، چې په ګړنې (ګفتاري) پښتو کې دود لري، باید په لیکنۍ پښتو کې یووالی او کره والی ومومي. یا په بله وینا - جوړښتي او ګرامري وراینتونه توحید کړ شي او لغوي وراینتونه تکثیر کړ شي. په بله وینا خولې ډېرې او بې شمېره دي او کنټرول یې ناشونی، څه چې یو بې سرو بوله کار دی، مګر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)).

دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو ټبرونو لپاره د یوه ملي یووالي یا (ملیت) په بله وینا د یوه لوړ ټولنیز پرمختګ او بشپړتیا غوښتونکی دی. دغسې د لیکني ژبیووالي لپاره هم ټینګار کوي او څنګه چې لومړی موخه د یو واریز (اوښتون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتیا هم یوې اګاهانه او تینګر هاند او هڅې ته اړتیا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنیزه بشپړتیا او ژبنۍ بشپړتیا سره یو له بله نه شلېدونکي بهیرونه دي، یوه پرځای او په نوي علمي نړۍ لید کره شوې خبره ده. د نړۍ نورې یادې ژبې، لکه (انګلیسي، الماني، پرانسي، یا روسي هغه مهال معیاري بڼې پیدا کړې، چې بېلابېلو ټبرنیو او فیوډالي ډلو ټپلو یې پانګوالي اړیکو ته لوړتیا موندلې ده، یا په بله وینا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زیار پر دې ټینګار کوي، چې (له ټولنیز- اقتصادي انقلاب سره باید فرهنګي انقلاب هم له یاده ونه ایستل شي او ژبه خو د دواړو بیخبنایي- مخبنایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښتونو یو ګډ آر او اړیکې بلل کېږي (د استاد زیار ژوند لیک چې د اکبر کرګر له خوا د استاد زیار د زېږېدنې د پنځوسمې کالیزې په غونډه کې اورول شوی و).

استاد زیار تر او سه ۱۳۷۰ پورې ۳۰ کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډیمیک خدمت کړی دی. د سویس له برن پوهنتون څخه یې د ژبپوهنې، ادبپوهنې او وګړپوهنې لومړۍ درجه دوکتورا اخیستې ده. په انګلیسي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپايي ژبو هېږي.

استاد زیار د ښوونځي له نهم ټولګي ۱۳۳۴ راهیسې د شاعرۍ او لیکوالۍ ډګر ته راوتلی دی، د ټولو ادبي، علمي او تحقیقي اثارو شمېر یې ۱۳۰ ټوکو (کتابونو) او ۱۱۰۰ لیکنو ته رسېږي. په دې کې د ګڼو علمي، تحقیقي لیکنو ترڅنګ هغه ژورنالستیکې لیکنې هم راځي چې له ۱۳۳۸ کال راهیسې یې د هېواد ، ننګرهار ، وړانګې، اصلاح او د ثور انقلاب حقیقت (پیام) ورځپاڼو او د پوهنې مجلې د خبریال او د هېواد د نورو ټولو مهالنیو خپرونو او راډیو تلویزیون د همکار په توګه د هېواد په دننه او بهر کې په پښتو ، دري، انګریزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زیار ادبي، علمي او تحقیقي اثار په لاندې ډول دي:

۱- نومترنګونه یا اسمي ترکیبونه، په الماني ژبه د سویس د برن پوهنتون د ۱۹۷۴ کال خپرونه.

۲- پښتو پښویه (ګرامر) د کابل پوهنتون د ۱۳۶۲ کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پښتو لیکلار د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ۱۳۶۰ کال خپرونه.

۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ۱۳۵۹ کال خپرونه.

۶- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ریاست د ۱۳۶۴ کال خپرونه.

۷- اور او وینې (د شعرونو غونډ) د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د خپرونو ریاست د ۱۳۶۵ کال خپرونه.

۸- وینه او مینه (د شعرونو غونډ) د ملي دفاع وزارت د ۱۳۶۰ کال خپرونه.

۹- نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون ګستنر چاپ، ۱۳۶۳ کال.

۱۰- پښتانه او ورونه ملیتونه (ژباړه) د چاپ او خپرونې دولتي کومېټې د ۱۳۶۶ل کال خپرونه.

۱۱- مینه د زړه په وینه (رومان) تر چاپ لاندې.

۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او څلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت د ۱۳۶۸ل کال خپرونه.

۱۳- پښتو - دري فرهنګ تر چاپ لاندې.

۱۴- ګلکڅونه (شعري غونډ) د افغانستان د لیکوالو د انجمن د ۱۳۶۷ل کال خپرونه.

۱۵- الماني - پښتو فرهنګ - د برلین پوهنتون په غوښتنه د ۱۳۶۷ل کال خپرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶- د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه (په الماني) ناچاپ.

۱۷- افغان- شوروي فرهنگي اړيکي، پـه دوستي مجله کې يې برخه برخه چاپ شوې ده.

۱۸- سپين غر (شعري غونډ) ناچاپ.

۱۹- کارپوهه (ارگولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.

۲۰- ټولنوال رياليزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.

۲۱- پښتو گړدودونه (لهجې) په وړمې مجله کې چاپ شوي دي.

۲۲- پښتو آر پوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.

۲۳- پښتو بدلمېچ يا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ۱۳۶۹ ل کال خپرونه.

۲۴- ليکونه (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.

۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.

۲۶- د هېواد پر ۱۴ ژبو (پښتو-دري، اوزبکي، ترکمني، بلوڅي، براهوي، واخي، پشه يي، پاراسوني، کتي((نورستاني))، گوجرو ((گجراتي))، تيرو ((تيراهي))، شغني، کشمونډي ۱۰۴ ټوکه گړدودودي (لهجوي) څېړنې، چې د سويس د ملي فونډ له خوا د يونسکو په سپارښتنه، د افغانستان(د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.

۲۷- پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالیستیکي لیکنې یې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني، تر هېواد دننه او د باندې خپرې شوې دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په څو ژبو او مجاري، الماني، انګلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي.

د اثارو ټول شمېر یې له مقالو پرته:

- ادبي ۱۰ اثره.
- علمي ۱۲ اثره.
- تحقیقي ۱۰۴ اثره.
- مجموعي ۱۳۰ اثره.

(ژوندون مجله، ۱۳۶۷ کال د میزان او عقرب ګڼه).

استاد زیار د پورتنیو یاد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. استاد د هېواد په نویو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپایي او بین المللي ژبپوهانو د ټولنې، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د علمي شوراګانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنیو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سید جمال الدین افغان د فرهنګي ټولنې مشر هم دی.

همدارنګه استاد زیار په ګڼو ملي او بین المللي علمي او سیاسي غونډو کې ګډون کړی او لیکنې او ویناوې یې په کې اورولې دي.

دا و د استاد زیار د اندو ژوند لنډ جاج. په دې ډول استاد زیار له زیاتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زیار او هاند وهڅې نن دې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـه را رسـېدلی دی، چـې هېڅکلـه يـې پښـتـانه او پښتـانه ليکـوال او اديبان نه شي هېرولای.

استاد زيار ډېرې ليکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې يې هر هر څه ليکلي دي، زيار يې کښلی دی، منډې يې وهلې دي، ستړی شـوی او د پښـتو ادب او پښـتني فرهنګ هـرې برخې تـه يې يـو څـه ورکړي دي. فکر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او کـه پـه زغرده وو ايو يوه ګړۍ هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پاتې شـوی، خو دا ټول يې د چا لپاره او د څه لپاره؟ ځواب يې روښانه دی، چې دا هر څه يې د خپلې ژبې، ادب، فرهنګ او خپلو وګړو لپاره کړي دي.

زيار د خپل ژوند زياته برخه د خپلو خلکو ادبياتو ته ورکړې ده، دی وايي:

((ليکنه زما د ژوند نـه جلاکېدونکی ټـوک دی، لـه هغـې راهيسـې چې خپل ښي او کيڼ لاس مې پېژندلی دی، زه ليکنه کوم او ليکنه مې د ژوند ملګرې شوې ده)).

يو ليکوال دده په باب ليکي: ((زه استاد زيار د يو پرکاره خو دقيـق ليکوال او محقق په توګه پېژنم. دی چې هر څه ليکي، په ژوره توګه يې ليکي، ښـه يـې ليکـي، ښـکلي يـې ليکـي او لـه يـوه ژور احسـاس او پښتني احساس سره يې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې پـه ليکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې او اړوي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تياره کې پاتې شي (د نورمحمد سهيم مقالـه، د اسـتاد زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند يو ليکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانستان زوال سی عروج تک))، چې پر ۱۹۸۴م کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په ۱۲۲ مخ کې د پوهاند زيار يادونه کوي او هغه د پښتو يو ستر عالم بولي. همدارنګه په ((تاريخ نوين افغانستان)) کې هم د يوه ستر فرهنګي او ټولنيز شخصيت په نامه ياد شوی دی، نو بايد د داسې ستر انسان درناوی وشي او په درنه سترګه ورته وکتل شي، چې د خپل زړه په وينو خپل فرهنګ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکه څنګه چې د استاد زيار له لنډ نوم (تخلص) څخه څرګندېږي، دی يو زيارکښ انسان دی، له همدې امله خو يې نن تر دې ځايه ځان رارسولی دی او پر موږ پښتو مينانو باندې يې د احسان سيوری پروت دی. زه دلته د استاد په باب له زياتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څومره خبرې ورباندې وکړم، بيا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وايي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نيست
که ترکنم سر انګشت و صفحه بشمارم

او يا دا پښتو لنډۍ:

ستا د ښايست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم کوم ټولومه

تر دې وروسته راځو، د پوهاند زيار ليکوالۍ، اثارو او دده اثارو څرنګوالي ته.

لکه څنګه چې دمخه مو وويل، پوهاند زيار د خپلې ليکوالۍ له پيل نه، يانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بيا تر ننه پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمویلی او د پښتو ادب په بڼ په هر ګوټ کې یې زرغون نیالګي ایښي دي د یوه لیکوال خبره ده چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنګ له غوړېدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا یې برخې نه ده پرېښې او د هغې هر نیالګی یې د زړه په وینو خړوب کړی دی، روزلی یې دی، پاللی یې دی او ثمرته یې د رسېدو په هیله پر خپل ځان باندې کړاوونه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړاوونه ګالي، پر ځان سختۍ تېروي او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توګه دغه نیالګی زموږ راتلونکو پښتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې مېوو سره وسپاري)).

لکه څنګه چې ښکاره ده، استاد زیار د ژبې، ادب او فرهنګ په بېلابېلو برخو کې ډېر ګټور او ارزښتمن کارونه کړي دي نو که موږ اوس د استاد ټولې لیکنې او اثار په ځیر سره وګورو، ویې څېړو او مطالعه یې کړو، نو د هغو څرنګوالی او شننه به موږ ته استاد زیار په لاندې نومونو راوپېژني:

۱- ژورنالیست زیار ۲- شاعر زیار ۳- څېړنیال زیار ۴- کره کتونکی زیار –۵- داستان لیکونکی زیار ۶- ژبپوهاند زیار ۷- ژباړونکی زیار.

دا ډلبندي ما له خپل فکره کړې ده، ښایي نور یې پر نورو برخو ووېشي، خو له دې سره سره بیا هم د استاد نورې لیکنې شته، چې د څرنګوالي له مخې د استاد په پورتنیو نومونو کې نه راځي، خو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولیز (عمومي) ډول يې زياتې ليکنې په پورتني نومونو کې په يوه نه يوه کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیست زیار

استاد زیار د خپلې وینا له مخې لومړی ژورنالیستیکي کارونه پرمخ وړل او ژورنالیستیکي لیکنې به یې کولې، هغه هم په ډېره زیاته کچه. دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، یو دا چې استاد زیار د هغه وخت د ځینو لیکوالو، چې دا کارونه یې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب وربرابر کړي او ورسره ورسره خپله پښتني مینه خړوبه کړي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده، چې پر یوه مهال د ژورنالیستیکي لیکنو ترڅنګه د ده شعرونه هم چاپېدل او له راډیو خپرېدل او ځینې لا تر ژورنالیستیکي لیکنو دمخه چاپ شوي دي، یانې استاد زیار مخکې تر هغه چې ژورنالیست شي، شاعر و، خو اصلي خبره چې موږ ورباندې ټینګار کوو، هغه داده چې استاد زیار له **۱۳۳۵** کال راهیسې د هېواد اخبارو او مجلو ته بې کچه ژورنالیستیکي مطالب کښلي او تیار کړي دي او له ۱۳۳۸ کال څخه یې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبریال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زیار پر **۱۳۳۵- ۱۳۴۵** کلونو له انیس ورځپاڼې سره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به یې اصلاح ورځپاڼې ته مطالب برابرول. له ۱۳۳۷- ۱۳۴۳ کلونو پورې د عرفان او پوهنې مجلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبریال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوروسته یې د هېواد په بېلابېلو ورځپاڼو، جریدو او مجلو کې زیاتره مرکې، راپورتاژونه، لیدنې کتنې، هنري او ورزشي لیکنې، خبرونه، ګزارشونه، یونلیکونه او داسې نورې ژورنالیستیکي لیکنې خپرې شوې دي.

سره له دې چې استاد زیار تر اوسه پورې کوم ځانګړی تیوریک ژورنالیستیکي اثر نه لري، خو د ژورنالیستیکي لیکنو شمېر یې خورا زیات دی. زه یې دلته د ځینو لاسته راغلو ژورنالیستیکي لیکنو سرلیکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنګوالي یې غږېږم. چې استاد زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل څخه تر اوسه پورې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړې دي. خو د یوه ټکي یادول یې ضرور دي، چې استاد زیار ډېرې زیاتې ژورنالیستیکي لیکنې چاپ کړې دي او د ټولو راټولول یې لا ډېر ګران کار دی او لا ښېخې کېدون (امکان) نه لري، په خپله وایي: ((ما به خپل ژورنالیستیکي مطالب په خپله د مرکز ورځپاڼو او مجلو ته ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همدا راز مې په ۱۳۳۵ او ۱۳۳۶ کلونو کې یو زیات شمېر ژورنالیستیکي لیکنې د مطبوعاتو مستقلې ادارې ته ورکولې چې کریم ((روهینا)) یې مسوول او سلیمان لایق یې مرستیال و. هغو زما دا لیکنې د هېواد زیاترو ولایتونو او مهالنیو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به یې ځای پرځای حق الزحمه راکوله، په دې ډول زما یو زیات شمېر ژورنالیستیک مطالب د هېواد د ټولو خپرني ارګانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هیله دا وه، چې زه د استاد ټولې لیکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بریالی نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پیل وکړ، ځینې مطالب مې پیدا کړل زیاتره کلکسیونونه نیمګړي وو او د ځینو کلونو خو لا هېڅ نه شته او د ولایتونو د ځینو خپرونو خو لا هېڅ پته نه لګي. بیا مې د علومو اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه، هلته مې هم دا حال ولید، په خپله له استاد زیار سره هم د هغو ورځپاڼو، مجلو او جریدو ګڼې، چې د ده لیکنې په کې چاپ شوي، نه شته او له دې کبله یې د ټولو لیکنو راټولول او د هغو اخځ ورکول یو ناشونی کار دی، نو زما دلته هماغه ورځپاڼې، مجلې او جریدې چې په ځینو کتابونو کې او یا له ځینو کسانو سره خوندي دي، تر څېړنې لاندې ونیولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د میدان کتنه:

دا د استاد زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د وردګو ولایت د یوه راپور تاژ په بڼه لیکل شوی دی. په دې لیکنه کې د وردګو ولایت د میدان د خلکو دود دستور په باب معلومات ورکړ شوي دي. همدارنګه له دې لیکنې سره یوځای د کرکیلې پر وخت ځینې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله یې اخیستې دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۴۲ل کال د **۵**-۶ ګڼې په **۳۵**-**۴۳** مخونو کې خپره شوې ده.

۲- د سږ کال د ښوونکي د ورځې ګزارشونه:

د پوهاند زیار د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی چې د یوه خورا اوږد ګزارش په بڼه برابر شوی، په دې لیکنه کې یې د ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډو ګزارشونه راغلي، چې د ښوونکي دورځې په ویاړ جوړې شوې وې. دا لیکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د ۹ ګڼې په ۶۷-۷۴ مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموینو ګزارشونه:

دا د استاد زیار د یوې ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې په هغه کې له ۹ تعلیمي موسسو څخه د نهایي ازموینو د اخیستلو ګزارشونه برابر شوي دي. دا لیکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لسمې ګڼې په ۵۷-۶۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوښۍ او سوله ییز ژوند یوه بېلګه:

دغه لیکنه د المان په دیموکراتیک جمهوریت کې پر فاشیزم باندې د بري د څلوېښتمې کالیزې په ویاړ د جوړو شوو خوشالیو او جشنونو یو لنډ راپورتاژ دی، چې د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د ۱۳۶۴ کال د ۲۵۵مې ګڼې په ۵ مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اګاهانه هرکلی:

دا لیکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوند تیا له ننګرهار ولایت څخه د یوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کې د اساسي قانون په باب خبرې شوې دي. دا راپورتاژ د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې د ۱۴-۷-۶۲ نېټې په لومړي او دریم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد میوندي ویرمن شهادت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د پوهاند زیار بله ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوې ده او په هغه کې د میوندي د ژوند او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ ګڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یې کابل مجلې ته رالېږلی دی، دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۹ کال د ۴ ګڼې په ۵۷-۵۸ مخونو کې چاپ شوی دی.

۸- د وږمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وږمې مجلې په باب یې کښلې ده. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۳کال د لومړۍ ګڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترناتیف نه لري:

دا د هغه ژورنالیستیکي لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۶۷ کال ۱۲ ګڼې په ۲ مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د ثور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د نېکمرغۍ کالیزه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم یو ډول ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د کابل پوهنتون د اوونیزې د ۱۳۶۷ د ثور د اوومې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنګیالي ځوانان باید د پوهې او زده کړې په ډګر کې هم مخکښ اوسي:

یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د (درفش جوانان) جریدې د ۱۳۶۰ کال د ۱۱مې میاشتې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

یوه ژورنالیستیکي او څېړنیزه لیکنه ده، چې د ((زنان)) مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۲ ګڼې په ۱۹ او ۲۰ مخ کې خپره شوې ده.

۱۳- ټول ملي او هېوادپال ځواکونه دې د یوې نوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره یو موټی شي:

دا هم د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال د ۱۰ میاشتې د ۲۳نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زیار یوه ژورنالیستیکي لیکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۶۰ کال د دربیمې میاشتې د ۱۹مې نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي لیدنه کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د ورمې مجلې د **۱۳۵۲** کال په یوه ګڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو د دغه کال د اړتیا وړ ګڼه زما لاس ته رانغله. همدارنګه استاد زیار وایي: د هېواد ورځپاڼې د **۱۳۵۹** کال په یوه ګڼه کې یې د هند سفر په نامه یو راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنګر کې:

دا هم د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له دیموکراتیک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه کې چاپ شوی دی.

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوږو ترخو د پاتوړي (وارث) په توګه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۶۱ کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیار یو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې برابر کړی او د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۶۱ کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختیځ جمهوریت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپاڼې د هماغه کال په یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر زیار

شعر زموږ د ادب یوه غوره برخه ده او ځانګړې ځېرکی تراوسه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زیات مینه وال لري، زیات لیکونکي لري او زیات لوستونکي. استاد زیار زموږ د ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي یې. ده زیات شعرونه لیکلي، د وخت حالات یې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل ترتله د پښتو شعر د بهیر د مخکښانو په ډله کې پاتې شوی او لا کله ترې د مخه شوی هم دی.

استاد زیار د اوسني لیکوال لیکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښته پر ۱۳۴۱ کال خپل ژوند لیک داسې کښلی و:

((له لسم ټولګي څخه نوی بریالی شوی وم، چې د تېر با مشقته کړکېچن یا له خواږه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پیل وکړ، چې ورو ورو یې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخیست، لومړی یې زما ژبه وخوځوله او بیا د قلم په ژبه د (شعر) په نوم راڅرګند شول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني لیکوال ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار په زیاته کچه شعرونه لیکلي او وخت پر وخت یې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنی شعر پر ۱۳۳۵ کال د زیري جریدې له خوا خپور شوی او وروسته یې بیا د هېواد، انیس، اصلاح، ننګرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کې په زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهالو څخه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښتو شاعرۍ سره یوځای- پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوروسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د ۱۳۳۳ کال د کب پر میاشت ویلی او د ۱۳۳۴ کال د نوروز پر ورځ یې د ابن سینا منځني ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسید بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمویلی دی او د پښتو شعر په زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوریزې یې کښلي دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خو یې په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم ازمېښتي کار هم نه دی او غټو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چې د استاد زیار د شاعرۍ د اړخونو د څرنګوالي په باب څېړنې او لیکنې وکړي، خو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهير يو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زيار له ډېر پخوا راهيسې، يانې له ۳۲ کلونو راهيسې شعرونه ليکي، خو بيا هم تر ډېره وخته پورې يې د شعرونو ځانګړې مجموعه نه وه چاپ شوې. مټې يې پر ۱۳۵۹ کال لومړی شعري غونډ ((زنداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځينې عوامل لري، چې زه يې دلته له څېړلو ډډه کوم، يوازې د ده پر شاعرانه فعاليتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه يې درپېژنم، چې تر اوسه پورې چاپ يا چاپ ته چمتو دي.

يو بل ټکی هم د يادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زيار يو زيات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختونو کې د بېلابېلو جريدو، مجلو او ورځپاڼو او راډيو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، خو يو زيات شمېر يې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله يې يوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغه شعري غونډونه وښيو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخه کې يې ستر نوښت يانې د ازاد شعر مساله هم له ياده ونه باسو.

زيار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کې د شعر نويوالي او نړيوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مينې له مخې، چې د شعر له دې ځانګړې فورم سره يې لري، د ادبي چاپېريال د ځينو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پسندانو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ناوره چلند او د ځينو نورو له ګونګسيو سره مخامخيږي. خو زيار هغه دومره ستر خنډ نه بولي، لکه څنګه چې د ده په پېژندنه کې مو وويل، دی په ډېره ګڼه ګوڼه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخه کې هم د هېڅ راز خنډونو خيال نه ساتي.

دی په ځانګړې توګه زياتره ځوان شاعران د پټه هڅوي، چې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې ګڼې زيار زموږ د ادب او په ځانګړي ډول د شعر له پخوانيو فورمونو سره دښمني ښيي، بلکې دی وايي:

((موږ بايد د شعر په نورو پخوانيو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه وليکو، چې تر مخکنيو غوره وي او قافيه او رديف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غونډې د شعر په نورو پخوانيو چوکاټونو کې مو شعر ليکنه زموږ ترمخه شاعرانو ته نه شي رسېدی، نو ښه به دا وي، داسې يوه لاره وسنجوو، چې هم تر پخوانيو شاعرانو دمخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خيال په ښه ډول ځای کړو)).

د استاد زيار پورتنۍ خبرې که ځينې غزل بول او دوديزوال شاعران راباندې راونه پارېږي، تر ډېره ځايه درستې دي. همدا اوس زه د يوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زيات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زيات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په يوه قافيه، يوه رديف په يوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلګونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دې سره جوخت مو ږ له ښه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې يې ډېر پياوړي اندو خيال رانغښتي دي او داسې شاعران بيا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خنډ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترګه ګوري. په هره توګه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه ليکي، بايد ښه يې وليکي او تر پخوانيو يې ډېر ښه وليکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې يوه نوې پديده ده، نوې پديده که هر څومره د خلکو په ګټه هم وي، په پيل کې بيا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زيار په پښتو کې د ازاد شعر د يوه مخکښ او زړور مبلغ په توګه بايد له مخالفتونو سره مخامخ شي. خو راتلونکې يې روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توګه دا حق لري، چې د خپلې تاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبيبي)) لا هغه وخت د استاد زيار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼ يو بل غوړېدلی ګل دوکتور زيار دی. په زړو قالبونو کې نوي موضوعات ځايوي، خو په دې وروستيو کې يې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومې نوې والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله- د استاد زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپه)

اوس راځو د استاد زيار شعري غونډونو ته:

خو تر دې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پيل وکړم، خپله ياده شوې خبره بيا راغبرګوم، هغه دا چې استاد ګڼ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جريدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو کلکسيونونه نيمګړي دي، دا دی دلته بيا يو ځل د هغو خپرونو نومونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زياته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انيس، پيام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننګرهار، کندهار او پکتيا مجلې، زيري جريده او نورې زياتې خپرونې، چې له ډېرشو کلونو راهيسې يې خپرونې کړې دي. اوس يې دلته يو ازې پر هغه شعري غونډونو، چې تر اوسه پورې چاپ او يا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولو مخکې يې د لومړي شعر لومړۍ او وروستۍ مسره چې د زيري اوونيزې د **۱۳۳۵** کال په منې کې خپور شوی، راوړو:

ځو به يو موړه له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زيار د شعرونو لومړۍ چاپي غونډه دی چې پر **۱۳۵۹** کال د بيهقي موسسې له خوا په بنکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډه کې، چې ټول ۱۰۰ مخونه لري **۳۵** ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار د نورو شعرونو په شان د ده سیاسي کړنلاره او سیاسي مفکوره له ورایه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم له مخې ازاد او ځینې نیمه ازاد او ځینې یې په نوروفورمونو کې راغلي دي. پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرلیک لاندې د اکبر کرګر له خوا په ۴ مخونو کې یوه سریزه کښل شوې ده.

همدارنګه د مجموعې په پیل کې په ۲ مخونو کې د (زنداني نغمې) په نوم په خپله د استاد زیار یادښت راغلی دی. د ا دی دلته له دغه شعري غونډ څخه یو دوه بېلګې را اخلو:

ازاده مینه

ستا له خوا نه بېلېدی نه شمه زه
ستا له مینې صبرېدی نه شمه زه
چې نیولې مې ده ستا د وفا لاره
له دې لارې کږېدی نه شمه زه
نا امیده ستا د سترګو له ککونه
لکه اوښکه څڅېدی نه شمه زه
یم رنځور ستا د پېغلوټو کرشمو زه
بې وصال دې رغېدی نه شمه زه
له خپل ځانه تېرېدل ماته اسان دي
خو له تانه تېرېدی نه شمه زه
زه یم ستا هغه ازاده مینه زیاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په جبل کې ځایېدی نه شمه زه !

د زندان پسرلی

راغله مې خواته غلې غلې وږمه
د تور زندان له وسپنیزو پنجرو
د ننګرهار د سپرلنیو ګلو
دلمر دوړانګو پر زرینو وزرو
دلته پراته دي بر د فاشیزم دښنه
د مېنې مینې په ګناه بندیان
د یو ولس د یرغملو په نوم
د ستر بري په هیله ګالي زندان
دلته بندیان د هغو زړو څښتنان
چې د وطن په عشق ټوپونه وهي
چې سر ترپایه یې په رګ رګ کې
انساني مینه غورځونګونه وهي.

وینه او مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینه او مینه د پوهاند زیار د شعرونو هغه غونډ دی، چې پر ۱۳۶۰ کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډ کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د ۱۳۳۹-۱۳۶۰ کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعه په ښکلي ډیزاین او انځور ښکلې شوې ده او د نورو کتابونو په پرتله په وړوکي (جیبي) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډ په پیل کې د (سخن کوتاهی در باره وینه او مینه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا په دري مخونو کې د شاعر او د دې مجموعې د شعرونو د څرنګوالي په باب یوه سریزه کښل شوې ده. په دې شعري غونډ کې چې ټول ۱۳۲ مخونه لري، ۱۱۹ ټوټې شعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اډانې یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هنداري بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وایي:

((زما دغه وینه او مینه زما د ۲۲ کلن ژوند او اند د بشپړتیایي بهیر یو نیمګړی غوندې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

دلته به له دغه شعري غونډ سره د لا بلدتیا په موخه دوه ټوټې شعرونه را واخلو:

سم هوډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـازېدل لـــه زمـــانې ســـره اســـان دي
زمانـــه ســـازول ځـــان ســـره زه غـــواړم
ســـاز نا ســـازې زمـــانې ســـره بـــه نـــه شـــم
ځـــه پـــروا کـــه راغلـــم راغلـــم، لاړم لاړم.

چپه زمانه

زمانـــه راتـــه چپـــه غونـــدې ښـــکارېږي
چـپ تـه ښـي او ښـي تـه چـپ چـې ویـل کېـږي
((لېـــونی خانـــدي پـــر کلـــي پـــر ده کلـــی))
د هوښـــیارو دا متـــل دلتـــه جـــوړېږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زیار د شعرونو یو بل ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۶۴ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې په افسېټ ډول د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. د استاد دا شعري غونډ د کمیت او کیفیت له پلوه پوره بډایه دی. په دې شعري غونډ کې ۷۳ ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد- نیمه ازاد او یو شمېر یې په پخوانیو شعري فورمونو کې ویل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه شعري غونډ په پیل کې د پیلامې په توګه د ((زما سوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپله د استاد زیار یو یادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وايي:

((هسې خو د مانا او محتوا له مخې دغه شعري انځورونه د یوه ربړېدلي او کړېدلي انسان د ژوند یو داستان دی، چې د رنګارنګو مهالونو او چاپېریالونو رنګارنګیو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز یې د یوه مهال او هر ساز یې د یو چاپېریال ښکارندویي کوي، د هر هغه مهال او چاپېریال چې زه یې ستاسې او نورو ملیونونو همځېلو (همنوعانو) د یوه استازي په توګه یو نه جلا کېدونکی ټوک یم او له همدې کبله یې اوس د همدغه رنګین داستان آر لوبغاړی او اتل یم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپږو مخونو کې د ((زیار شاعري)) په نوم د اجمل ختټک له خوا یوه سریزه کښل شوې او همدارنګه (د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې) تر سرلیک لاندې په دریو مخونو کې د دوست شینواري له خوا هم یوه سریزه کښل شوې ده.

اجمل خټک د استاد زیار په باب وايي:

((زیار په سینه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د یو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مینې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محرومیتونه هم. دی داسې شاعر دی، چې ژبه یې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محیط او انسانیت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار سره خپل تعلق څرګندوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هر تعصب او تنگ نظرۍ نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنګه زياتوي: ((زيار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ويده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په غم لړلی، بيدار ليکوال دی. زه هر وخت زيار صاحب او د ده ذهن د تحقق او څېړنې په کار کې مصروف وينم. د ده شعرونه د ده د ذهن پيداوار دي...)).

يوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د يادولو وړ ده، هغه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سريزې د کتاب په پای کې راغلې دي، يانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سريزې د کتاب په پيل کې راغلی وای، ښه به وای او له لوستونکو سره به يې ډېره مرسته کړې وای. دا استاد زيار دا ياد شوی شعري غونډ د خپل هغه درونډ ارزښت له مخې چې لري يې، پر ۱۳۵۸ کال د خوشال خان لومړۍ درجه جايزه وګټله.

دا شعري غونډ له سريزو او ويي پانګې پرته ۲۲۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وييونو ۲۲ مخه ويي پانګه هم راغلې ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې يو ښکلی شعر را اخلو:

مين ارمانونه

دا مې اوښکې ورتې ورتې...
راخوټکېږي او بهېږي
د ليمو له سرچينو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر بارخو باندې مخ کښته...
که بهیر دی رانه لېږدي د نیمګړو ارزوګانو.
دا زما بېلتون ځپلې
ارمانژلې، ځوربېدلې
سرترپای ناکامه مینه
اوبو وړې شانې هیله...
په ارمان د یوه څرک د چا د مخ د رڼاګانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تیارو کې
د مینو ارمانونو...
برېښنا نه شته، ځلا نه شته
ورک را ورک او راورکي
نه بندېږي د سونګ د شمعې نه کړاو د پتنګانو
ګوري ګوري تورې ورېځې
چې دهسک مخ یې نیولی
پنا کړي یې له سترګو
دي د ستورو سترګکونه
پلوشې د وږمکۍ...
یا که سیوري دي چې ښوري د شهیدو ارواګانو !
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، تپېږېږم...
لار ښودنه لرم د مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مې بوځي تر درشله
د زړه سواندي خوارږه يار...
پخسوي مې، ځوروي مې ياد د تېرو پېرزوګانو !

اور او وينې

د پوهاند زيار د ازادو شعرونو يو ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۶۵ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلې کچه او سکښت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول ۴۳ ټوټې شعرونه راغلي او ټول يې ازاد دي.

دا غونډ ۱۹۱ مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر د ده اندو خيال په ښه ډول څرګند کړی دی، چې دا يې په شعرونو کې د بريالیتوب يوه ستره نښه ده. په پيل کې د سريزې پرځای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم يو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اور او وينې غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړۍ بېلګه ده، چې د ځوانو زېږندويانو لپاره يو ګټور لارښود ګڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سبک له پلوه د (يوې نږه، خوږې، لنډې، روانې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلګه ګڼل کېږي او نوې رغونې او ترکيبونه په کې زيات راغلي دي.

د هنري پرداز، ايماژونو او انځورونو او په تېره د اساتيرو له پلوه ډېر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر زور دی په دې توګه دلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله مانا د ژوند ((شعار)) په ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنيز ارمان، يا په لنډ ډول د شکل او محتوا ترمنځ ډيالتيک په رښتيني ((ډياليکتيکي)) مانا ټينګ دی. د ترخه ټولنيز واقعيت له ځلونې سره سره په کې پر ارمان بری او ايمان هم يو ځای انځورل کېږي.

استاد زيار په دغه شعري غونډ کې زيار کښلی، چې (ادب د ادب يا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب يا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهيرونو ته پيوند ورکړي او په دې توګه د ښوونکي او کره کتونکي په توګه يوه نوې لاره پرانيزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپايي يا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوښتګر يې په دې ګروهه دی، چې دلته د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولو شعرونو له تونيک سيلابيک خصوصيت څخه ګټه اخيستل شوې، له قافيې پرته چې د نړۍ د هېڅ کومې ژبې د شعر بنيادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبي او فولکوري هغه سره کوم توپير نه لري، په دې مانا چې وزن او سېلاب د نړيوال بنسټيز شرط په توګه تر دا منځ يو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانګړتيا په توګه قافيي قيد و بنديز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قيد. د ساري په توګه قافيه وال (يا بې قافيه ولسي شعرونه) په اوو څپيزو مسرو پيلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپيزو مسرو څخه پيل مومي او ان تر ۳۹ څپيزو رسېږي. تر دې البته زيات

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمله) او (سا) نه شي اوړدېدلای، په تېره سا ايستنه چې مسره سره ځای پرځای دروي.

استاد زيار د دې مجموعې د نوم په باب وايي:

دا چې ما بيا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلی، زما د سر صفحې شعر يې ځواب وايي:

ټول دفتر مې شو د مينې اور و وينې
ستا د سرو سکروټو شونډو له غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د ازادو شعرونو لومړنی، ځانګړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې شعرونو يې د پوخوالي زياتې پوړۍ وهلې دي. يو شاعر د دې مجموعې په باب ليکي: ((د شعرونو سبک يې عاطفي او روښانفکرانه دی او د هنري ارمان او ټولنيز ارمان ترمنځ ياني د شعري شکل او مضمون ترمنځ ژور ډياليکتيکي اړيکي شتوالی لري. د رسالت دقيق او استادانه رعايت، شاعرانه مسووليتونو (زماني مسووليت)، (مکاني مسووليت)، (ټولنيز مسووليت) او (ادبي مسووليت) د محترم زيار شعرونه لا شتمن کړي دي)). (د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۱/۳/۱۳۶۲ ګڼه، ن. سيوری، اسحق ننګيال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوې محتوا په درلودلو سره د پوره ارزښت لرونکی دی. بايد زموږ ژبې دا سې يوه مجموعه لرلای، خو ښه ده چې لري يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه غونډ په باب ډېر څه ویلو ته اړتیا شته او موږ تر د خپلې لیکنې د ډېر اوږدوالي له کبله ډډه کوو. د زیاتو معلوماتو لپاره وګورئ: کابل مجله ۱۳۶۲ کال لومړۍ ګڼه (اور او وینې ته یوه کتنه) د نورمحمد سهیم کره کتنه.

یوه بله خبره، چې د دې غونډ په باب د یادولو وړده، هغه داده، چې په پای کې یې له ۱۲۷-۱۸۴ مخ پورې د هغو وییونو پانګه راغلې ده، چې د دې شعري غونډ په شعرونو کې کارول شوي دي، چې بې له شکه د شعرونو په ځینو پېچلو برخو کې له لوستونکو سره مرسته کوي. دا دی، دلته له دې ښکلي شعري غونډ څخه د طلایي شګې په نامه یوه ټوټه ښکلی شعر را اخلو:

طلایي شګې

په وزرو د مینه وړو
او خوږو خوږو شپېو
کړم ګلیون د سرو ګلونو
ګلکخونو
دنګو دنګو چنارونو د وارنا...
د الواک نیلی مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه دریاب په همغاړې او همبریدې
ارتې ارتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ناپايي شنې ورشو کې
سپينې سپينې ښکلې ښکلې
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندي او مستي کړي
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلايي شګو))
تر تودو زرينو وړانګو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلايي شګو کورونه
په پر غز، غر څپه راشي
بېړۍ ډوبه مې د اند شي
کړي را وران خيالي کورونه.

ګلکڅونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د شعرونو هغه ښکلې غونډ دی، چې د افغانستان دليکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعه کې په ښکلې کچه او سکښت د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلې دی. دا غونډ ټول ۱۳۲ مخونه لري او د شاعر ۲۰ ټوټې شعرونه په کې راغلي دي. ددغه غونډ زياتره شعرونه غزل دي. يو شمېر نيمه ازاد او يو لړ يې په نورو پخوانيو فورمونو کې ليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. پر دې غونډه باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په ځلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله د همدې غونډې په باب خبرې شوي دي. په دغه غونډه کې د استاد زيار د زلميتوب د وخت ځينې شعرونه راغلي دي، چې استاد بېنوا په دې باب ليکي:

((ده دا خپل ګلکځونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې وهلې دي، چې د ده انساني عواطف يې لړزولي او بشري احساسات يې راپارولي دي)).

دا دی، دلته يې يو ښکلی غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پـــــرون دې پربکـــــړې د جرګـــــو پــــــه ژبــــــه
نــــن دې هـــــر څــــه د ولولــــو پــــه ژبــــه
درنـــــه پښـــتو ده هېـــــره شــــوې کـــه څــــه
چـــــې اوس غرېــــړې د وســــلو پــــه ژبــــه
څـــو بـــه پـــه څـــو يـــې زمـــا وينـــو تــه ناسـت
څـــو بـــه مـــې وژنـــې د دښـــنو پـــه ژبـــه
کــــه وو تربرونـــه خـــو پـــردو تـــه يـــو وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولـــي پــــردي شــــو د پـــــردو پــــه ژبــــه
لــــه ولــــس وځــــه خولــــه نــــرخ مــــه وځــــه
درتـــــه يــــم ســــر د پښــــتنو پــــه ژبــــه
خيـــــر دی کـــــه کـــــړم درتـــــه د زړه خبـــــرې
د اوښــــکو وينـــــو د ســــلګو پـــــه ژبـــــه
وايـــــم رښـــــتيا درتـــــه، ترخـــــه کـــــه هـــــم وي
د اوســـــمهال د اســـــويلو پـــــه ژبـــــه
پـــــرې چـــــې پيغـــــام د ژونـــــد دروا ســـــتومه
د انقــــــلاب د پلوشــــــو پــــــه ژبــــــه
ځـــــم د اســـــتاد حمـــــزه پـــــه لار درســـــره
ګونـــدې شـــې پـــوه مـــې د شـــعرو پـــه ژبـــه.

ګډه نړۍ:

دا د يوې درې کسيزې مشاعرې بڼه لري، چې له ۱۳۴۰-۱۳۴۴ پورې د زيار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شوې او پر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شوې ده او په راوروسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخه اخيستې ده.

دلته له دغو درې کسيزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زيار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا مې ښکلی یار په زړه وربېږي نن
ګاټې مې د سترګو پسې لوېږي نن

د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اندېښنه

ساز د محبت راته غږېږي نن
پېغله د هنر راته نڅېږي نن
یو نظر مې ستا د مخ ښایست ولید
یو جهان رڼا پر ما وربېږي نن
تش چې تصور دې د بشر وکړم
ټول جهان مې خیال کې نه ځايېږي نن
خوب کې چې مې ستا سترګې لیدلې دي
څاڅکي د ماتم پر ما توېږي نن
ویې کتل په ناز راته ښه ولاندې
ځکه مې اغزي په سترګو کېږي نن
ښکل مې کړی خوږې سرې خندنۍ شونډې
زړه مې اور د مینې کې سوځېږي نن
مرګ او ژوند ((فنا)) راته جنون ښکاري
خیال چې د لیلی راته پسخېږي نن

دا هم د ممنون شعر:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکامه هیله

غم مې بیا د خیال په کور کډې بړي نن
هیله مې ناکامه شوه ژړېږي نن
ما د زړه په وینو چې ابادة کړه
دا د محبت ماڼۍ نړېږي نن
مسته ښه ورشو د اسماني مینې
زړه لکه هوسۍ ورنه تښتېږي نن
ستا د تصور درشل به پالمه
تېرې زماني راته غږېږي نن
ستا د مکېزونو رڼاګانو کې
پرېږده دا ((ممنون)) چې وسوځېږي نن

اندو ژوند:

اندو ژوند د استاد زیار د کوچنیو ټوټو د لړۍ دویمه شعري مجموعه ده، چې په هغه کې د جولي له مخې زیاتره ځلوریزې او ((سپین)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنګ لري. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په اریانا چاپخونه کې چاپ شوی دی. دلته یې دوه بېلګې راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلهاري

ما په مينه کې زده کړې　　له پتنګه بلهاري ده
ولـولـه مـې پـښتنه او　　اراده مې منصوري ده

لړم، ۴۳ کال

نکريزې او رانجه

دزړه وينـــې مــــې نکريــــزې
شـــوې د پېغلــو هيلــو پښــو تـــه
شـــو رانجـــه راتـــه ګرومونـــه
غــږ مـــې نـــه رســـي غـــوږو تـــه

۲۲-۹-۱۸

ګلو ييو نه:

د استاد زيار يو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخې د ګلکخونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زياتره يې غزليز رنګ لري.

سپين غر:

د استاد زيـار هغـه شعري غونډ دی، چې پـه هغـه کې د ده لـه ۱۳۳۸-۱۳۴۵ کلونــو پــورې ځينــې شــعرونه راغلــي دي، چــې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

((پښتونستان)) او ټولنيزو موضوعاتو په باب یې ويلي دي. په دې شعري غونډ کې اوږده نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته له دغه شعري غونډ څخه يوه بېلګه را اخلو:

پښتني غمونه

زه پښتون د پښتونخوا يم
پښتونخوا کې پښتون غوارم
پښتني دردونه ژارم
افغاني غمونه ژارم
✵✵✵
بيا مې وينې راخوټېږي
د زخمي زړه له پرهاره
څوريږدلي تلوسې مې
له درد سوزه وهې څړيکې..
په خوګلن کې د ګوګل مې
د مړو ژواندو ارمانونو
آواره واره بڅرکي
په ورو ورو راتازه کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اســـوېلي مـــې لمبـــه اخلـــي..
د پلرونـــــــو او نیکونــــــو
د آ تېـــــــرو پرتمونـــــــو
هغـــــه تېـــرې خــــاطرې بیـــا
هغـــــه هېـــرې خــــاطرې بیـــا
زمــــا زړه بانـــــدې ورېـــږي
دا لمبــــې بـــــه پټــــې پټـــې
نــــور پـــه زړه کـــې څنګـــه نغـــاړم
پښــــــتني دردونـــــــه ژاړم
افغـــــــاني غمونـــــــه ژاړم

❋❋❋

پـــــه ترپکـــو مـــې شـــي زړه کـــې
پښــــتني ســــپېڅلي مینـــــه
لېـــونی شـــانې احســـاس مـــې
کـــومې لـــور تـــه لېـــږدوي بیـــا
د هوښِـــیارو پـــــه نـــړۍ کـــې
لېونتـــوب راتـــه پیغـــور شـــي
چېرتـــه بــه هلتـــه بـــه ځمـــه
کـــه وي ســـمې او کـــه غرونـــه
کـــورو کلــــی بـــه پرېږدمـــه
وایـــم ځـــان مـــې کـــړای ازاد
لـــه هـــر قیـــد او لـــه جنجالـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل غم چې د ځان مل کړم
پرې به پام غلطومه
مرګ ته شپې به تېرومه
څوک به نه نیسي مې ستوني
په خپل واک اختیار به ژاړم
پښتني دردونه ژاړم
افغاني غمونه ژاړم

❋❋❋

چېرې مینه چې ګناه ده
چېرې زړونه چې ساړه دي
چېرې ژبه او قلم چې
ښورول دار ته ختل دي
چې په نوم انسان یادېږم
او انسان نه بلل کېږم
یو موجود ددې د جهان یم
او جهان کې بې اختیاره
د شمال په یوه ربړه
لکه پاڼه هسې رپم
د نانځکې غونډې هسې
له هوس سره لوبېږم
ټول کار زیار مې بل لپاره
هیڅ مې واک د خپل ځان نه شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښــومره شــرم و ښــومره ننــګ دی
کــه پــر دې ژوندانــه ویــاړم
پښــــــتني دردونــــــه ژاړم
افغـــــاني غمونـــــه ژاړم

✵✵✵

چـې یــو ځــل پــه حقــه مینــه
دار پــه خپلــو ســترګو ښــکل کــړم
د خپــل ســر او مــال پــه بیــه
پښــــتونواله کــــړم ترســــره
د خوشــال لــه ســپینې تــورې
د ایمــل، دریــا لــه ننګــه
د تیــارو ګوګــل شــي ښیــرې
د خیبــر لــه دنګــې ښــوکې
د شمشــاد لــه هســکه ســره
پلوشــې د ژونــد خــورې شــي
د بــاړې او ســوات ســیندونه
اباســین لــره بیــا یوســي
د خپلــواک ژوندانــه زیــری
لــه خپلــواک پښتونســتانه
ښــه ارمــان بــه مــې بیــا نــه وي
لــه دنیــا کــه زیــاره ولاړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتـــــــــــتني دردونـــــــــــه ژاړم
افغـــــــــاني غمونـــــــــه ژاړم.

استاد زیار د پورتني شعر په باب وایي: ((د ۴۴/۲/۹ کال د پښتونستان په راډیويي مشاعره کې وار راونه رسېد. همداسې مې د موسی شفیق په غوښتنه په سټډیو کې واوراوه. یو کال وروسته ۴۵/۲/۹ قدیر، فهیم اورولی و. په دغه کال سویس ته تللی وم. له دې سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) ۱۳۴۰ وروسته لومړی نیم ازاد شعر دی او تر دې راوروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زیاتېږي. دغه راز د ((ګلولې)) په نوم د أستاد زیار د ازادو شعرونو دویم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډ پر ۱۳۲۹ل کال د افغانستان د لیکوالو د ټولنې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد ۲۰ ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز یې د ازادو شعرونو د لړۍ دریيم غونډ ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنیو ټوټو د لړۍ دریيم غونډ چاپ ته چمتو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېرنيال زيار

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار د خپلې هر اړخيزې ليکوالۍ په ترڅ کې علمي ښېړنې او پلټنې هم له ياده نه دي ايستلي او په دې برخه کې يې زياتې مقالې کښلي او ليکنې يې کړې دي. په حقيقت کې ښېړنه د استاد د ليکوالۍ يوه زياته برخه را اخلي. موږ به دلته له ګړدودي ښېړنو پرته د ده نورې ژبنۍ ښېړنې دده په ژبپوهنيزه برخه کې راوړو او دلته به يې هغه تحقيقي ليکنې له اخځ او څرنګوالي سره يادې کړو ، چې په بېلابېلو برخو کې يې کړې دي او بيا به يې پر خپلواکو ښېړنيزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو کې ازاد وګړنې او ليکنۍ شعر پر سېلابي تونيکو آرونو او ويونو ولاړ دی:

دا د هغې ښېړنې نوم دی، چې د پښتو شعر او په ځانګړي ډول د پښتو ازاد شعر او د هغه جوړښت د څرنګوالي په باب په کې هر اړخيز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فکر کوم دا په پښتو کې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب يوه ژوره علمي ليکنه ده.

دا ليکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۲ مخونو کې خپره شوې ده، دغه راز يې د همدغې مجلې د همدغه کال په پنځمه ګڼه کې دغې لړۍ ته دوام ورکړی دی او ترڅنګه يې د همدغه کال په کابل مجله کې يو لړ نورې ورته ليکنې هم خپرې کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (دغـه ليکنـه را وروسـته د کتـاب بڼـې (پښـتو شـعر څنګـه جوړېږي؟)) ته لوړتيا موندلې ده).

راورټي او پښتو ګرامر يې:

دا يوه څېړنيزه ليکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راورټي د ژوند او د هغه د پښتو ګرامر په باب معلومات پـه کې ورکړ شوي دي. دا ليکنـه د وږمـې مجلې د ۱۳۵۲ کـال د ۴ ګڼې پـه ۵۰-۵۷ مخونـو کې خپره شوې ده او بيا پر ۱۳۵۷ کال د (پښـتو چاپي اثار پـه دوو تېرو پېړيو کې) د اطلاعـاتو او کلتور وزارت د مقـالو پـه غونډ کې هـم راغلې ده.

د امير شېرعلي خان د پښتو بوليو يوه قلمي نسخه:

دا پـه متنپوهنه کې د استاد زيار يوه څېړنيـزه ليکنـه ده، چې د امير شېرعلي خان د فرهنګ پـالنې او پښـتو پـالنې پـه برخه کې پـه کې زيات معلومات وړاندې شوي دي، دا ليکنـه د کابـل مجلې د ۱۳۲ال کال د ۱۱ ګڼې په ۳۴-۴۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

پټه خزانه د پښتو د تـاريخي ګړدود څېړنـې د يـوه غوره اخځ په توګه:

دغه څېړنيزه ليکنه په ((د محمد هوتک ياد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۶۲ کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد ځائي شاعري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یاد شوي شاعر د شاعرۍ په باب په کې معلومات راټول شوي دي دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۷-۸ گڼې په ۲۳-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

نو میالی نور سیب:

دا یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې له گڼو بېلگو سره په کې د نورسیب د شاعرۍ په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۹ گڼې په ۱۴-۳۶ مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شریف:

په دې تحقیقي لیکنه کې له لاسته راوړو بېلگو سره د لال پورې شریف د ژوند او شاعرۍ په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۳ل کال د ۴ گڼې په ۷-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (۱۲۸۸-۱۳۵۶) د پښتو ادب د نوي ادبي سنتیز پر پېچومي:

په دې لیکنه کې د استاد گل پاچا الفت د لیکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۲ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې راغلې ده.

د سید راحت الله راحت زاخیلي مهال او چاپېریال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د سید راحت زاخیلي په باب د استاد زیار یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۹-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه نوموړې لیکنه ((د راحت یاد)) نومي کتاب په ۵۷-۲۵ مخونو کې هم راغلې ده. چې د کابل پوهنتون د فرهنګي شورا له خوا په ۱۳۲۳ کال کې خپور شوی دی.

په افغانستان کې پښتو داستان لیکنه:

په دې څېړنیزه لیکنه کې په افغانستان کې د پښتو داستان لیکنې د څرنګوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۱۲ ګڼې په ۱-۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نورمحمد غمجن د شهادت د لومړي تلین په درناوي:

په دې تحقیقي لیکنه کې د پوهندوی نورمحمد غمجن د لیکوالۍ او ژوند په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۹-۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي په هاوانا کې:

د مایاکوفسکي په باب د استاد زیار یوه څېړنیزه لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ل کال د ۲ګڼې په ۵۵-۶۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مایاکوفسکي د ستر سوسیالیستي انقلاب د شاعر په توګه:

دمایاکوفسکي په باب د استاد زیار دویمه څېړنیزه لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۴ ګڼې په ۹-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۳ ګڼې په ۸۰-۸۴ مخونو کې هم را اخیستل شوې ده.

نومیالۍ انقلابي لیکواله انازیګر به خپل ادبي شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې څېړنیزې او ژباړیزې لیکنې نوم دی، چې د یادې شوې لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۲ ګڼې په ۷۲-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پورې اړه لري او د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وګړنی تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کټ اوبدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ ګڼې په ۱۵۷-۱۶۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه:

دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۳ ګڼې په ۲۵-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (اوبدنې او رغاونې):

په دې لیکنه کې د ولسي کارونو د یو ډول (اوبدنو او رغونو) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲ ګڼې په ۳۹-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د لاسي کارونو د ځینو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ل کال د ۴ ګڼې په ۳۲-۳۵مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورګري یا رنګونه (رنګریزي):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ولسي لاسرغاوي (لاسي صنعت) کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ال کال د ۳ گڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

يوه بله ليکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (څادر) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۶ گڼې په ۲۲-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۵ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه:

يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د (فرهنگ خلق) جريدې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاټکيزه (طبقاتي) جگړه کې د هنر ونډه:

د هنر په باب يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنوال رياليزم د رښتينې ټولنيز هنر استازي (رسالت) پرځای کولای شي:

يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د لومړۍ گڼې په ۵-۶ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رښتيني ټولنيز هنر د وګړو زېږونه ده او د همدوی د غوښتنو او اړتياوو څرګندونه:

د هنر په باب يوه علمي تحقيقي ليکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۸ال کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۸ او ۸۴ مخ کې خپره شوې ده.

د ټولنې په ژغورتيايي بهير کې د ټولنوال رياليزم اغېزه او ونډه:

يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظام تحليل او څېړنه د روحياتو له مخې:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱ال کال د ۴ ګڼې په ۳-۶مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحليل او څېړنه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱ کال د ۵ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیتامه زره توشتره یا سپین ځواکي زردښت د بامي بلخ ستر نو میالی بچی:

د یاد شوي شخص په باب یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د بلخ مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ ګڼې په ۱۴-۱۵ او پاتې په **۵۱** او **۵۳** مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع دیالتیک:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د **۱۳۲۲**ل کال د **۳** ګڼې په **۵**-**۹** مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتیا له ټولنوال ریالیزم او ژمنتیا څخه تېښته ده:

دا هم یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د **۱۳۲۱** کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲-**۱۵** مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعیت تشې پېښې په وزن او قافیه شعر کېدی نه شي:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د **۱۳۲۱**ل کال د **۳** ګڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

دمعیاري لیکنۍ پښتو اړتیا، پرنسیپونه او لارې چارې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۴ ګڼې په ۴۴-۴۷مخونو کې خپره شوې ده.

د ګويتې پر پلونو:

ګويتې په باب يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چې د ((اجتماعي علوم)) مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۳ ګڼې په ۱۲۳-۱۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د يوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توګه:

يوه تحقيقي او علمي ليکنه ده، چې د (تحقيقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲ ګڼې په ۱۱-۱۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي ميراثونه:

يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د شوروي اتحاد او افغانستان د ګډ فرهنګ په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د دوستي مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۲-۳ ګڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بيان شوې ده. دا ليکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کبډۍ لوبه:

دا هم د کبډي ورزش په باب د استاد يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۱-۱۳مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د اجباري او اختياري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختياري توګه واده کول او د هغه د راټلونکې د څرنګوالي په باب يوه څېړنيزه او تحليلي ليکنه ده. د استاد دا ليکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکينه زيار)) د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د اسد ګڼې په ۱۱ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختياري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د سنبلې او ميزان ګڼې په ۲۳ مخ او پاتې يې په ۵۳ مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول يې د هنر په باب يوه بله علمي څېړنيزه ليکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنګي اړيکې د موسيقۍ په برخه کې:

يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۳ل کال د ۴ ګڼې په ۲۷-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغـان- شـوروي ګډ فرهنګي اړيکي، د فلم او سينما په برخه کې:

يوه بله تحقيقي ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۸ ګڼې په ۴۴-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان-شوروي فرهنګي اړيکي، د فلم او سينما په برخه کې:

د يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۲ کال د لومړۍ ګڼې په **۵۱-۵۷** مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغـان- شوروي د دوستۍ پرمختيا:

دا هم د پوهاند زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۱ل کال د ۱۱ګڼې په **۵۷-۶۳** مخونو کې خپره شوې ده.

۷۲کلن مصري ليکوال نجيب محفوظ د نوبل سرړنۍ جايزه وګټله:

د استاد يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د مصري ليکوال نجيب محفوظ د اثارو او ژوند د څرنګوالي په باب په کې معلومات وړاندې شوي دي. دا ليکنه د ژوندون مجلې د **۱۳۶۷** کال د ميزان او عقرب مياشتو د ګڼې په **۵۳-۵۴** مخونو کې خپره شوې ده او همغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهال په دري ایډیشن کې د همده له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوګرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا یوه پیشنهادي ډوله څېړنیزه لیکنه ده. دلته استاد زیار د اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظریاتو) ته یوه ټولنیزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهیسې یې د پښتو د اوسنۍ لیکنې یا الفبایي سیستم د ریفورم یا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېړه څېړنیزه لیکنه کې د عربي سیستم ټولې نیمګړتیاوې په ګوته کړي او دا یې زیاته کړې ده چې یو یوازینی فونیمیک الفبایي سیستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود ومومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبایي اوښتون د ترسره کولو لپاره یې یو لړ پلانونه په ګوته کړي دي. دغه لیکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په ګڼو کې له یوه الفبایي جدول سره خپره شوې او ۱۲ مخه یې نیولي دي.

د حمید مومند لیکلار:

دا یوه شپاړس مخیزه څېړنیزه لیکنه ده چې استاد زیار د عبدالحمید مومند د شاه و ګدا د ترجمې د دوه سوه اویایمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کالیزې په سیمینار کې اورولې وه او بیا پر ۱۳۶۲ کال په اړوند غونډه کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- ښکلا ییز سبک:

دا د پوهاند زیار یوه پنځه ویشت مخیزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شینواري د اتیایمې کالیزې په سیمینار کې یې اورولې او بیا په ((د حمزه یاد)) غونډه کې پر ۱۳۶۲ل کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا لیکلار:

دا یوه پنځلس مخیزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتیایم تلین له کبله په جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا وروسته ۱۳۶۹ل کال په اړوند غونډه کې د نوموړي پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاریخ مرصع لیکلار:

په دې نامه هم د استاد زیار یوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاریخ مرصع د لیکلار او لیکدود په باب خبرې شوې دي.

هغه انقلابي لیکوال او پوهاند چې اندو ژوند یې د انسان ژغورتیا ته وبښل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زیار د الماني لیکوال ګیورک بیوخنر د یو سلو پنځوسم تلین له کبله ترسره کړې ده او د بیوخنر د لیکوالۍ په باب په کې خبرې شوې دي. دا لیکنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

ژباړه د پښتو پښتنې ماتوي او نامعیاریتوب یې کوپړۍ:

یوه علمي لیکنه ده، چې د (پښتو په تولیزو رسنیو کې) د سیمینار په غونډه کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په ۱۳۲۷ کال چاپ شوې دی راغلې ده. همدارنګه د بېته ورته مقاله د ژورنالیستانو د ټولنې له خوا د همداسې یوه سیمینار په غونډه کې راغلې ده.

وګړپوهنه (اتنولوژي):

دیوې نیم خېړنیزې او نیم ژباړیزې لیکنې سرلیک دی چې د فرهنګ مجلې د ۱۳۲۸ل کال په لومړۍ (وري-غويي) ګڼه کې خپره شوې ده.

د ډګریزې څېړنې لارې چارې:

دا هم د استاد زیار دیوې علمي لیکنې نوم دی چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د ۱۳۲۷ل کال په سمپوزیم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډه کې چاپ ته سپارل شوې ده.

Jams Darmesteter:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد زیار لیکنه ده، چې په پښتو مجله کې په انګلیسي ژبه د ۱۳۶۲ کال د ۳ ګڼې په ۴۵-۵۰ مخونو کې خپره شوې ده.

لویه جرګه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد یوه لیکنه ده چې د دیموکراتیک المان د ((ویلت بیونې)) نومي مجلې په ۱۷-۶-۱۹۸۶ ګڼه کې خپره شوې ده.

" The Ethno – Linguistic Composition of Afghanistan"

د افغانستان وګړ- ژبیز جوړښت:

دا لیکنه استاد زیار په انګلیسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورګان ((بیاض)) د ۱۹۸۳م په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه کال د دریمې ګڼې په ۲۵-۲۷ مخونو کې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پر وړاندې:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۷ل کال د ۵ ګڼې په ۳۵-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدارنګه یې د نوي ازاد شعر په باب د همدې کال په یوه بله ګڼه کې هم یوه مخ لیکنه خپره شوې ده.

دغه راز یې دوه نورې لیکنې، یوه د سید حسن حسن په باب او بله د سعدالله جان برق د شاعرۍ په باب د جرګې په مجله کې خپره

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده. همدارنګه يې د استاد خادم په باب يوه ليکنه په ژوندون مجله کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي څېړنيز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

يو علمي تحقيقي اثر دی، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنګ خلق)) له خوا برخه برخه خپور شوی دی. مګر د خپلواک يوځايي چاپ پر وخت يې ښايي دغه اوسنی نوم په ((د افغانانو وګړنۍ تخنيکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال رياليزم:

يو علمي څېړنيز اثر دی، چې د ټولنوال يا اجتماعي (سوسياليستي) رياليزم په باب په کې يو لړ تيوريکي څېړنې شوي دي. د دغه اثر يوه زياته برخه د شپېتمو کلونو له پيل سره د هنر او ژوندون په مجلو کې خپره شوې ده.

د افغان - شوروي فرهنګي اړيکي:

د پوهاند زيار يو بل څېړنيز اثر دی، چې د دوستۍ په مجله کې يې ځينې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې:

د استاد زيار يو څېړنيز علمي اثر دی، چې په هغه کې د يادو شويو ژبو فولکوري څېړنې شوې دي.

ګړدودي (لهجوي) څېړنې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زیار تر ټولو ستر تحقیقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې یې کښلی دی. دا اثر ۱۰۴ ټوکه لري چې په هغه کې د افغانستان د ۱۴ ژبو د ګړدودونو په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهیسې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

لیکونه:

لیکونه د استاد زیار یو بل اثر دی، چې په هغه کې په پښتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو هغه لیکونه راغلي دي چې استاد ځینو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سیاسي موضوعاتو په باب لېږلي دي. دا اثر تر اوسه چاپ ته نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدلمیچ یا پښتو شعر څنګه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زیار له خورا نوښتګرانه علمي- تحقیقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابوتونیک)) قواعد وړاندې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همده له خوا را ایستل شوي او پر درېګونو پښتو وګړنیو (فولکوریکو) لکینیو یا دیواني او اوسنیو ازادو شعرو باندې تطبیق شوي دي. دغه کتاب چې له یادښت، ویپانګې، سمونلیک او نیولیک پرته ۱۷۸ مخونه او یو لړ کلیشې، یوه ټېړۍ او د اوستربلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ پر اوړي په ښکلې کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه کتاب د ټېرۍ (واسکټ) پر يوه پيڅکه داسې کښل شوي دي: ((پوهاند زيار د يوه ژبپوهاند ، ادبپوهاند او **۳۳** کلن شاعر او ليکوال په توګه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پايلې ته ورسېد ، چې د هرې ژبې او بيا پښتو پويټيکس او فونيټيکس (شعر پوهه او غږ پوهه) سره نه شلېدونکي اړيکي لري او په دې توګه د پښتو شعر رغښت سېلابوتونيک (څپيز- خجيز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سيستم د دودونو او د ويونو (قواعد او قوانينو) پر را ايستنه برې مومي او زړو ببولالو ته د پای ټکی ږدي. څنګه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نه بلکې ((موزونه او مخيله)) وينا بولي، نو ((نوی ازاد شعر)) رښتينی شعر ګڼي او د رغښت مخبيلګه يې ولسي ازاد شعر دی (لنډۍ، سروکي...) نه اروپايي هغه. دغه کتاب د ژبو او ادبياتو پوهنځي د ادبي فنونو ، عروضو او قافيې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبوکونو ځای نيولای شي)).

پوهندوی عبدالحکيم د يوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دويمه ګڼه) په ترڅ کې داسې ليکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د ګڼ شمېر خپرو شوو ليکنو، څېړنو او تدريس په لړ کې په همدې وروستيو وختو کې د ادبپوهنې د تيورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محترم پوهاند دوکتور زيار يو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شعر جوړونې تيوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زيار د ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) د اثر په ليکلو سره د ادب تيورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنه وړاندې کړه، چې دا څېړنه د نړیوالو ادبي څېړنو په شان یوازې د پښتو ژبې د ځانګړنو او قواعدو پر بنسټ ولاړه ده...)).

کره کتونکی زیار

وايي چې: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))[1] او ((په حقيقت کې د ټولنيز نظارت يوه مهذبه بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخې روښنفکره ايجاد ګرانه لاربنوونه کوي.))[2]

((دا د ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يوه ادبي اثر محتوا، تکنيکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانګړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه راوسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ ارمانونه يې په ښکلې او عاطفي بڼه انځور کړي دي او د دې خلاف هغو کسانو ته چې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.)[3]

استاد زيار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زياره بې برخې نه ده پرې ايښې. سره له دې چې ده تر اوسه پورې په دې برخه کې کوم ځانګړی اثر نه دی خپور کړی، خو زيات کار يې پرې کړی دی، په لسګونو مقالې يې ليکلې دي، د کره کتنو په زياتو غونډو

---

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۶۵ل کال، ۵-۶ ګڼه، د پينتی ځلورم مخ.
(۲) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ل کال، ۵ ګڼه، ۸مخ.
(۳) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ل کال، ۵ ګڼه، ۱۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې برخه اخيستې او زياتې ادبي غونډې او مشاعرې يې تر کره کتنې لاندې نيولې دي.

دلته به يې هغه ليکنې راوړم، چې په دې باب يې په بېلابېلو وختونو کې ليکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوې دي:

ځوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته يوه کره کتنه:

د استاد د هغې ليکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونه، چوکاټونه او ليکنې په کې تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۹-۱۰ ګڼې په ۲۵-۳۷ مخونو کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زيار د هغې کره کتنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۷۴-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې ليکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

لومړی د ((فردي او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سيد حکيم کمال شينواري اثر دی.

دويم د چارګل په نوم د همېش خليل د لنډو کيسو مجموعه ده.

درېيم روسي- پښتو قاموس دی چې (نژدې ۳۲۰۰۰ لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته يوه کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار د يوې ليکنې نوم دی چې په هغې کې د پښتو ژبې يوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نيول شوې. دغه مشاعره د همده په هڅه د سعدالله جان برق په يوه شعر:

((بيا مې په تيارو کې ستا د خيال لمنه ونيوه
بيا يو سېلاب وړي د يو جال لمنه ونيوه))

د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو رياست له خوا جوړه شوې وه او د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۸ گڼې په ۱۵-۴۱ مخونو کې خپره شوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:

د کره کتنې په برخه کې يوه بله ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۴۹ل کال د ۸ گڼې په ۴۴-۵۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ليکنې که ژباړنې ! ولې زموږ ليکنې د پرديو ژبو رنگ لري !؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله ليکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د حوت گڼې په ۱۰ مخ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده. دغلته تر پورتنۍ کليشې لاندې استاد د کره کتنې په برخه کې نورې ليکنې هم کړې دي.

ليکنې که ژباړنې ! ولې زموږ ليکنې د پردو ژبو يو رنگ لري !؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د سلواغې د ګڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده.

ټولنپوهنه یا د پښتو علمي کېډو یوه غوره بېلګه:

دا هم د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳ ګڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زیاتې لیکنې راغلې دي.

د ژبنیو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ ګڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنیو ارونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲ ګڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار د یوې بلې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۴ کال د ۳ گڼې په ۱۷۳-۱۷۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۷ گڼې په ۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ گڼې په ۱۲ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ گڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۷ گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنیو آرونو په رڼا کې د لیکنۍ او خپرنۍ پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۶ل کال د ۵ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

ټولپوهنه یا د پښتو د علمي کېدو یوه غوره بېلگه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

بیا هم تر دغې کلیشې لاندې د پوهاند زیار درې لیکنې راغلي، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ گڼې په ۱۱۱-۱۱۶ مخونو کې د پښتو لیکونه، مطبوعاتو ته یوه کتنه او برشنا کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.

دغه راز یې د کره کتنې په برخه کې څو بېلابېلې لیکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱۲۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصیفي تشریح، نننۍ ادبي پښتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويي پوهنې يادښتونه، د توري شرنګ، مظلومه دنيا ، د ملګرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۶ ګڼې په ۱۷۶-۱۷۲ مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړې سندرې) تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

همدا راز د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳-۴ ګڼې په ۱۵۲-۱۶۴ مخونو کې بيا هم د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالۍ توره او غورځنګ کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې يې دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چې په هغې کې د ((مزارات)) او بلې کې د((تلوسې)) کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې يې د نجيب ديوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نيولي دي، دا ليکنه يې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال په ۶ ګڼه کې خپره شوې ده.

نصر الله حافظ دود يزوال وګړنی شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله علمي ليکنه ده، چې په هغې کې د نصر الله حافظ د شعرونو د ځرنګوالي په باب خبرې شوي دي. دا ليکنه د سباوون مجلې د ۱۳۶۲ کال د ۵ ګڼې په ۳۵ او ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

پيوند د اسطورو او تلميحو شاعر:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د استاد زیار هغه کره کتنه او ارزونه ده، چې پر ۱۳۶۸ل کال
یې د علي ګل پیوند پر شعرونو او بیا پر ((سیلۍ)) نومي شعري
غونډ باندې کړې وه او د لیکوالو د انجمن په کلوپ کې یې یوې
غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې کړه او تر تم
یې له منځه یوړه، تر او سه یې کومه پته ونه لګېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستان لیکونکی زیار

وايي چې: ((کیسه ژوند دی او ژوند کیسه. په ژوند کې کیسې جوړېږي او کیسې له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو یو بهیر دی او پېښې د کیسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کیسې. کیسې د ژوند یو تصویر دی او د تصویر یو اړخ په کیسو کې ژوندی کېږي او کیسې هستېږي. یون د ژوند یو نوم دی او که یون نه وي کیسه هم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای.

ژوند او د ژوند هره شېبه تنظیم او برابرۍ ته سخت ضرورت لري او کیسه د همدغسې یو تنظیم لپاره تلاش دی او باید وي.

ژوند د خپل وړاندې تګ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بیا کیسې جوړوي او په کیسو کې قهرمانان باید خلق شي. ژوند د غورځو پرځو یو نوم دی او کیسې له همدغو حالاتو څخه ایجادېږي.)) [1]

نو استاد زیار هم د کیسې دغو مره ستر ازښت په پام کې نیولو سره کیسه هېڅکله له یاده نه ده کښلې، تل یې په دې برخه کې کار کړی دی، د کیسو په باب یې علمي او تحقیقي لیکنې کړې، د هغو پر شکل او محتوا پوره غږېدلی دی او ان که وو ایو پوره استادي په کې لري، زیاته به مې نه وي ویلي، نو ځکه یې کیسې لیکلي دي، ډېرې یې لیکلي دي او ښې یې لیکلي دي.

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړۍ ګڼه، ۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته په لنډ ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کیسو رڼا اچوو:

د یووولسم پوړ کرکۍ (مینه د زړه په وینه):

دا یو رومان دی، چې استاد زیار په دیموکراتیک المان کې پر ۱۳۶۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له یوې المانۍ پېغلې سره د یوه مېلمه افغاني استاد مینه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هیټلري فاشیستي جنګ ناخوالو او پایلو ته ګوته نیول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولنې جنګ ځپلی اکر هم رانغښتل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسیتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورایه ځلېږي.

دغه رومان څه دپاسه (۲۰۰) ټایپي مخه او (۱۲) څپرکي لري چې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خندا یې راوېښ کړم:

د استاد زیار یوه لنډه کیسه ده، چې د سباوون مجلې د ۱۳۶۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه همدغه کیسه د مېرمن مجلې د ۱۳۶۴ل کال په ۵ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنګلونو شپه:

د غرونو او ځنګلونو شپه د استاد زیار یوه داستاني اډانه (طرحه) یا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شو ی دی. دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۶۵ کال د ۷-۸ گڼې په ۷۱-۷۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدا ډول يې يوه بله اډانه د ژبې جريدې د ۱۳۶۵ل کال په يوه گڼه کې هم خپره کړې ده.

پټه پلوشه:

پټه پلوشه يو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخي پله زندان تر اغېزې لاندې ليکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تر اوسه پورې خپور شوی نه دی.

د سترگو دروږ:

د سترگو دروږ د هغې منځنۍ کيسې نوم دی، چې د هېواد د ځوان شاعر باقي بريال ژوند په کې بيان شوی دی. دا کيسه پر ۱۳۶۵ل کال د بريال په وياړ ليکل شوې ده او د څارندوی مجلې د ۱۳۶۷ل کال د لسمې گڼې په ۶۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.

په همدې ډول يې د ۳۹-۱۳۴۰ کلونو په اوږدو کې يو شمېر نورې لنډې کيسې ليکلې او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوې دي. دا دی، دلته يې يوه لنډه کيسه د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

او خندا يې راوپښ کړم

د يوه لرې سفر په تکل د برلين ښار د (رڼا غر) لوی تمځي ته ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاکځوړې مې دواړې اوږې سره ټينگې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده او سم مې پورته نېغ کتلای نه شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویو او وړو کڅوړو مې لاسونه هم خورا بې دمې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خوارۍ مې په ځان پسې راکښلې. دا اند ښښنه هم راسره وه، چې که لږه دمه ونیسم او سا هومره واخلم، نو خپل ټاکلي اورګاډي به راڅخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پر یوې ښکلې نجلۍ سترګې ولګېدې، چې زما غونډې دا هم له یوه ښاري ګاډي څخه نوې پلې شوې وه او د اورګاډي په هڅه لېږداوه غبرګ بکسونه د تمځي پر وچې کانکریټي ډیوډۍ ورو ورو کښوي او پاپې پاپې پلونه ورسره اخلي، په هغه ګڼه ګوڼه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تر یوې بلې ډیوډۍ یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنګیزې خبرې مې لیدلې وې، مګر د دغې ښکلې پېغلې سره سپینه او زړه راکښونکې خبره یو ازې ماته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نوې بریښېده، دومره چې تا به ویل له ارمه کومه ښاپېرۍ راغلې او یا له اسمانه کوم پرښته راکښته شوې ده.

زما غونډې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خو د کوم بل هېواد ګرځندویه ده او ښایي د کوم یار اشنا یا خپل خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې ساري ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توګه، مګر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی وم. خو نورو تش لاسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوسا لارویانو ته مې له پخساکه یینګۍ ایشیده چې ولې پر هغې ښلکې پردېسې زړه نه سېزي او پېټې ورسره نه سپکوي.

زه هله پوه شوم، چې لودیځیان له پرمختللي کولتور سره سره بیا هم کلک زړي دي. خپلې پردېسۍ ته مې زړه خټه شو چې نه چېرې زه هم له داسې تنګسې سره لاس و ګرېوان شم او خپل بار پر خپلو اوږو تر منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پېټی دومره نه ژاړه او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مګر د هغې ښکلې پردېسې او بېوسۍ مې یوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېدای خپل ګاډی لاندې نه کړي او بل ورپسې ګاډي ته یوه ګړۍ دوه سترګې پر لار پاتې شي.

زما ګاډی پر خپلې ټاکلې شېبه له تمځي وخوځېد او زړه مې له هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورګاډی لکه د ژوند بهیر ډېر ګړندی او ببړندی له ښکلو غرونو، سیندونو او ګلکځونو څخه تېرېده. ځنډ و ځنډ یې نه پېژندل او د سیمه ییزو ګاډو غوندې هر کلي او باندې ته نه ودرېده په ښکاره د نورو سپرلیو غوندې ما هم پر ښکلو شا او خوا منظرو سترګې ښخې کړې وې، خو له زړه مې یو خدای خبر و. د پاتې نیمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر پولو واوښتو، مګر د ((ایلبې)) ښکلی سیند مو له خپل ښکلي چاپېریال سره هماغسې ملګری و. تر ځو یې د دو ناو په څپانده سیند او د الپ په ننداریزو ځنګلي ګلکځونو وسپارلو. لمر راځخه خپلې تودې طلایي وړانګې ورو ورو لېږدولې او د اسمانځکو غرنیو ونو د څوکو په ښکلولو یې له موږ سره هم مخه ښه کوله او

بېرته راڅخه مخ پر لويديځ ستنېده، تر څو د سکنې ماښام تياره ولګېده، توري تروږمې شپې رانه هر څه له سترګو پنا کړل. سپرلۍ هم په خپلو څوکيو او سفري کټونو کې ځای پر ځای شوې. ما په خپل کټ کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نيمکښه غوندې پر ځان راکښلې وه. هرڅه چې مې ځان تلقيناوه، د خوب نړۍ ته پناه يوسم، خو خوب چېرې و. يوازې د ګاډي د ګړب ګړوب له کبله نه، بلکې د پردېسې پېغلې اندېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښته پورته ځغلېدې راځغلېدې.

شپه به نيمايي ته رسېدلې وه او سترګې مې سره سمې نه وې ورغلې، چې ناڅاپه د ګاډي يوې بوږنوونکې کړيکې بېرته راويښ کړم. کوم همخوني مې د کړکۍ پرده يوې خواته کړه او سترګې مې د پراګ د ښکلي ښار په څراغان تمځي ولګېدې. له تمځي او بيا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تښتېدلی خوب مې سترګو ته بېرته کډه راوکړي، خو بريالی نه شوم او هسې مې له نيمکښې کړکۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپايه ورشو کې د يونيم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختيځ له خوا د شلمې يا دوه ويشتمې سپوږمۍ نيمزالې غوندې رڼا د کړکيو ښيښې راوبرېښولې او له يوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بيا د شپې نوراني پېغله د اسمان نيمايي ته رانېغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې يې را سره تېز تېز ځغاستل. زما لپاره دا رومانتيکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهيسې چې د يو ګڼ مېشتې اروپايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار په اسمانڅکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هڅه و پام شوی نه و او د چا خبره ښېخي يې راڅخه ونګه هېره شوې وه.

شپه به متې پار نيمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، يو له ډېرو رنګينو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوږو خوبونو سره ملګری و. له زړه مې هغه ټولې ورځينۍ اندېښنې او ستړياوې لېښېدلې وې او د يوه زړه راکښونکي روښان سباوون هيله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدايزده چې نور به مې څه خوا ږه خوبونه کتل او خپلې مرورې او تمبېدلې هيلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې يو ناڅاپه يوې مستې زړه وړونکې خندا راويښ کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان راښوی کړ، د کړکۍ هنداره مې په بېړه بېړه راکښې ايسته او د باندې مې سر وکيښ. ګورم چې لمر نوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبويه او پسته وږمه د غرنيو ګلانو عطرونو زموږ پر ګاڼې راشيندې.

ترور ترور مې ګاونډيو کړکيو ته غلچکې غلچکې وکتل او سم مې په هماغسې پرونۍ پېغلې سترګې ولګېدې، چې سپينه نرۍ غاړه يې له کړکۍ راکښلې وه او اوږدې وربښمينې طلايي څڼې او اوربل يې د اورګاډي د تونډ باد له څپو سره شيند پر شيند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې يې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترګې پرما ولګېدې، نو ما پرې هم ښېواکه غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه! هغې هم لکه ټول عمر چې ليدلې او کتلې اوسم، په يوه پېژندويه او مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړي شان ګړدود زما د سلام غبرګون وکړ او بېرته د لمر ځرک په ښکلې ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. یخ پخ پرځای کېناستم، تندي ته مې یو ټس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره وویل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه راکړه !)).

هو، ما نوره خپله ورکه او د لارې مله موندلې وه، داسې مې انګېرله چې د لمر وړانګې او د سباوون زړه راکښونکې وږمه او بیا شاوخوا غرونه، ځنګلونه، سیندونه او ګلکځونه طلايي کورونه او پرتمین ښارونه راسره یوځای ځغلي او د لمرین ختیځ پر لور زما د پردېسو هیلو بدرګه کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټۍ باغ باغ غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د ګل په څېر موسکۍ موسکۍ کېده.

❋❋❋

له کیسه لیکنې پرته استاد زیار یو زیات شمېر ادبي ټوټې هم لیکلي چې ځینې د تکلونو بڼه لري او چاپ کړي یې دي. دلته یې د لاسته راغلو ټوټو یادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زیار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې (افراطینو ته) تر سرلیک لاندې د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۴۲ کال د ۵ میاشتې د ۲۱ نېټې په ګڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهاند زیار یوه بله ادبي ټوټه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ ګڼې په ۶۹-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېرې جریدې د ۶۵- ۶۶ کلونو په ګڼو کې د استاد زیار ځینې نورې ادبي ټوټې هم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زیار د یوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به یې متن په بشپړ ډول راوړو:

زه په ختیځ کې وم،
ته په لویدیځ کې
لومړی
پر ما ورځ راغله
او بیا پر تا
خو ته،
تر ما دمخه راویښ شوې
او دمخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ویده پاتې شوم
ستا د کاروان د غږو غوږ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انګازې شوې
او زما خوب یې نور هم پسې لا درون کړ
تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما له خوبولتیا ناوړه ګټه واخیسته
بېرته راپسې راستون شوې
په خوب کې دې رانه هر څه ولجه کړل
او زه دې
پر وچ ډاګ
میرات او کور ګډی
ویده پرېښودم...
هو
تر څو چې زما د راویښېدو وار راسېده
او عقل مې سرته راته
بیا پېرۍ اوښتې وې
او پړاوونه پړاوونه
تر تا لرې پاتې وم
اوس نو
که یو خوا
له ډېرې بېوسۍ او نهیلۍ نه
زما د پښو سپینې غوټې شوې
نو بل خوا
تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورینه کنډواله کې
پر سپینه رڼا ورځ
په غړېدلو سترګو
خوب وړی یم
له کار او ژوند سره هماغسې مرور یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خوب کالي مې لا
پر کار کاليو نه دي بدل کړي ! !؟

ژبپوهاند زیار

وایي چې ((ژبپوهنه هغه علم دی، چې د یوې ژبې داخلي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)). [۱] پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنیو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تر اوسه پورې په سلګونو علمي او تحقیقي مقالې د ژبپوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او ځکه خو یې باید لیکلي وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یې د ده پر نورو ادبي کارونو او نوښتونو هم پرېوتی دی. ټول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نوم اخلي او د هغه په باب خبرې کوي، خو ځینې خلک لا په دې پوه نه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې په شعروشاعرۍ او داستان لیکنه کې هم استادي لري. موږ دلته د ده په باب له زیاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زموږ د پرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

لمر په ګوته پټاوه نه شي خوشاله

(۱) پوهندوی نوراحمد شاکر، ژبنۍ څېړنې، ۱۳۵۰ کال، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زيار هغه ژبنۍ ليکنې چې پر ببلابېلو وختو يې په بېلابېلو جريدو، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کړې دي له اخځ سره يادې کړو او د هغو پر څرنګوالي به لنډه رڼا واچوو او بيا د هغه په ځانګړو ژبنيو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زيار د يوې اوږدې ژبنۍ ليکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې خپره شوې ده. استاد زيار د دې ليکنې د لومړۍ برخې په پيل کې وايي:

((د لوی څښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توګه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ ږدم دا ځکه يوه اړتيا ګڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبو سره سيالۍ ته ملا تړلې ده.)).[1]

په دې ليکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) په پښتو، دري، الماني او انګليسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ ليکنې لومړۍ برخه د وږمې مجلې د ۱۳۵۰ کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ترکيبات اسمی در زبان دری:

ترکيبات اسمی در زبان دري د هغې ژبنۍ ليکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې ليکنه کې د دري ژبې د نومونو د

(۱) دوکتور زيار، د وږمې مجله، ۱۳۵۰ل کال، ۵-۶ګڼه، ۱۱۲مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت او څرنګوالي په باب ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۶۰ل کال د **۵** ګڼې په **۱۵۰-۱۵۳** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتنۍ یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۱**ل کال د **۶** ګڼې په **۴۷-۴۸** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۶** ګڼې په **۵۵-۵۶** مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ګړدودونه ((لهجې)):

پښتو ګړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو ګړدودونو (لهجو) په باب په کې ګټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ څخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍ وال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر **۱۳۵۴** کال جوړ شوی و، راغلې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د **۱۳۵۲**ل کال د **۵** ګڼې په **۵۷- ۵۹** مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۱۳۹-۱۴۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

پښتو آرپوهه د استاد زيار د هغې ژبنۍ علمي څېړنېزې اوږدې ليکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په زياتو ګڼو کې په پرله پسې توګه خپره شوې ده. په دې ليکنه کې د هغو لغتونو ريښې له نورو ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوڅي، مونجي، سوغدي... سره څېړل شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا ليکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۹۸-۱۰۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې څلورمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال په ۶ ګڼه کې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې اوومه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ ګڼې په ۲۳-۷۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې اتمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۶ ګڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د ورمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۸۹-۹۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د ورمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ ګڼې په ۴۷-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د ورمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۴-۵ ګڼې په ۱۱۷-۱۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د زيات پياوړتوب په هيله يوه نوې هڅه:

دا د استاد زيار د هغې ليکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظيفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د ليکلار په برخه کې يې لږ و ډېر معلومات وړاندې کړي دي. دا ليکنه د ورمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۱-۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده چې د ورمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۳ ګڼې په ۸۲-۸۸ مخونو کې خپره شوې ده.

ارتوګرافيک ريفورم (الفبايي سمون) زموږ له ملي انقلابي هيلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه علمي ليکنه ده چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴-۵ گڼې په ۲۱-۲۷مخونو کې يې يوه يوه برخه خپره شوې ده. همدا سې يې يوه وړه ليکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زياته ځرگندونه: د لومړي څپرکي وروستۍ برخه).

د تذکرة الاوليا ژبنۍ خوا:

دتذکرة الاوليا ژبنۍ خوا د پوهاند زيار د يوې بلې ژبنۍ ليکنې نوم دی، چې په((د امير کروړ ياد)) نومي کتاب کې چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۴۲ل کال خپور شوی، په ۳۹۰-۳۹۹ مخونو کې راغلې ده.

پښتو آرپوهه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ گڼې په ۱۲۵-۱۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ځنگه په پښو ودرېږي او ځنگه پل واخلي:

يوه ژبنۍ علمي ليکنه ده چې د کابل مجلې د ۱۳۴۲ل کال د ۹ گڼې په ۲۰-۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې ۱۳۵۷ل کال د ۲ گڼې په ۱۲۰-۱۷۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ويي پوهنې ته يوه لنډه کتنه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ گڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

لنډون د ليکنۍ پښتو د يوه معيار په توگه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ کال د ۲ گڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنگه د زېري جريدې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ کال په گڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پيرامون وجه تسميهٔ خراسان:

دا يوه علمي ژبنۍ څېړنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د خراسان مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۱۲ گڼې په ۵۴-۸۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ويي پانگې په پراختيا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

يوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ گڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ويي پانگې په پراختيا کې د کړ نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د غويي مياشتې د ګڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

په ويي پانګه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د غبرګولي د ګڼې په ۳۷-۳۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پکتيا ګړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا ګړدودونه تر څېړنې لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۵ د وږي مياشتې ګڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د بيا ځلي ترڼګونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د لړم د مياشتې د ګڼې په ۲۹ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده.

د ګډې ليکنۍ معياري پښتو پرېکړه د نوې تاريخي اړتيا په توګه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ليندۍ د ګڼې په ۱۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانګې په پراختيا کې د جوړه ترڼګونو (جفتو ترکيبونو) ونډه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د لیندۍ د ګڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ویي پانګې په پراختیا کې د تاکنتړنګونو (تعیني ترکیبونو) ونډه:

یوه ژبنۍ څېړنه ده چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د ګڼې په ۴۸ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دایرة المعارف بشپړېدل:

یوه علمي او ژبنۍ لیکنه ده، چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۲ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۴۱-۱۴۲مخونو کې خپره شوې ده.

راځئ کلیو، باندو او غرو رغو ته ووځو او خپله هېره کړې پښتو بېرته یاده کړو:

یوه ژبنۍ مقاله ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲ او ۳۷ مخ کې خپره شوې ده.

ګړدودونه (لهجې):

د استاد زیار د ګړدودونو د مقالې دویمه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۲ ګڼې په ۲ مخ کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسمي مشتقات (نوم بېلنګونه) زموږ د ليکنۍ پښتو ستره برخه ده:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸ مخ کې خپره شوې ده.

موږ او ژبه:

دا يوه بله ژبنۍ څېړنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ل کال د وږي د ګڼې په ۳۷-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

خپلسرې معياري پښتو به څنګه وي؟ پښتو که ناپښتو؟

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ ګڼې په ۱۲۲-۱۲۴ مخونو کې خپره شوې ده.

له ثور انقلاب راهيسې په پښتو کې نوې ويي رغاونه (نيولوګيزم):

دا يوه بله ژبنۍ ليکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په يوه جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا په (پښتو څېړنې) نومي غونډ کې پر ۱۳۶۷ل کال په ۴۱۲-۴۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د سويس له برنه رالېږل شوی ليک:

کابل مجلې ته د پوهاند زيار رالېږل شوی ليک دی، چې په هغه کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوې دي. دا ليک د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابل مجلې د ۱۳۴۷ل کال د ۱۱-۱۲ګڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی.

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو په حل کې نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د وږي د میاشتې د ګڼې په ۲۳مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

سم یې لیکئ او سم یې لولئ، (په) او (پر) یو د بل پر ځای مه کاروئ:

دا هم یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د دوو سربلونو (په) او (پر) د کارولو د څرنګوالي په باب په کې څرګندونې شوې دي. دا لیکنه د هېواد ورځپاڼې د وري په ۱۳ګڼه کې خپره شوې ده. دا لکینه د هغې لړۍ یو ټوک دی چې په نوموړې ورځپاڼه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زیار د یوې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د پښتو ژبې د لیکلار په باب لیکل شوې ده. دا لیکنه د یوې مرکې په ترڅ کې د ((جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۶۲ل کال په ګڼه کې راغلې ده او هم په ځانګړې ډول په یوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په اوسنۍ لیکنۍ پښتو کې د نوې ویي رغاونې اړتیا)):

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۱ ګڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

((پښتو ژبې او ادب ته یوه لنډه کتنه)):

د استاد زیار لیکنه ده، چې د ۱۳۵۸ل کال په کالنۍ کې خپره شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۴ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته یوه کتنه):

دا هغه لیکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال لومړۍ ګڼې په ۹۲-۱۰۵ مخونو کې خپره شوې ده.

نومترړنګونه- د پښتو ويي رغاونې يو خورا ډېر زېږی ډول:

د استاد زیار یوه بله لیکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۳ ګڼې په ۶۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ويي پانګه (لغوي ذخیره):

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ ګڼې په ۱۳- ۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو لیکلار:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ ګڼې په ۲۴-۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ ګڼې په ۲۹-۳۲مخونو کې خپره شوې ده.

زموږ ليکنې او جمله رغاونې:

دا يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۱۰-۱۲ ګڼې په ۷۵-۸۰مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطيري ضحاکه تر ربښتيني تاريخي سهاکه:

دا يوه ژپنۍ او تاريخي څېړنه ده، چې استاد د ابوالقاسم فردوسي تلين په وياړ د جرګې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنګ د پلوراليزم په رڼا کې:

دغه ليکنه د وخت د فرهنګي او په تېره د هنري زېږونو د يوې ارزونې په توګه د وطن مياشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دويمه ګڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هنري زېرېندوييې کې د نويو هڅو يو لنډ جاج:

دغه ليکنه هم پاسنۍ ليکنې ته ورته منځپانګه را اخلي او د وطن مجلې د ۱۳۷۰ل کال په څلورمه ګڼه کې چاپ شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبنی اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانګړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) څېړل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۵ کال کې په ګستتنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ورڅخه ګټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبنی اثر دی، چې د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۳ل کال کې په ګستتنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی:

((نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی)) د پوهاند زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون له خوا په ګستينر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې ځانګې شاګردانو ترې د درسي مضمون په توګه ګټه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو - دري فرهنګ:

پښتو دري فرهنګ يو علمي او سيستماتيک فرهنګ دی که څه هم دغه فرهنګ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو ويیو په درلودلو سره منځنۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ويي پانګه په بنسټيزه او کليدي توګه را اخلي. دا اثر ټايپستي ۱۵۰۰ مخونه لري.

دغه فرهنګ له ۱۳۵۳ل کال راهيسې حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زيار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهاري شي او داسې کښاند (خطاط) هم ډېر کم پيدا کېږي، چې د غږيزې (فونيميکي) ابېڅې له توغه يې ووتلای شي.

ويي پوهنه:

ويي پوهنه يا علم اللغت د پوهاند زيار د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا د لوړو او مسلکي ښوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسيني په خطاطۍ په افيست ډول او په ښکلې کچه او ډيزاين د ۱۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زيار له خوا د پښتو ويي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهيد عبدالرحمن لودين ته ډالی شوی دی.

نوموړی کتاب ټول ۳۵۱ مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار بيبره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې يو ګڼ شمېر ويیونه (لغتونه) له پارسي انډول سره يوځای راغلي دي. په ياد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنګوالي په باب پوره پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومات وړاندې شوې دي. د دغه کتاب په پیل کې په دریو مخونو کې د دوکتور زیار یو یادښت راغلی او وروسته بیا په دوو مخونو کې د پوهندوی نوراحمد شاکر یوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب لیکي:

((دغه کتاب د دوکتور زیار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ویي پوهنې (لیکزیکولوژۍ) په برخه کې یو لومړی جامع او سیستماتیک اثر دی. نوموړی همدارنګه زیاتوي: ((زیار دا عیني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غونډې د یوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار باید د لغوي زېرمې له برسېرونې، ټولونې او پرکار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاوري، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ یو انډول ټینګ شي)).

د نوراحمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخت د انګلیسي ژبې او ادبیاتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمر زاهدي تقریظ راغلی دی، چې د دې کتاب د څرنګوالي په باب یې رڼا اچولې ده. ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زیاتې پېژندنې په هڅه د هغه نیولیک (فهرست) راوړو:

د ویپونو ډولونه:

ـ ویي پانګه (لغوي ذخیره)

ـ ویي پیدا ایښت، ویي جوړښت، ویي جوړونه

ـ د پښتو کولتوري کولو لیار...

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ پلټنه، ټاکنه، پورونه

ـ نیولوګیزم یا لغت جوړونه

ـ د لیکنۍ پښتو یوه تاریخي اړتیا

ـ د خپلې پانګې ترویج، تصفیه نه ګڼل کېږي.

ـ همماني‌ز (مترادف) وییونه

ـ پور وییونه (مستعار لغات)

ـ وییکي (ادوات)

ـ ګړنې یا اصطلاحات

ـ د ویي رغاونې له مخې د کړ ډولونه

(کړ نومونه (فعلي مشتقات)

ـ ننوم بېلنګونه (اسمي مشتقات)

ـ ستاینومونه (صفتونه)

ـ چار نومونه

ـ اړیکنومونه (نسبتي اسماء

ـ لوښنومونه

ـ ځاینومونه

ـ مانا نومونه

ـ ووړنومونه

ـووړ نوم ډوله، ځیزنومونه

ـ ډېر ګړي (جمع) ځیز نومونه

ـ ترڼګونه

ـ ستاینوم ترڼګونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ جوړه تړنګونه (بشپړاند ، هممانيز ، کړول ، څيزنوم ، ستاينوم)
ـ ټاکنترنګونه (لوښنوم ،څيزنوم ، ستاينوم ، څيزنوم)
ـ بياځلي تړنګونه
ـ يومخيز
ـ بر خيز
ـ برخيز سمغړي
ـ ورته مانيز - مقفی
ـ ورته مانيز - مقفی
ـ مقفی - مهمل
ـ نوي نوموني (اصطلاحات)
ـ راز راز تړنګونه.

د يادونې بل ټکی دا دی ، چې ځينې خلک داسې فکر کوي چې ګنې دکتور زيار يوازې داسې سوچه پښتو غواړي ، چې ببخي د بلې ژبې يوه کلمه هم په کې راغلې نه وي ، خو په حقيقت کې داسې نه ده. دا دی دغه ټکي د روښانيتا په موخه د ياد شوي کتاب څو مخونه را اخلو:

د خپلې پانګې ترويج تصفيه نه بلل کېږي:

زموږ غونډې په يوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی ګام زوړ عنعني ذهنيت پاروي ، که څه هم دا نوی ګام د نوي ژوند زېری وي او د نوې والې سيالۍ سريزه. دلته د نوي ګام اخيستونکي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ازې زغمنه نه، چې سربښندنه او قرباني په کار ده چې یې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د برې شرط او آړ وګڼې، دلیل او منطق په دلیل او منطق ځواب کړي او هسې بې منطقي او سر زوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنیکي خبرو پرځای د پښتو لیکلار په برخه کې د نوي ګام دفاع غوره وګڼله.

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او په هېواد کې د پښتو ګړدودونو (لهجو) اوږدو څېړنو تر هر څه لومړی د پښه ځیر کړي چې پښتو بنه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او ګړی پر ګړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منګولو کې په لوی لاس ورښکېل کېږي، تر دې چې یې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او په ډېره لنډه موده کې یې د ګډوله کېدو او بیا د بېخي پردي کېدو کېدون رامنځته کوي.

ددغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د څو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په ننګه او ملاتړ مې وپتېیله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژوند) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لا د شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هر اړخیزه توګه د پښتو آره او اصیله پانګه رابرسېره خوندي او جوته شي او د دودولو او کارولو لپاره یې سیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ ازمېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له موږ سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو ترڅنګه لکه څنګه چې انګرېزي، جرمني، پرانسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

روسي او نورو يادو ژبو د خپل علمي ژوند په پيل او اغاز کې له درو ، په بله وينا څلورو لارو څخه خپله پانګه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړی خپله آره پانګه له ګړدودو (لهجو) څخه راترلاسه کړي، بيا يوازې په علمي تخنيکي او مدني ډګر کې د پښتو د ويي پوهنې او ويي رغاونې بنسټونو له مخې نوې ټاکنې وکړي او تر ټولو وروسته بيا پرديو ژبنيو (وارداتو) ته غبږ پرانيځي.

په دې هڅه مو تر دا منځ د يوه انډول او تناسب د ټينګولو لپاره سمدلاسه د (يوې- نګه بشپړې- کره ليکنې يا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فيصدي آر او معيار وټاکه:

ـ په سلو کې (۲۵) له اوسنيو ګړدودو (لهجو) ، (۲۵) له زړو ادبي متنو ، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توګه. هو ، د هرې عصري ژبې پانګه پر دغو څلورګونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجوي، متني، مصنوعي، عاريتي).

پښتو هم حق لري له نړيوال دود سره سم د پردۍ پانګې ترڅنګه خپله پانګه په کار واچوي او د نورو ژبو غوندې علمي او مدني اصطلاحات وټاکي.

ـ پښتو د خپلې پانګې ترويج غواړي، نه تصفيه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. يو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

ـ د پښتو پانګې تثبيت د نوي علمي ژوند لپاره د وخت اړتيا ده، ټولونه او پکار اچونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ پښتو هم حق لري، همدومره د غربیزم او عربیزم مخنیوی وکړي چې له خپلې ټولنې پردی نه شي.

او تر ټولو وروسته پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې (۲۵) زیاته اړه نه ده او د خپلې پانګې ترویج تصفیه نه ګڼل کېږي.

دا شعارونه د هغو بې منطقیو او بې ځایه تورونو غبرګون دی، چې له علمي، عیني او افاقي حقایقو څخه سترګې پټې کړي او څه یې چې پر خوله ورځي، هغه وایي:

له تنګ نظرو، ځان ساتو او ځان ښکارو سره لومړۍ درسته او حربه داده، چې ګوندي زموږ دغه کار تصفیه او پیوریزم دی او دا یو زوړ رټلی او فاشیستي مسلک دی.

یوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ ګوندې د خلکو (ګړنۍ) پښتو سموو، نه د لیک او علم پښتو، ځینې دا سپسته رامنځته کوي، چې د نړۍ ژبې او بیا زموږ د ګاونډ دا دغه کار نه کوي، نوي ځیزونه نه دودوي، موږ یې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که نورو ژبو یو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ ګاونډیانو (تورکې او ایران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس یې کوي او روان دي او حق هم لري، ځکه یو هېواد چې هر څومره ځان نړیوال او بشروال ګڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردي کول نه غواړي، ځینو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې عامه استفاده راټیټوي او زموږ په راډیویي او اخباري پښتو باید هر سړی پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په یوې داسې بې لیک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او يو څه لږ پراخ الواکي بيا په داسې حال کې چې د آرو وييونو او ټاکنو دودول د يوه آر (اصل) په توګه مني، مګر ټوکونه او جزئيات يې نه. دا نو په رښتيا هماغه ډله ده چې دليل او منطق ته غوږ نيسي او سړی ورسره يوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نومترڼګونه (اسمي ترکيبونه):

پښتو نومترڼګونه يا (اسمي ترکيبونه) د استاد زيار د دوکتورا تيزس دی، چې د سويس د برن پوهنتون له خوا پر ۱۹۷۴ کال خپور شوی دی. دغه علمي ژبنی اثر چې په الماني ژبه کښل شوی او ۱۱۲ مخونه لري، د هند و اروپايي زړو او نويو ژبو د ويي رغاونې (لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاونه او بيا نومترڼګونه تر څېړنې لاندې نيسي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او لښتليکونو (جدولونو) کې وړاندې کوي پر دغه کتاب باندې د سويسي، الماني، فرانسي او امريکايي پوهانو له خوا ارزونې او کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په خپرونو کې هم انګازه موندلې ده.

الماني - پښتو فرهنګ:

دغه فرهنګ د استاد زيار د يوه شپږژبيز فرهنګ يوه برخه ده چې په ختيز المان کې د برلين د هومبولت پوهنتون د ايرانپوهنې او افغانپوهنې د څانګې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لاندې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه د پاسه ۱۵۰ مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمدزيار يو بل درونډ ژبنی اثر دی، چې د ۱۳۲۰ ل کال د کب پر مياشت د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلې کچه او صحافت له چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۲۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د ليکنې لپاره يو ګټور اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معياري ليکنې لارې چارې په مفصله توګه څېړل شوې دي. دغه اثر ((د يوې يوازينۍ کره (معياري) ليکنۍ پښتو)) ((مانيفيست)) بلل شوی دی (د هيله من د ماستېرۍ تيزس). د کتاب په پيل کې په درو مخونو کې په خپله د پوهاند زيار يادښت راغلی دی. نوموړی اثر د غلام محی الدين افغان د شپېتم تلين په وياړ خپور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چې په پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنګ يې د پښتو درسته او نادرسته مانا هم راغلې ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځينې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري او پښتو ژبې ترمنځ ګډ دي او په پښتو کې يې سمه او ناسمه کارونه ښوول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بیا له ۲۳۷-۲۷۲ مخونو پورې د ځینو لغتونو ویي پانګه راغلې، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزښته اثر سره د زیاتې بلدتیا په هڅه د هغه نیولیک او یو مطلب را اخلو:

ـ ځو نومونې (ترنومونه)
ـ یوه نګه، بشپړه او کره لیکنۍ پښتو.
ـ معیاري کېدنه د پښتو لومړنۍ ربړه
ـ لنډون د لیکنۍ پښتو د یو معیار په توګه
ـ پښتو پردۍ پانګې ته په سلو کې...
ـ نیولوګیزم (ویي رغاونه)
ـ هممانیز (مترادف) وییونه
ـ همجولیز او ډېر مانیز وییونه
ـ وییکي (ادوات)
ـ ګړنې (اصطلاحات)
ـ (ځو) یا (تر ځو)
ـ له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملګري کوئ!
ـ سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو
ـ د معیاري لیکنۍ پښتو اړتیا
ـ ټکي پر ټکي یې مه راژباړئ!
ـ ویي پانګه (لغتنامه)

دا دی، د دې کتاب له ۲۱-۲۴ مخونو پورې یو مطلب را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له (چې) سره (کوم-څوک- چېرې...) بې ځایه مه یو ځای کوئ !

لکه څنګه چې په کابلۍ پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تر اغېزې لاندې (څو) او (ترڅو) یا (څو چې) او (تر څو چې) بې ځایه دود مونډلی، دغه راز په پېښوري پښتو کې د اردو ژبې له لوري د انګرېزي اړیکنو مځرو (ارتباطي ضمیرو) تر اغېز لاندې (کوم چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې)...، هسې بې ځایه کارېدنه مونډلې ده. ښایي دلته له انګرېزي پرته د نورو اروپایي ژبو مخامخ اغېزه هم بې څه نه وي او کوم پښتانه لیکوال، چې تر زده کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تازه په پښتو لیکنه یا ژباړنه پیل کوي، نو په ناځانخبري (غیر شعوري) ډول د خپلې زده کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصیل) او ساده ارتباطي ضمیر (چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهامیه ضمیرونه ملګري کوي او په دې توګه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه په دې وروسته جملو کې:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده (څوک) چې په کابل ننداري کې کار کوي.

۲- نن مې هغه سړی ولید ، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.

۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه ورونه لري.

په سمه پښتو:

۱- ما هغه نجلۍ ولیده چې په کابل ننداري کې کار کوي.

۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره یې مرسته کړې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ما يو کتاب واخيست چې له چاپه نوی راوتلی دی.
۴- زه په داسې کور کې اوسېږم چې دوه ورونه لري.

د پورتنيو تقليدي مرکبو ارتباطي ضميرونو داسې نورې بېلګې له پېښور، مسکو او بي بي سي راډيو څخه اورېدل کېږي چې دوی خپلواکې جملې سره په وچ زور يو ځای کوي، لکه په دې وروسته بېلګو کې:

۱- د هند د بهرنيو چارو وزير شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.
۲- ما پښتو ګرامر وليکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.
۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پورې وي.
۴- زه ماښام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنيو چارو وزير شوروي اتحاد ته ولاړ، دی به هلته د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.
۲- ما پښتو ګرامر وليکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.
۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.
۴- زه ماښام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ ليکنو او خپرونو ته لاره نه ده پيدا کړې او هيله ده پښتو ليکوونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې بې ځایه پېښو په لړ کې دا وروسته بېلګې هم د پاملرنې وړ دي:

۱- ما هغه سړی ولید د چا په باره کې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.

۲- د نړۍ پرمختللي ځواکونه به د نړیوال امپرالیزم هغه ټولې د سیسې شنډې کړي د کومو له مخې چې د اتومي جنګ خطر رامنځته کېږي.

۳- توریالی له کندهاره په هغه الوتکه کې راغی، په کومه کې چې ځلمی هم و.

۴- زه له لغمانه راغلم، له کوم ځایه چې ډېرې ښې وریجې راځي.

۵- زه په کابل کې اوسېږم، له کله راهیسې چې په کار ګومارل شوی یم.

په دې توګه پښتو (چې) پر بیانیه، علنیه، ارتباطیه او داسې نورو دندو سربېره لکه د (ترځو) په برخه کې یې چې یادونه شوې، د اروپايي ژبو د ټولو ارتباطي ضمیرونو دنده هم پرځای کوي، هغه هم په دې شرط چې په ملګرې جمله کې ورسره بل ارتباطي ادات (اړیکوییکي) هم راغلی وي، لکه (یو، هغه، داسې...). لکه په پورتنیو پنځو لومړیو جملو کې. که نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅکله د دوو خپلواکو جملو د یوځای کولو لپاره د ارتباطي ضمیرونو په توګه کارېدلای نه شي، لکه په تېرو دویم ډول پنځه ګونو جملو کې. همدا خبره ده چې په پښتو کې ډېرې جملې سره لرې کول یا په بله وینا ډېرې پېچلې مرکبې او مختلطې (ګډې او ګډلې) جملې جوړول سم نه دي او که څوک یې له نورو ژبو نه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښو جوړې هم کړي، يو نادوده کار به وي، لکه د (څو)، (ترڅو)، (کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو څيزونو بې ځايه کارونه.

که کوم ليکوال نه غواړي يو مطلب په بېلا بېلو خپلواکو جملو کې څرګند کړي، بلکې د دوو يا زياتو جملو ته سره اړيکي ورکړي، نو ورته په کار دي چې پورتني ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که وغواړي، ګرد سره د دوو يا زياتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوې يا زياتې خپلواکې جملې وتړي هم کولای شي، د پښتو د ګرامري جوړښت د ننه له راز راز ارتباطي وييکو (صله او موصول) څخه کار واخلي، بې له دې چې د اروپايي ژبو تقليد وکړي، لکه په دې وروسته جملو کې:

((زه د سپين غر په لمن کې زېږېدلی يم (چېرې چې) څپاند رودونه بهېږي او سمسور کڅونه خړوبوي)). د لته ګران لوستونکي ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلګه له پښتو رغاوني سيستم سره ښه ترا اړخ لګوي؟ د اجمل خټک په دې لاندې شعر کې که څه هم د (څوک چې) د کارونې يو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا چې د هغې فرعي جملې په سر کې يې ځای نيولی دی چې تر اصلي جملې وروسته راغلې ده، مګر د شعري اړتيا له مخې دومره نادوده نه برېښي، که نه په نثر کې بايد د پښتو ګرامر له دود سره سم د غسې څرمه جملې تل تر آرې د مخه راشي.

ځئ هغو خوارو ته جنت وګټو
څوک چې له موره دوزخيان پيدا دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زيار يو علمي ژبني اثر دی، چې استاد زيار له ۱۳۶۳ل کاله تر ۱۳۶۶ل کال پورې د برلين په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پر وخت ليکلی دی او اوس چاپ ته تيار دی، په دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پرتله شوې ده. دا اثر په الماني ژبه کښل شوی او تر ۱۰۰ زيات مخونه لري.

پښتو پښويه (ګرامر):

پښتو پښويه (ګرامر) د استاد زيار يو ژبنی اثر دی، چې په ۱۳۶۲ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا په ښه ډيزاين او کچه د لوړو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوی دی. دا اثر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ ليکل شوی دی او په پښتو ژبه کې دګرامر په برخه کې يو نوی او ستر اثر ګڼل کېږي.

دا اثر له يوه يادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴ مخونه لري. دا اثر د پښتو ګرامر بنسټ اېښودونکي پير محمد کاکړ ته اهدا شوی دی.

د کتاب په پيل کې د استاد زيار خپل څلور مخيز يادښت راغلی دی، چې يو ځای ليکي: ((ما د ژبپوهنې د يوه نوي زده کوونکي او پښتو ګړدود څېړونکي په توګه د سويس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو سره له زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره يو مخيز نه پخلاکېدونکي سر غړاوي ته راودانګل او خپله لومړنۍ دنده مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وبلله چې له پښتو ځانګې څخه نور د زړې ژبښودنې ټغر وبلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زيار تر يادښت وروسته په ۳ مخونو کې د پوهاند محمد رحيم الهام يوه کتنه راغلې ده چې وايي: ((پښتو پښويه (ګرامر) د پښتو په تشريحي ژبپوهنه کې يو نوی د پام وړ او ګټور اثر دی. له دې ګرامر نه ړومبی د پښتو ځينې ګرامرونه د بهرنيو ژبپوهانو او کورنيو څېړونکو له خوا ليکل شوي دي، خو زياتره يې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې نه دی کارول شوی او ځينې يې چې علمي څېړندود لري، مکمل او مشرح نه دي. نوموړی زياتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموينې له ډګر څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بله دا چې په دې کتاب کې د ژبپوهنې معاصر بين المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي دي)).

د محمد رحيم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د پوهنمل محمد صابر خويشکي له خوا يوه کتنه شوې ده، چې نوموړی په يوه برخه کې وايي:

((ددې کتاب په تاليف کې چې د ليکوال د اوږدو مودو د څېړنې او مطالعاتو نتيجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنيو او بهرنيو اثارو څخه استفاده شوې او په ډېر دقت او د يوه منظم پلان له مخې او زموږ د زمانې د علمي مقتضياتو په پام کې نيولو سره ليکل شوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره يو ارزښتناک او ګټور اثر دی...)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو پښویه (ګرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تر دغو لاندې سرلیکونو لاندې بېلابېل ژبني مسایل څېړل شوي دي:

- ژبه
- غږ او لیک
- ژبه او ګړهار
- نومونې
- ځنځیري واحدونه
- اواز
- د اواز ډولونه
- بلغږ- فشار
- څپه
- ګړ
- ویی- غونډله
- نومونه
- کړ
- وییکي
- ژبوهنه
- ګړدود پوهه- پښویه
- غږ پوهه
- مورفولوژیکي اوښتنې
- وینابیز غږي
- ویند غږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زبړ ډولونه
- پورويي
- زيرځي- وتوځي
- پښتو اواز پوهه
- تم بېواک
- د خپلواکو لښتليک
- نيمواک غږونه
- غبرګغږونه
- د بېواکو لښتليک
- کوچنۍ ترينه جوړه
- پښتو ګړپوهه (صرف)
- نوم ګړپوهه
- د نوم اوړون اړخونه
- نرينه نوم- ښځينه نوم
- د ګڼې نښې
- پېر (حالت)
- ناوښتوني نومونه
- څيز نوم
- ستاينوم
- شمېر نوم
- نومځری (ضمير)
- ځانګړنومځري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تولنومځري
ـ پوښتنومځري
ـ پلوي نومځري
ـ اړیکنومځري
ـ غبرګون- ناټیکنومځري
ـ ګډ ټولنومځري
ـ ټول- ځانګړي نومځري
ـ کړ ګړپوهه
ـ د مصدر جوړښت او دنده
ـ کړ اوړون توکونه
ـ کم اوړوني (حکمي متعدي)
ـ اوړونونه- تېرمهال
ـ لنډ تېرمهال
ـ لر تېر مهال
ـ ګوماني تېر مهال
ـ ارماني تېر مهال
ـ اړوتی تېر مهال
ـ تواني او ټینګاري تېر مهال
ـ نالېږند کړ- خبري
ـ لنډ او لر تېر مهال
ـ روږدني او ارماني تېر مهال
ـ تواني تېر مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ټینګاري تېر مهال
- ګوماني تېر مهال
- پوښتني تېر مهال
- هیښني او اړوتی تېر مهال
- د اوسمهال کړاوون- لېږند
- اړوتی، ارماني او پوښتني...
- هېښني او تاني
- امري- ټینګاري اوغوښتنې
- نالېږند- بشپړ وسمهال
- د اوستر مهال کړاوون
- د کړ رغاونې ډولونه
- ناوړېدني ګړونه
- وییکي
- سربلونه او اوستربلونه
- وینا واښتي
- د پښتو ګړونو انځور لیک
- غونډله پوهه- غونډله
- د غونډلې رغنده ټوکونه
- اوډون
- د ایښي او ایښوني سمون
- نوموا له او کړوا له غونډله
- یوه ستوې غونډله

(c) ketabton.com: The Digital Library

- غبرګغونډله
- ګډه غونډله
- ګډلې غونډله
- ګړنې یا اصطلاحات
- غونډله پوهېزه شننه.

همدارنګه د کتاب په پای کې له **۲۵۷-۲۷۳** مخونو پورې د هغو نویو نومونو (اصطلاحاتو) او وییونو مانا راغلې ده چې په نوموړي اثر کې کارول شوي دي.

ددې کتاب د چاپ یا د ټوکونو شمېر ناځرګند دی، خو د استاد زیار په وینا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

پښتو ګړدودونه:

پښتو ګړدودونه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې څه د پاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر یو ځل د ((پښتو څېړنې)) د **۱۳۵۲** کال په غونډ کې خپور شوی. همدارنګه د وړمې مجلې په ځینو ګڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو ګړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې د وړمې مجلې په ځینو ګڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوي، خو د ځانګړي اثر په توګه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنګ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري پښتو فرهنګ د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې تراوسه نه دی خپور شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړونکی زیار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژباړه پرې کېږي، ګټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زيان او تاوان پېښوي. په خپله د استاد زيار خبره ((ژباړه د پښتو پښتنې ماتوي)) او له همدې کبله پر پردو بهرنيو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه ښه کوي او پرځای يې خېړنې او پنځونې ته زيات ارزښت ورکوي. خو بيا هم د ژباړې له لارې کېدی شي، موږ له نړيوالې پوهې او فرهنګ سره اړيکې ټينګ کړو، نور له خپل فرهنګ څخه خبر کړو او د نورو له هغه څخه خپل ځان. بيا هم استاد زيار د ژباړنې په برخه کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې ګنې زموږ د ژبې پښتنې به ماتې کړي. ده چې له هرې ژبې څخه پښتو ته څه راژباړلي دي، ښه يې ژباړلي دي، په ښه پښتو يې ژباړلي دي، په معياري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي ځانګه ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پر لرغونو او اوسنيو څوارلسو ژونديو او نيم ژونديو ژبو يې خېړنې کړې دي او په علمي ډول پر الماني، روسي، انګليسي، عربي او نورو بهرنيو ژبو پوهېږي او بايد هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي.

په ژباړه کې هر ګوره له هغو کسانو څخه زياته تېروتنه کېږي، چې په پردۍ او بيا په ځانګړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبری و نه لري. دا دی، دلته د استاد زيار پر ژباړيزو فعاليتونو رڼا اچوم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زيار له خپل ژورناليستيک فعاليت سره سم په ژباړنه لاس پورې کړی دی، چې له ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۷ پورې يې له دري څخه او بيا راوروسته له انګريزي او الماني څخه راز راز موضوعګانې د مقالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي.

دلته د استاد د ژباړو يو لنډيز راوړم، خو بيا هم يادونه کوم، چې د ده د ټولو ژباړو موندل او سمهال يو ناشونی کار دی، ځکه چې ده له ډېر پخوا څخه په ژباړو لاس پورې کړی دی او لکه څنګه چې د ژورناليستيک فعاليت په برخه کې يې يادونه شوې ده، دمخکې کلونو د جريدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسيونونه په کتابتونونو کې نيمګړي دي. د ده د خپلې وينا له مخې له دري ژبې څخه يې لومړنۍ ژباړې پر ۱۳۳۵ ل کال په انيس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

له انګليسي څخه يې لومړنۍ ژباړه پر ۱۳۳۷ل کال د هېواد په ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د يادو شويو ورځپاڼو کلکسيونونه اوس په کتابتونونو کې نه پيدا کېږي.

دا يې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډيز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زيار پر ۱۳۳۲ل کال کله چې د ښوونځي د يوولسم ټولګي زده کوونکی و، له پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پر ۱۳۳۷ل کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونې او روزنې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه افسيت شوی دی، د مخونو شمېر يې څه د پاسه ۲۰ ته رسېږي.

د سره کوتل ډبر ليک:

د سره کوتل ډبر ليک يوه بله ژباړه ده، چې استاد زيار له الماني ژبې څخه کړې ده. دا ژباړيز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په تيراژ پر ۱۳۶۹ کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونو شمېر يې ۱۰۰ ته رسېږي.

پښتانه او ورونه مليتونه:

پښتانه او ورونه مليتونه د ديموکراتيک المان د يوه ختيځپوهاند ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زيار هغه په پښتو ژباړلی دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په ښکلې کچه او سکښت له انځورونو او عکسونو سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونه لري او څه د پاسه ۲۰۰ عکسونه، انځورونه او نقشې لري. له دې پرته يې په ۱۷ مخونو کې ويي پانګه راغلې، يو مخ يې د تېروتنو سمونليک او يو مخ يې نيوليک(فهرست) نيولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په خپله د ژباړن يادښت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوۍ لپاره د دغه اثر نيوليک راوړم:

مخنۍ خبرې   مخګڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ څپرکی: د اسیا ناسپړلې غوټې ۳
دویم څپرکی: پښتانه، تاجک او نورستانیان ۱۳
دریم څپرکی: د غرنیو هېوادونو لرغونی مهال ۲۳
څلورم څپرکی: د زرتشت په هېواد کې ۴۸
پنځم څپرکی: د اسلام په څپان کې ۶۷
شپږم څپرکی: د افغانستان پر لوري لار ۸۲
اووم څپرکی: یوه ګرانه پاتمړې (میراث) ۹۶

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندګلوۍ په موخه د دغه اثر له اووم څپرکي څخه **۹۵** مخ را واخلو:

((یوه ګرانه پاتمړې (میراث):

کله چې ((وسپنیز امیر)) پر ۱۹۰۱م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دودیزې (عنعنې) ښوونې ترڅنګه اروپايي فرهنګ او پوهې پښې هومره ټینګې کړې وې. انګرېزانو هم د کرګري فیوډالي ټبرینو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((سرحدي ولایت)) پښتانه او د سویل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د رنګېدونکې قاجاري واکمنۍ ختیځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختګه لرې پاتې و. په دې توګه منځنۍ اسیا په یوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاریخ یې په کې د نړیوال تاریخ هغه برخه راخیسته چې د جنګ جګړو او اړپېچونو له لاسه خیرې ویرې وه، دا هغه برخه ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپړنه يې زموږ د دغه کتاب له موخو (هدفو) څخه تېرې کوي او هغه زموږ د شپو ورځو د جنګ جګړو د مخه تاريخ انځورول وو او دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتيا ينه مومي چې درې سوه کاله مخکې يې داسې انځورلی و:

ترمغولو پښتانه په توره ښه دي
که په پوهه پښتانه وای څه هوښيار

ولسونه چې سند وبله وکا
پادشاهان ورته سجود کاندي اختيار

که نفاق که اتفاق که جهل پوهه
د هر چا د خدای په لاس ده هره چار

دا چې نن سبا د هندوکش پرګنو له شاهانو سره نوره شلولې ده، نو دا هيله غځونې کوي چې دوی به يو ځل بيا د خوشال خان شعرونه په نوې مانا راواخلي...)).

بلنه:

بلنه د انګليسي شاعر الفريد د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په نيم ازاد کالب کې اچول شوې او دوه درې کاله وروسته د کابل مجلې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ ګڼه کې خپره شوې ده او په ((ګلکځونه)) نومي شعري غونډ کې يې هم راغلې ده. داسې ښکاري چې دا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد زیار د ازاد شعر لومړۍ ازمېښتي بېلګه ده. دلته یې بشپړ متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې ګڼې ۴۷-۴۸ مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدئ
پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ یه د نړۍ خلکو
دا نغمې مه غږوئ نور
پرېږدئ
پرېږدئ
بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي
وروستۍ شپه د زاړه کال ده
ورته ګورئ سبا کېږي

✵✵✵

په ناوړه فکر مه ځئ
نوي نوي شیان واخلئ
د خوښۍ په شورو زوږ کې
نور په سر دا جهان واخلئ

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېږدئ
ځئ پر خپله مخه
کال زوړ شوی اوس تېرېږي
رښتیا مل کړئ د خپل ځان
چې:
په دروا غ کلي ورانېږي

✵ ✵ ✵

پرېږدئ، پرېږدئ
چې تېر شوي
زاړه شوي
او ترې نه وینو هېڅ اوس
آ چې غل و پرېږدئ درومي
چې اوس خلاص شو له هغه اوس

✵ ✵ ✵

نور یې هېر کړئ
اخ و ډب د نیستمنانو، بې شتو پرېږدئ
پر ناسورو پرهرونو د همځېلو ملهم کېږدئ

✵ ✵ ✵

راشئ بس کړئ
د مړ ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور

✵ ✵ ✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

مه کړئ
مه کړئ
یو د بل مخ ته ګوزار
خپلو منځو کې
راشئ وکړئ تل لپاره
ښه روزګار خپلو منځو کې

✵✵✵

په ښه خوی او ښو کړو وړو او
په خوږو پښتو خبرو
شئ راپورته په جګړه
د تورو تبو سره لړو
تنګ نظر کړئ لږ پراخه
له بېځای خوشې کارونو
نور مو ژوند په هوسایۍ کړئ
په زرو زرو کلونو

✵✵✵

د زرګونو کلو جنګ او
هم نفاق مه یادوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور
راشئ
یه دنړۍ خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نغمې مه غږوئ نور

(ګلکڅونه، ۳۴-۳۷مخونه.

د کنېشکا د سره کوتل د برلیک:

دا د استاد زیار بل ژباړیز اثر دی، چې پر **۱۳۲۹**ل کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په بشکلې قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنګي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زیار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۷ ګڼې په **۴۳-۵۲** مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان شوروي فرهنګي اړیکي (د ورزش په برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د **۱۳۶۲**ل کال د ۲ ګڼې په **۵۲-۵۸** مخونو کې خپره شوې ده.

له انګلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کړي دي، د هېواد ورځپاڼې د **۱۳۳۷**او **۱۳۳۸**کلو په ګڼو کې خپرې شوې دي، خو د یادو شویو کلونو ګڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استاد بله ژباړه يو چيني داستان دی، چې يې د چيني اخځونو له انګليسي متن څخه په پښتو ژباړلی دی، چې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۳۹او يا د ۱۳۴۰کال په څو ګڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتيا وړ دا ګڼې پيدا نه کړای شوې.

د واخي ژبې ټولنيز دريځ:

دا د فرانسي افغانپوهاند (شارل کيفر) د هغې وينا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه يې د ۱۳۵۷ل کال د تلې پر ځلورمه د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکينه کې د واخي ژبې پېژندګلوي، له نورو ژبو سره د هغې اړيکې او همدارنګه د ژبې د جوړښت او څرنګوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ ګڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندې د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زيار له يوې امريکايي خپرونې ((ريډرز ډايجست)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹کال د لومړۍ ګڼې په ۳۳-۳۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختيځ افغانستان کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه ژبنۍ څېړنیزه لیکنه ده، چې د الماني افغانپوهاند ګیورګ بودروس له خوا کښل شوې او استاد هغه په پښتو ژباړلې ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ ل کال د ۲ ګڼې په ۱۰-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زیار هغه ژباړې دي، چې له الماني ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتون (پوهنتو کابل) اوونیزې د ۱۳۲۲-۱۳۲۷ کلونو په ځینو ګڼو کې خپرې شوې دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳۴۰ کلونو په ځینو ګڼو کې هم له بهرنیو سرچینو څخه د استاد زیار ځینې ژباړې خپرې شوې دي.

همدا رنګه یې د (ګوند) لپاره له الماني او انګلیسي څخه ځینې ځانګړې لیکنې په پښتو ژباړلې دي، په تېره بیا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ ل کلونو ترمنځ د ګوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توګه ((تاریخي ماتریالیزم)) په پښتو ژباړلی، چې یو نقل یې د ((انقلاب)) له راتګ سره له منځه تللی او بل یې له ځانه سره ساتلی دی او همدا ډول یې د ګوند په سپارښتنه وخت ناوخت له ((واشنګټن پوست)) او ((زویدد ایجلند ځایتونګ)) څخه یو لړ مطالب په پښتو او دري

(c) ketabton.com: The Digital Library

را اړولي دي. دغه راز يې يوه بله ژباړه د زېرې جريدې د **۱۳۶۴**ل او يا **۱۳۶۵**ل کال په يوه ګڼه کې خپره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادښت (سریزه) لیکونکی زیار

د غرونو څوکې:

دغرونو څوکې کتاب د عبدالکریم پتنګ له خوا اوډل شوی او پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په دریو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی، چې پر ۱۳۵۹ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او په دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فواید فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد په سریزه، تعلیقاتو او لغتنامې پر ۱۳۵۹ل کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنګ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پټې خزانې فرهنګ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد يو ژبنی اثر دی، چې په هغه کې د پټې خزانې د ځينو لغتونو څرنګوالی ښوول شوی دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ل کال د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی او د استاد زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يو يادښت کښل شوی دی.

د ميا فقيرالله پېژند ليک:

دميا فقيرالله پېژند ليک د پوهاند عبدالحی حبيبي اثر دی چې پر ۱۳۵۹کا د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د پوهاند زيار له خوا په دربو مخونو کې يو يادښت کښل شوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچان:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتيب شوی دی. په دې کتاب کې د احمدشاه بابا د دېوان د ځينو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يادښت راغلی دی.

د چينيانو يونليکونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب د عبدالکریم محب له خوا ژباړل شوی دی او د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا خبرې:

((دا لیکوال دا خبرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شوې ده. دا اثر د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا پر ۱۳۶۶ل کال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په څلورو مخونو کې یو یادښت راغلی دی.

مقدمه یی بر زبانشناسی:

د پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر له خوا لیکل شوی او د کابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۶۳ل کال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا په ۴ مخونو کې یوه پارسي سریزه کښل شوې ده.

زړه پانګه:

د دوست شینواري اثر دی، چې پر ۱۳۶۳ل کال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو کې د (زړه پانګه د نوې پانګې د یوه بشپړاند ټوک په توګه) په نوم یوه سریزه کښل شوې ده.

د خوشال خټک فراقنامه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۶۳ل کال خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو کې یو یادښت کښل شوی دی.

د کوشنیانو ژبه:

د پروفیسور سیال کاکړ یو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م کال په کوټه کې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۲ مخونو کې د (کوچنیانو ژبه) تر سرلیک لاندې د استاد یو یادښت راغلی دی.

ټولنپوهنه:

دا اثر له الماني ښخه د عبدالروف خپلواک له خوا په پښتو ژباړل شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یو تقریظ کښل شوی دی.

مینه نه مري:

د باقي بریال د شعرونو دویم غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی دی. پر دې شعري غونډ باندې د (تلپاتې بریال او شعر یې) په نوم په ۷ مخونو کې د استاد سریزه راغلې ده.

پوځ د پېړیو په پوړیو کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د محبوب سنګر اثر دی، چې پر ۱۳۶۵ل کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر ۱۳۵۷ل کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدین افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په ۴ مخونو کې پرې د استاد زیار یادښت راغلی دی.

ستا د چم ګلونه:

((ستا د چم ګلونه)) د ښاغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۵ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا خپره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په ۵ مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سریزه کښل شوې ده.

د افغان یاد:

د محی الدین افغان د شپېتم تلین د سیمینار د لیکنو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شګې او ګلونه:

دا د صدیق کاوون د یوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳۶۸ل کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پرې یو اته مخیزه سریزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهیم عطایي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د کوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې د ملي او مترقي افکارو انعکاس:

دا د بریالي باجوړي اثر دی، چې د ماسټرۍ د پوهنلیک (تیزس) لپاره یې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې یوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثر تراوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د دوکتور محمد ګل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۶۲ل کال یې کښلی او پر ۱۳۷۰کال د کابل پوهنتون له خوا افسیتي چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تڼیو د ګړدود په برخه کې په انګرېزي ژبه د سید کریم شاه نېکمل د ماسټرۍ او پوهنملۍ تیزس دی، چې په ۱۳۶۷ل کال کې پرې دلاربنود استاد په توګه د استاد له خوا یو یادښت کښل شوی دی. همدارنګه یې د نوموړي د ترفیع لپاره یوه جلا ارزونه هم کښلې ده.

ګیتا نجلي:

دا د بنګالي لیکوال رابندرانات ټاګور د اثر پښتو ژباړه ده چې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۶ل کال د راډیو د نشراتو د څانګې له خوا خپور شوی او استاد زیار پرې یو یادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدین مستان د شعرونو غونډ دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو ارزونه کښل شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبیب الله زړه سواند د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۶۷کال خپره شوې ده. پر دې غونډ باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي څنډونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوي ځنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډه دی چې لا تراوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډه باندې د استاد زيار له خوا يوه سريزه کښل شوې ده.

په انګليسي ژبه د حبيب الله تږي ګرامري اثر:

په انګليسي ژبه د حبيب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر **۱۳۵۲** کال د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زيار پرې په انګليسي ژبه يو يادښت کښلی دی.

تلوسې:

د برکت الله کمين د شعرونو غونډه دی، چې استاد زيار پرې يوه وړه سريزه کښلې ده. دا اثر پر **۱۳۵۲**ل کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امين افغانپور داستاني غونډه دی، چې استاد پرې يوه وړه سريزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر **۱۳۶۷**ل کال چاپ شوی، خو سريزه له آره پر **۱۳۵۳**کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډه چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډه کې کمی زياتی راغلی، نو پر سريزه کې هم ورنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولۍ:

دا د پوهنمل خالق رشيد داستاني غونډه دی چې پر **۱۳۶۸**ل کال د افغانستان د ليکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زيار پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه اثر یوه هراړخیزه سریزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهیر هم یوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنګه استاد د عزیز رویش پر شعري غونډ په دري ژبه یوه وېړه سریزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ل کال د کورنیو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلی دی. دغه راز استاد زیار یو ګڼ شمېر تقریظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، یوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنیري پوهنځي، د ننګرهار د بایزید روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبیاتو پوهنځي د لوستلیکیو (درسي کتابونو)، علمي ترفیعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې یو شمېر یې په کې په دري ژبه هم دي.

پر دغو ټولو لیکنو سربېره یې یو ګڼ شمېر ازادې او لیکلې راډیویي مرکې او ویناوې کړې، چې زیاتره یې چاپ شوي نه دي، چې زه یې دلته د څو بېلګو لنډه یادونه کوم.

راډیویي مرکې:

له ۱۳۵۱- ۱۳۵۳ کال پورې یې په ((موږ او ورېدونکي)) پروګرام کې هره اونۍ یو ځل د ژبنیو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ویلي دي.

همدا ډول یې له ۱۳۵۱ل کال راهیسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ ټال، ولولو او داسې نورو پروګرامونو کې لړو ډېره په لیکنۍ یا ګړنۍ توګه برخه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تلويزيوني پروګرامونو کې يې د ۱۳۵۸ل کال له مرغومي څخه تراوسه پورې په ځينو ادبي او سياسي مرکو او ((ګرد مېزونو) کې برخه اخيستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د ليکوالو انجمن او ژورناليستانو ټولنې په يو لړ علمي کنفرانسونو، سيمينارونو او سمپوزيمونو کې يې د ليکنو ترڅنګه ځينې ازادې ويناوې هم کړې دي.

همدا راز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انيس او کابل ټايمز ورځپاڼو او ځينو نورو مهالنيو خپرونو په ګرديو مېزونو او مرکو کې يې برخه اخيستې ده. د ((يوې يوازينۍ، بشپړې، نګه او کره ليکنۍ پښتو)) په برخه کې يې له ۱۳۵۱ کال څخه تر اوسه پورې د مخامخ خبرو اترو، لکچرونو او ويناوو له لارې د باختر اژانس، راډيو، تلويزيون او د هېواد د زياترو مهالنيو چاپي خپرونو پښتو ليکونکو او ژباړونکو ته وخت پر وخت لارښوونې کړې دي.

پر ۱۳۶۲کال يې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاينې په تبليغ کې کارنده ونډه اخيستې او په کابل او ننګرهار کې يې په يو لړ کولکتيفونو، فرهنګي، علمي او ټولنيزو سازمانونو کې ويناوې کړې دي.

همدا راز يې د افغانستان د سولې، پيوستون او د دوستۍ سازمان د رئيس او مرستيال او د ليکوالو د ټولنې د استازي په توګه په بېلابېلو سياسي ادبي او ټولنيزو غونډو کې ويناوې اورولې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هېواده د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ کال چې په سويس کې يې د لوړو زده کړو وروستۍ شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې يې د وچکالۍ له کبله سخته ولږه رامنځته شوې وه، د سويسيانو د انساني مرستو او خواخوږيو د هڅونو لپاره يې د برن ښار په يو کليسا کې ګڼو لمونځغاړو ته په الماني ژبه ليکلې او ازاده وينا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ل کال د غبرګولي پر درېيمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توګه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انګليسي ليکلې وينا اورولې ده چې د ناپييلو هېوادونو د غورځنګ د پنځه ويشتمې کاليزې د نمانځنې لپاره د سريلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ کال د تلې پر اتلسمه يې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د پنځه کسيز هيئت د مشر په توګه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفي اتحادي يوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وينا کړې ده.

۴- د ۱۳۶۰ل کال دوري له پنځمې تر اتلسمې يې د ژبو او ادبياتو پوهنځي د رئيس په توګه د هند د اتلس ورځني سفر په ترځ کې د ډيلي پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حيدراباد پوهنتون او ممبيي پوهنتون او ځينو فرهنګي موسسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سازمانونو د کتنې پر وخت ویناوې او مرکې کړې دي. د دغه سفر یو ګزارش یې هماغه مهال په هېواد ورځپانه کې هم خپور شوی دی.

۵- پر **۱۳۶۵** او **۱۳۶۰** کال یې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنګي سفرونو په ترځ کې د اذربایجان په راډیو او د ازبکستان په تلویزیون کې خبرې اترې او مرکې کړې دي او دغه راز یې د ((شوروي ادبیات)) او ((نوویستي)) له خبریالانو سره یو لړ مرکې کړې دي.

۶- د **۱۳۶۵** کال د زمري میاشتې پر شلمه یې په برلین کې د المان دیموکراتیک جمهوریت د متحد سوسیالیست ګوند خپرنې اورګان ((نوایزددایچلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د بدلونونو په باب په الماني ژبه یو نیم ساعته لکچر ورکړی دی.

۷- د المان متحد سوسیالیستي ګوند په یوولسمه کنګره کې یې ((د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې)) د افتخاري خبریال په توګه ګډون کړی دی، چې د ۱۹۸۲م د اپریل له ۱۸-۲۰ د برلین په جمهوري ماڼۍ کې جوړه شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

لکه څنګه چې ښکاره ده او مونږ هم دمخه ورته ګوته ونیوله، د پوهاند زیار د لیکنو شمېر پرته له ځانګړو اثارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدی شي له دغو څخه لا زیاتې وي. استاد زیار خپلې دا لیکنې له ۳۰-۳۵ کلونو راهیسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنیو (چاپي، راډیویي او تلویزیوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو لیکنو یو شمېر مې د خپلو نژدې ملګرو او په خپله د استاد په مرسته پیدا کړې، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جریدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه ګټه واخیسته، چې یو اوږد زماني واټن یې ونیو، خو بیا هم زه په دې بریالی نه شوم، چې د استاد زیار یو لړ چاپي لیکنې له اخځلیک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د ډېرشمو کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسینونه نیمګړي دي او په تېره بیا د هېواد ورځپاڼه چې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبریال په توګه د استاد ډېرې لیکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځینو خو لا هېڅ نه شته. استاد زیار د خپلو چاپي لیکنو یو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځینو نورو لیکوالو سره چې ځانګړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتیا وړ مواد نه وو. نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې وجه مې ونه شو کړای، چې د پوهاند زيار ټولې چاپې ليکنې دلته راوړم.

دا دی دلته د هغو جريدو، مجلو او ورځپاڼو يادونه کوم چې د استاد د ليکنو يوه زياته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پيدا کېږي او په يوځايي ډول يې موندل ډېر زيات زماني واټن غواړي او ځينې بيا هم بنايي هېڅ پيدا نه شي:

۱- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼې ځينې اړتيا وړ گڼې.

۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتيا وړ گڼې.

۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو گڼې.

۵- د ننگرهار ورځپاڼې د ۴۳ او ۴۴ کلونو د حمل او ثور د مياشتو گڼې.

۶- د (پکتيا وړانگه) ورځپاڼې د ۴۲ کال گڼې.

۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو گڼې.

۸- د ژبې جريده د ۳۵ کال گڼې او ځينې نورې اړتيا وړ گڼې.

۹- د مېرمن مجلې ځينې اړتيا وړ گڼې.

۱۰- د (پوهنتون کابل) او ونيزې د ۱۳۶۲ کال ځينې اړتيا وړ گڼې.

۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال گڼې.

۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال گڼې.

۱۳- د کهول مجلې ځينې اړتيا وړ گڼې.

۱۴- درفش جوانان اوونيزې ځينې اړتيا وړ گڼې.

۱۵- د حقيقت سرباز جريدې ځينې اړتيا وړ گڼې.

۱۶- د (ننداره)) مجلې ځينې اړتيا وړ گڼې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما په خپله دغه څېړنيزه ليکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زيار پر اند وژوند او فرهنګي شخصيت، د لاسته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بيا هم هاغسې چې ما غوښتل او ښايي نور يې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپړلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وګڼله، په خپله له استاد زيار سره هم يو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې ګوندې له دغې لارې زما د څېړنې پاتې تشې او نيمګړتياوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرګونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زيار! ما څو ځايه ستا د ژوند ليکونو په ترڅ کې چې ستا د چاپ شويو کتابونو پر دوتنو (پښتيو) او ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندويزو (تخليقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او د ليکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوی دی، خو زما د لړو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مګر ستا د بېلابېلو ليکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو د کلکسيونونو د نشتوالي او نيمګړتيا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو ليکنو(مقالو) شمېر هم زياتره په ژورنالستيک فعاليت پورې اړه لري او په تېره بيا دا چې له ۱۳۳۸ څخه مې تر ۱۳۴۵ پورې د هېواد ورځپاڼې د خبريال په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زښتې ډېرې ليکنې خپرې شوې، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسينونو نشتوالی او نيمګړوالی يې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسينونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د منني سرخوځاوه، ځکه ښه مې په ياد دي چې د ۱۳۳۸ کال له ژمي بيا د ۱۳۴۱ کال تر پايه د هېواد ورځپاڼې يوه ګڼه هم بې زما له ليکنې خپره شوې نه ده. ان دا سې وخت راغلی چې په بېلابېلو پورنومو (لکه مزينه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو ليکنو هم خپرې شوې دي: يو راپورتاژ، يوه مرکه او يا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه يو ښاري خبر خو به مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې يوازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ ليکنې خپرې شوې وي، نو يوازې مې په نومو ړو درو کلونو کې د ژورناليستيکو ليکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنيو کې هم لږ تر لږه ۵۰ ليکنې ورسرباري شوې دي او دغه راز ژورنالستيک فعاليت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باټې نه وهم چې ګوندې زما ټولې ۱۱۰۰ ليکنې دې يو مخيزه علمي او څېړنيزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځينو هغو ليکنو هم غبرګون (دوبلکيت) موندلی چې په علمي سيمينارونو او غونډو کې مې اورولي او بيا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او يا لکه ژبنۍ هغه چې يوه زياته برخه يې په (ليکلار) او (ويي پوهنه) کې راغلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور واړه واړه مطلبونه لکه سریزې، یادښتونه، کتنې، ارزونې یا تقریظونه هم په پورتني شمېر کې راځي چې پر ځینو علمي تیزسونو، څېړنیزو اثارو، پوهنتوني لوستلیکیو (درسي کتابونو) او یا شعري او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووایم چې زما د لیکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې روانې دي.

هوګوره، زما ادبي زېږندویې (تخلیقات) تر نومورې شمېر د باندې دي چې تا هم ورته ځانته جلا څېرکې ورکړی دی.

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ریکارډ)) خبره ښایي پر ځینو کسانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېږه نه دی)) ترڅو چې پوهاند حبیبي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه د یوه افغاني لیکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاریخ کې نه یوازې د مقالو او کتابونو د څومره والي له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی و، بلکې په ځینو علمي څانګو، لکه تاریخ لیکنه او متن پوهنه کې یې څرنګوالی (کیفیت) هم په برخه و. خو تر ده وروسته په ټوله پازوالۍ (مسوولیت)، په نورو مړو او ژوندیو لیکوالو او څېړنوالو کې په څه دپاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ریکارډ)) څښتن بولم، که څوک یې نه مني، ((دا ګز او دا میدان))، ((که شپه تیاره ده، مېږې په شمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ۱۰۴ ټوکه هغه ډګر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېواد د ۱۰-۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبره یوازې څېړنیزه او دیتایي بڼه لري، همداسې مې څرمه (ضمیمي) فولکوریکي څېړنې هم دروا خله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې ما د دغو اومو توکونو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهال کارنده برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوګنې په ترځ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژ ردار او دوکتور شارل کیفر سره پرځای کړې ده او هر ټوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راووځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل ګټه اخیستې او زما د ژبنیو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې را سره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه یې ته خوله ترلای شي او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې ګوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه ناباندیوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنګ او بیا نه ایلېدونکې انتقادي لوبښې سره یې لري. له اروابناد استاد حبیبي سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې ته د ځانګړي سياسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی يې او همدا ناړامه او نه ايليدونکی چپي دريځ دې د لوړو دولتي څوکيو لپاره خنډ ګرځېدلی دی، ايا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زياته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه يوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم يم، د همدغه دريځ له کبله ترې نه يوازې بېرته ژر لرې شوی يم، بلکې جزا مې هم ليدلې ده، يا زندان ته تللی يم او يا بهر ته. د خپلې ګروهې او دريځ، يا په بله وينا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسيپونو) د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله داسې شرايطو ته سر کښېته نه کړم چې زما د ځانګړې سياسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دريځ په بيه پرېوځي. ښايي ډېر فرهنګيالان لږ و ډېر دغه راز نه ايلېدونکی دريځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ايښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند د رښتينې خبرې په ځلونه کې زما ناړامه او بې پروا ((زړورتيا او رښتينتيا)) بس دي چې د وخت واکمنان راباندې کومه پوړۍ او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ويلي دي ((ليکوالي زما د ژوند يو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتيايي حالت ښه برېښي، ايا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پايه پورې پر ځان ومنئ!؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: هسې خو هر څوک دا هیله لري، په پوره روغتیا سره یو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نیمګړې هیلې او ارمانونه د بري تر بریده ورسوي، مګر له ما سره د روغتیا او ژوند اوږدتیا هیله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ ساه پورې لږ تر لږه نوموړې شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بیا بیې د جهاني فرهنګ تاریخ ته وسپارم.

هو ګوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندي) خږوبتیا ونه مومي او غواړم د دغه اوډوني (تدویني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنیزو، ژباړیزو او زېږندویزو) ډګرونو کې هم خپل نه ستړي کېدونکي کار و زیار پرمخ یوسم. په ځانګړي ډول په ناپیلې (منثورې) زېږندویزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او یادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کور ناستۍ سره ورته د لنډې، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتاینه وبښم، هغه هم په دې آړ (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتو لیکني معیار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنګ یو غوڅ بشپړتیایي پړاو ته رسولی وي، د اګاهانه او نا اګاهانه ((مخالفینو)) غوږونه دې کاڼه وي.

۵- پوښتنه: ځینې کسان وایي: ((استاد زیار په خپله علمي- ادبي او همدارنګه سیاسي تګلاره کې له ښندې (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وایې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: په یوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنیز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرومرو له ناباندې سره مخامخېږي او ذهنیتونه راپاروي که به څه هم د دغې ناباندې او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو په پار د دغو پرګنو له ساده ګۍ او نالوستۍ ناوړه ګټه اخلي. د ساري په توګه د ثور اوښتون ضد پارونې له آره له همدغه راز شاتګ پالو او ځانساتو ((روښاندانو)) څخه سرچینه اخلي او فرهنګي بدلون یا اوښتون خو چې د ټولنیز اوښتون یو نه جلاکېدونکی ټوک بلل کېږي، بیا په ځانګړې او سیده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډ سره مخامخېږي. له کلو راهیسې چې ما د ((پښتو لیکني معیار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راګومارلې دي، د وخت د پښتو ټولنې ټیکه والو راپسې د مخالفت بیرغ راپورته کړی او هماغومره پلویان یې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملګري کړي دي. نو دا څرګنده وه، چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټیکې لپاره خطر انګېره او څه یې چې له لاسه کېدل، ډډه یې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاګند بس و، چې د ((ژبني معیار)) جاج له ((ژبني تصفیې (پیوریزم))) سره په سپسته یې توګه ګډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اګاهانه یا نااګاهانه زما او زما د لارویو پر ضد راوپاروي. (ددغې ربړې په باب زما اړوندې لیکنې او کتابونه هم په پام کې ونیسئ، همداسې د نوي او ازاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته يې ګورې چې تر پايه پورې مې څو مره ځوان استعدادونه ملګرتيا کوي او يوازې څو زوړ خوښې مې مخې ته درېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټيکه وال چې له لرو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته په ميراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بيا هم له دغو زوړ خوښيو سره خپل پخواني ګرومونه (کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سياسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توګه د خير پر غونډۍ کېني. پاچاخان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سياسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نيولې وه، بيا هم ګوډاګيانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه يم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو ديموکراتيک ګوند)) غړی پاتې شوی يم او د دوران سازې ايډيولوژۍ يو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې يې په بېلابېلو پيل وکړ او زه يې هم په زندان وسپارلم. تر شل مياشتني زنديو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره يې په سمه سميا (فيفټي- فيفټي) کې درېيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلي نیم بند یووالی وکړ، زما پر سترګو هم یو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخیسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې یوه نیمه شوکې هم وچلوله. دلته پرچمیانو د ((امینیانو- تره کیانو) ضد سیاست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخیست او د انتهي پشتونیزم او پرو تاجکیزم بازار یې تود کړ. ما ولیدل چې نورې دوا ړې ډلې راته د زغم وړ نه دي، ((نه اشه ښه ده نه ګله، دوی دې وخوري یو تر بله)) او په برلین کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوګه غوره وګڼله. پر ۱۳۶۵ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سیالي د بډو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړیو له خوا شورو زور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل وبرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند ترپایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کوم ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما په خپله د ((یوې، یوازینۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا په لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پښتو یوه څرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونو او نویو رغاونو استازي کوي او یوازې په سلو کې پنځه ویشت پورو ییونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه د نورو سترو نړیوالو ژبو غوندې د معیاري پښتو لیکلار هم باید پر جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالي ولاړه وي. دا هم باید ووایم چې د دغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د دښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله ده په دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا تو پیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسې شا او ځینې لا مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتیني پرمختللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځنګ بې ګټې نه وي او جوته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځايه او بې ګټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل را ياد کړم، بل ورځ ځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي.)) هيله ده چې زما دغه غبرګون ته په خپله ((افراط)) ونه بولې.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د يوه ليکوال هغه هم ستا غوندې د يوه ستر ليکوال لپاره په سياست کې سيده ګډون ښه برېښي او که څه ډول؟

ځواب: که يو ليکوال او بيا اديب غواړي، پرګنو ته لار پيدا کړي او ټولنيز ګرانښت او منښت يې په برخه شي، بايد د خپلې ټولنې په پرمختللې مبارزه کې کارنده ګډون ولري او لا هڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونيسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سياست دی. دا خبره چې ځينې ليکوال وايي ((له سياست سره کار نه لرو يا مو سياست نه خوښېږي)) په خپله يوه سياسي خبره ده. داسې کسان هم له سياسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو يوه سياسي لار او تګلار لري او په کړن کې ليدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سياست او مبارزې په مخالف سنګر کې ټيکاو لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعي سياسي دريځ د پټولو هڅه يې کړې وي، سياست او ادب سره نه پخلاکېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی يا داستان، ننداريک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، که فلمليک، هرومرو يو سياسي، يا په بله وينا يو ټولنيز ارمان او پيغام لري، خو که دغه ارمان او پيغام يو خوا له هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختيايي بهير سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه له يوه ښکلاييز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره يې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتينولي نغښتې وي، هغه زېږندې به په رښتيا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به يې زېږندوی هم له دغه وياړ څخه برخمن وي.

د نړۍ نوميالي شاعران او ليکوال تل پرمختللي او جنګيالي وي. دلته د سيده او ناسيده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غړيتوب وي، نو ((شنې په غلا نه چيچل کېږي))، د يوه تش ((اپولوتيست)) ليکوال يا په بله وينا د يوه ارتجاعي دريځ ليد تو ګې او نړۍ ليد لرونکي ليکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لرليدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندې يې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

۹ - پوښتنه: ځينې کسان وايي چې ((د استاد زيار د پښتو پالنې روحيه د ده له سياسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې له کوم ناپښتو ملیت یا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنیز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سیاسي تګلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته لیدل کېږي، آره (منشا) یې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو یا ګوندیانو او ناګوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشر ورور یا اکثریت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی له ما سره، نه یوازې د مارکسیستي- لینیستي آرونو (اصولو) له مخې، بللکې لږ تر لږه د ټولمنلیو نړیوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دلیله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخینه والو او ازمېښتکارو لیکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او لیکوالو سره زیات نږدېوالی او لورېینه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې لیدلې او تر اوسه یې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښي پاتې شم او د ((زوړ)) د خوشالونې په بیه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخیستی، چې تل یې پر خپلو ((زړو)) ټینګار کړی او د نوي پښت د نوښتونو پر ضد درېدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويني. دا سې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان يې ورته بايد وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پايلې ته رسېدلی يم چې نه يوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته يې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زياته ده، ليکنې ورسموم او سمه لاربښوونه يې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې ګران يم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو خيال، هيله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدي او په دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه ددې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي يا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره يې بې ګټې اندونه او ازمېښتونه هم يوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان يوه ويړه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو ليکوالو او فرهنګيالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزيابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار ډېر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د ژېړمې خیال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه ، بلکې د فرانسیانو لیاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان ددې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان ددې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د همدغې روغتیا په برکت دې په **۳۵-۳۶** کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که همدا سې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیله هم په زړه کې غځونې کوي، چې په لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وایي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نو زه هم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي بري او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په تاریخ کې نوم په غټو تورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د یوه روغتیایي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه توګه تر ډېرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغي کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هو ساييز پروګرام او بيا سم او ارام خوب او وړنده خوراکي رژيم هم له ياده نه باسم د سويس شپږ کلنې تحصيلي استوګنې زما د مادي او مانيز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د ځرخي زندان يو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بيا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقين له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوږو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زما زيات شعرونه له همدغه تلقين څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سر ترپايه رنځ او کړاو، درد او ځړيکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زيار زړېږي))

زه پـه زيـار لـوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وايي، د لوړ استعداد او ذکاوت خاوندان، يا په بله وينا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زياتره نارمل نه وي، يا په ډاګه ووايم له نبوغ سره يو راز لېونتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ايا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي برياوې د همداسې لوړ استعداد يا ((نبوغ)) ښکارندويي نه کوي او دويم دا چې که دا خبره سمه وي، نو ستا ځينې ناړامۍ او نه سازښتونه يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول (لېونتوب) نه ګڼل کېږي او باور لري چې ته هېڅ راز جسمي او رواني یا دماغي ناروغي نه لرې؟

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوغ دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ و مېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې وو ړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نا رسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللی دی، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایله (نتیجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوښه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرو مرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږې وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلې او بدويت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهيسې پوه شوی يم چې ښي غوږ او کيڼه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم چې دا دومره عمر او بيا د زده کړو په بهير کې هرومرو زيانمن شوی يم او ډېر څه مې چې بايد لاسته راوړي وای او ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پياوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پېژې د څوکې يو څه کږوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځيرتيا سبب شوی دی. زما نه ژبورتيا هم ښايي د پاسنيو طبيعي او کسبي روغتيايي نيمګړتياوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګړنيو ازموينو کې تل پوره نومرې نه دي اخيستې او په ليکنيو (تحريري) هغو کې مې بيا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وينا په ليکنه کې ځان ډېر پياوړی ننګيرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ ويار زه هم ولرم. خو رښتيا رښتيا دا ده چې زه ټول فرهنګي او علمي بري او برياوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تويونو ييبره بولم، زه دلته د نوميالي مخترع اډيسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب يې د يوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:

((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توينه اړه لري او يوازې يو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانپېژندنې

(Autobiography)

د ځانپېژندنو ثبت د لیکوال د ځاني، ټولنیز، سیاسي او فرهنګي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بیا دا چې دا پېژندنې په خپله د لیکوال په قلم ثبت شوي وي. دا لیکنه یا ځانپېژندنې، چې دلته یې لولئ، پوهاند استاد زیار په خپل قلم لیکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننګرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو د ډېرش څلوېښت کیلومتره د مزینې په ښکلې او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شنې لمنې ته ورنژدې کېږي، په هر نیم کیلومتري واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلي او لوړې برجورې کلاوې، شنې کروندې، بڼې دېرې او ښېرازې باغچې وربانديې لکه د مرغلرو لړ پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې له پسرلي نیولې، د اوړي تر وروستیو شپو ورځو له مست څپاند ((مزینې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندونو له لارې اوبه را اخلي او ډکې بهېږي او بيا وروسته يې د چينو او کاريزونو نرۍ نرۍ اوبه ځای نيسي؛ له همدې کبله يې د لرنيو (وروستي ورخو) برخو منګنې کښتونه د برنيو (سر ورخو) هغو هومره ګڼ سمسور او ښېرازه نه وي- مزينې رود له خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپين غر له هغو سويلي سر درو څخه سرچينه اخلي، چې د شينوارو او خوګيانو ترمنځ تېرنی او اداري بريد جوړوي او شمالي هغه يې د کورمې سيند سرچينه؛ د مزينې رود پر نويو اوبو (باريکاب) باندې پر کابل سيند پای ته رسي.

دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسوالۍ)) رغوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دويم ترې په ((سپين راغه)) جلا کېږي.

د همداسې يوې ويالې له سرورخ څخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې څلورمه يې د ملک ميرسيد کلا نومېږي او ځينې يې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دواړو مخورو ترمنځ سمه پر دوو برخو وېشل شوې او دواړه يو برابر اړوندان او ګاونډيان لري. دغه کلا تر ټولو همل‌ړو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه يې د تلبهاندې ويالې له کبله تل په شنو کروندو، ښو دېرو او ښکيو ښکلې او ښېرازه بربښي. د مزينې رود منځ لار چې اوس سړک شوی دی، د دغې کلا له سويلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تر يوه لانجمن واده دولس- ديارلس کاله وروسته له يو زوی لور سره له پاسني حصارک، ميدانک او بيا روغانيو څخه دغې کلا ته رالېږد بدلي وو او د ملک ميرسيد د ګاونډي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه يې په يو خونيز کور کې استوګنه غوره کړې وه، چې له ځارويو سره په کې يو ځای اوسېدو. زه د خپلې مور د وينا له مخې په همدغه کورګي کې د ۱۳۱۵ل کال پر دويمه يا دريمه مياشت زېږېدلی يم، چې د صفرې له مياشتې او د مندتو (زردالو) له موسم سره يې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه يې را باندې وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خويندو ترمنځ يوازينی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له نړۍ څخه تازه سترګې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېدنې دغې کوچنۍ کورنۍ ته نوې رڼا وبښله او له ټولې ببوزلۍ سره سره يې د ناز او هوساينې په غېږ کې رالوييدلم او په مينه مينه يې پاللم او روزلم. پلار به مې په هر اختر کې په ښايسته کاليو پټولم او په کال کې به يې د سيالۍ په توګه د ولسوالۍ بازار (شيرشاهي) ته پر شا لېږدولم او يوه ښکلې چرمه يې ټټرۍ (سدرۍ)) به يې راته پر درزي باندې ګنډله. د پلار د ځوانۍ د ځواکمنو متو او نه ستومانېدونکي کارو زيار په برکت مو يو شډل، مګر څه ناڅه هوسا او بسيا ژوند درلود. له کرګرۍ او جولاګرۍ سره يې د غوا خوسي او مېږې وزې ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شړومبو کوچو او غوړيو کمی نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندې نه تېراوه.

له فرهنګي پلوه ميرسيد کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې خو ټول اخون کلی، لکه څنګه يې چې له نامه ښکاره وه، يو ديني- فرهنګي کلی و او د سيمې د يوه مخور او ستر ځمکوال اخون په نامه نومول شوی و چې شاهي دربار ته يې هم لار درلوده او امير

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبیب الله خان ورته د ورځې تر اوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و.
خو کله چې وروباندې د اوبخرې (حقابې) د بلوسنې له کبله یو سر تېر بزګر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یو ځای بلې نړۍ ته ولېږه او ساتندوی امیر یې هم هممهال د خپلو چړچو بلهاري شو، نو یوې نوې را لېږدېدلې فرهنګي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونیو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پر اسکیرلي ولس باندې د یوه ځبېښاکګر په توګه خپله واکمني وچلوله، تر څو یې د جاسوسۍ په تور له چوچو پوچو سره د کابل دهمزنګ ځای شو او ترې راپاتې سمسور باغ او دېره یې د یوه لومړني ښوونځي د پرانیستنې لپاره په زړه پورې انګېزه شوه چې د مزینې حصارک ښوونځي په نامه یې د تېر فرهنګي برم یوازینی پاتوړی او ځای ناستی وګرځېد.

زموږ کوچنۍ کورنۍ د نورو دوه درو ګاونډیو کورنیو غوندې د کلا د دوارو ځمکوالو دیني فرهنګي کورنیو له اغېز سره سره زما نورو خویندو ورونو له لیک لوست سره کومه لېوالتیا نه درلوده.
خو کله چې زه تر شپږ کلنۍ واوښتم او د کال مخکې جوړ شوي ښوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، ما ترې د کلا د یوازیني ښوونځي منګي هلک په توګه وژغوري. له دې سره یوه اند ښښنه دا وه چې زه نه چېرې د یوه نارامه هلک په توګه کوم سرکاري کتاب څېرې کړم او ده ته خطره پېښه شي. یوه همداسې ورته اند ښښنه ورته بله هغه مهال پیدا شوه چې ما ترې د سرښوونکي په سپارښتنه د یوې بغدادۍ سیپارې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رانیونې غوښتنه وکړه. دا یې بیا داسې انګېرله، ګوندې چې هغه راڅخه څیرې یا تر پښو لاندې شي، غاړه به یې راسره بنده شي، خو مور مې دغه کار یو ستر ثواب ګاڼه، سیپاره یې راته پیدا کړه. د هغې له پای ته رسولو سره یې راته (عم) سپیاره او بیا یې په هغې پسې قران شریف هم د ملا او ملک له کورنیو څخه راته په سوال وغوښتل او د هماغو کورنیو له ښځمنو سره مې لوستل. پلار مې له دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تربور استاد تړې د مبارکۍ ویلو په ترڅ کې د پګړۍ غوښتنه وکړه، بیا یې نو په هسکه غاړه هغه ته پګړۍ ورکړه او زه یې ونازولم. مګر تر څو چې ژوندی و، د ښوونځي د یوې سلیټ تختې اخیستنه یې را باندې ونه لوروله. دریم ټولګي ته نوی بریالی شوی وم چې د پلار سیوری مې له سره پرېوت او ما ددې لپاره چې متې راته مور سلیټ تخته واخیسته، مړینې یې دومره اند ښنمن نه کړم. له دې ناخبره چې یوازینی رزمنه وال (نفقه رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروټې نرینه غړي په توګه د درو نورو غړو (مور او دوو کشرانو ورونو) کالخوایي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ کې تر ژرندې او لو و لور پورې ټولې بهرنۍ چارې پرمخ یوسم. له پلاره راته دومره پانګه پاتې وه چې متې مو پرې یوه وزه واخیسته، نور نو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو واورو سره ملګری و او بل کال ته ورپسې پر ټوله سیمه د یوې بېسارې وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخپور شو. ځوانې جانې کونډې مور مې نوره اړووته چې د کور څلور د ېوالي پرېږدي، تور ټیکری

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر سر کړي او له موږ درو سرو زامنو سره په کوچیاني ژوند پیل وکړي؛ دوا ړې مشرې خویندې مو خو لا د پلار پر ژوند په خپل بخت پسې تللې وې. مور به مې د لو و لور او مزدورۍ لپاره کشروټۍ درې کلن ورور په غېږ کې ونیو او موږ دوه لږ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) ورونه به یې له لاسه ونیوو او د کامې، جلال اباد او نورو لریو نژدیو سیمو په تکل به مو خپل ((عاریتي)) کورو کلي پرېښوول. یا به مو د غنمو وږي ټولول، یا کودي، یا به مو د جوارو وږي سپینول، یا به مو پومبه اوڼله او یا خو به مو له چا سره په یوه خښته مزدوري کوله.

ما له دغو ټولو خواریو مزدوریو او لولنګریو سره سره بیا هم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له څلورم ټولګي څخه مې تر شپږمه څه پر مزینه او څه پر کامه د یوه او بل په مزدورۍ پرمخ بوتله. دغه مهال ۱۳۲۸مو له میرسید کلا څخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپل پخواني ځای ځایګي او پولې پټي څه نښه نښانه او قباله پاتې نه وه او تر کلونو کلونو ګاونډیتوب وروسته مو متې په خپلو متو ځانته کلاګۍ جوړه کړه او جریب نیم ځمکه مو ورسره هم وپېرله. د ښوونځیوالي زده کړې ترڅنګه مې هر سهار او مازیګر دیني هغه هم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولګي وروسته راته د همدې مزدکي زده کړې کېدون راترلاسه شو او د چړې په توګه مې پوره څلور کاله د ننګرهار په بېلابېلو لریو نژدیو سیمو کې عربي او پارسي زده کړې پرمخ یوورې، ترڅو رابانديې د کوم زړه سواند فرهنګیالي زړه وسوه او په جلال اباد کې یې تر ازموینې وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۳۲ تعلیمي کال لپاره د کابل لیلیه ښوونځي ((دارالمعلمین)) ته راواستولم. دا زما په ژوند کې لومړی اوړون ټکی و چې هم یې له بېوزلۍ او لولنګرۍ وژغورلم او هم یې له ناپوهۍ او بې لیک لوستۍ.

کابل د هېواد د یوازینۍ غوري فرهنګي منځۍ په توګه زما د هر اړخیزې روحي او ذهني ودې او غړېدا لپاره لیاره اواره کړه او زما پرمخ یې د پراخو علمي - فرهنګي پرمختیاوو روښانه څنډونه او لرلیدونه پرانیستل. په ابن سینا ښوونځي او دارالمعلمین کې زما شپږ کلنې زده کړې له ډېرو بریو او بریاوو سره ملګرې وې. له اتم ټولګي څخه مې د شاعرۍ او لیکوالۍ وړتیا غځونې وکړې او زه یې دېته وهڅولم چې په ټولو پوهنتوني ځانګو کې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب ته مخه وکړم او همدا مې تر پایه د ژوند یو نه بېلېدونکی ټوک وګرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولګي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ له خوا د هلمند ناوې په پروژه کې له امریکایانو سره لومړی کال د ډیزاینر او پر دویم کال د افیس انجنیر په توګه کار کاوه چې پر جیب خرڅ سربېره مې خپله انګلیسي زده کړه هم پراخواله د تعلیمي کال په اوږدو کې مې هر ګوره ادبي او ژورنالیستي لړۍ هم پرمخ وړه او د باسکتبال د ټیم د غړي او مشر په توګه مې وزګار وخت هم هسې وزګار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنیو او اوونیزو سربېره مې سر له دولسم ټولګي ۱۳۳۷ څخه له راډیو افغانستان سره د همکارۍ لړۍ هم رانښلولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه او په پوهنتوني دوره کې مې پرې د څو ورځپاڼو او مجلو پرله پسې خبريالي هم ور زياته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونيول شوم او د ژبپوهنې د نوې پرانيستل شوې څانګې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنيو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۲۰م کال په ويانا کې د يونسکو د ختيځپوهنې د څليرويشتمې کانګرې له خوا يې سپارښت شوی و او د اروپايي ژبپوهانو په علمي تخنيکي او مالي مرسته د يوې اوږد مهالې پروژې په توګه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کليو بانډو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه د پاسه سل ګړدوده د جلا جلا اثارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډګر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) چې د هېواد او سيمې په کچه يې مخينه نه درلوده، زما د راتلونکو لورو څانګيزو زده کړو په برياليې پرمخوړنه او علمي فرهنګي بشپړتيا کې يو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملګرو په توپير يوازې د ګړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هرې اړوندې ژبې او سيمې فولکلور او دودونه چالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورناليستې هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو خپرونو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبريال په توګه مې د هر څېړنيز سفر يو اوږد انځوريز راپورتاژ هم را برابراوه. د علمي او فولکوريکو څېړنو يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او ورمې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانګړو څرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنيو څېړنو سره يوځای د پروژې د امانت په توګه د اړوندو ځانګو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) يې سويس ته استول کېده او کاپي يې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي- فرهنګي بشپړتيا دويم اوړون ټکی د لوړو ځانګيزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نوموړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توګه د سويس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما د دغه هېواد د پايتخت برن په دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټوليزې (عمومي) ژبپوهنې هندو اروپايي او هندو ارياني فيلولوژۍ او په څرمه توګه د وګړ پوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انګليسي ژبو زده کړې او پياوړتيا او ماستري ونيول او درې وروستي مې د يفل دوکتورا. ما د سويس په ښکلي هېواد کې له شپږ کلنې استوګنې څخه نه يوازې د خپلې ځانګيزې پرمختيا او بشپړتيا لپاره ګټه واخيسته چې لا تر څنګه مې له خپل استاد پروفيسور ژارژردار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تيارونې په بهير کې هم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څيرليو او کښليو ګړدودو په برخه کې. پروفيسور ژاردار د سويس د ناسيونال فونډ درې- څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پيبلي ژورناليستي او ادبي اړيکي د پخوا په څير پالل. د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په برخه کې مې ببخي يوه نوې ليـاره ونيولـه او دا نـه يـوازې لـه دې لامله چې د اروپـايي ادبي او شعري بهير تـر اغېزې لانـدې راغلـی وم، هغـه هـم زيـاتره لـه جوليز (فورمـال) پلـوه، بلکې نـوې طبيعي، ټولنيز او فرهنګي چاپېريال راباندې نوې اغېزې وښندلې، پـه تېـره د سويس بېساري ښکلې او الهـام ببښونکي پـنځ زمـا پـر شـاعرانه ولولو يو نه اټکلېدونکی اثـر واچاوه. مـا پـه وزګـار او ازادو ورځـو کې له غر ګرځېو اوسکې لوبغاړو سره يوځای پر واورينو الپونو او ښېرازو ځنګلونـو، سيندګيو او سـيندونو او ټولـو جنتـي منظـرو ګرځېـدم او د ايشـيا د جنـت((افغانسـتان)) پـه يـاد بـه مـې تـرې شـاعرانه الهامونـه اخيسـتل، پـه سويس او نـورو اروپـايي هېـوادو کې زما د شعرونو ښېلګې په ښېلابېلو غونډونو کې لـه ځای او ښېټې سره راخوندي شوې دي. مـا د سـويس لـه ديموکراسـۍ څخـه پـه ګټـه اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يـوه کـيڼ لاسي اوونيزه ((برنرسټوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنګامـه او انګـازه يې پيدا کړه او د اړوندو زده کړيالو (محصلينو) د ټولنې ((فوروم پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې پـه وروسـتيو دوو کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغـه وو چې لـه سياسي شعرونو سره مې هغـه پخوانـۍ لېوالتيـا کمـه شـوه او لـه ټولنوال رياليزم سره مې د روماتنتيسيزم او سمبوليزم راګډولو تـه هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) پـه هڅه کې شـوم. کـه څـه هـم زمـا د غـه هڅـه هېـواد تـه لـه راسـتنېدو او ګونـدي فعاليـت سـره نيمزالې غوندې پاتې شوه او متې يې د شپېتمو کلونو لـه پيـل سـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرته ساه واخیسته. هسې خو سیاست زما له شعر سره نه بېلېدونکی پیوند لري. ځکه زه شعر او هر هنر په ژوند پورې تړلی بولم او سیاست ور پورې د ژوند د یوه واقعیت په توګه اړوند ګڼم خو دومره نه چې هغه د شعار تر بریده ورسوي. ما د همدې وروستی لسیزې په سر کې پاسني آر ته خپله پاملرنه زباته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زباته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار ته پای ټکی ایښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه ګونو غونډونو (اور او وینې- ګلولې) پسې مې درېیم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په یو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنۍ بشپړې بېلګې هم ګڼل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنګ له عملي او لارښودو بېلګو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ په درشل کې مې له سویس څخه له راستنېدو سره د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې د ژبپوهنې د استاد په توګه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پیل کړه او د تدریس ترڅنګه مې د څېړنو او لیکنو او له دې سره د ژورنالیستي فعالیت لړۍ هم په نوي دود او سبک راونښلوله. د پوهنځي د دوې میاشتنۍ مهالنۍ (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرګو غورځنګونو د سیستماتیکولو او رښتیاینې لپاره ښه فال وګاڼه چې لومړی مې د ((یوې یوازینۍ ګډې نږه بشپړې کره لیکنۍ پښتو)) او دویم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سویس د استوګنې په وروستیو کلو کې د کابل مجلې او ځانګړو لیکونو له لارې اعلام کړي و. په دغه (وږمې) مجله کې مې ټولې رارسېدلې لیکنې له پورتني آرو معیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سمې کره کولې او بيا مې چاپ ته سپارلې او همداسې يې د ازادو او نيم ازادو شعري بېلګو خپرول درواخله. له هماغې لومړۍ ګڼې څخه مې پر وړاندې ټينګار (مقاومت) پيل شو، خو ما خپله درسته پر ځمکه ونه غورځوله، کټونکې ډله او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملګري کړل او د پښتو ټولنې رسمي او نيم رسمي ګوابښونه مې د پوهنتوني اتاريتۍ او علمي ځوابيه ليکنو سره شنډ کړل.

هغه مهال چې لومړۍ ډله ييز ټکر مې پر **۱۳۵۴** کال د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز په پرانيستونکې نړيوال علمي سيمينار کې له دوديزو پښتو پوهانو او ټيکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښت او د اروابښاد ناروېژي استاد پروفيسور مورګن ستيرن تر مشرۍ لاندې مې ټول مېلمانه اروپايي ژبپوهان او ختيځپوهان پر خوا ودرېدل او د چا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندو بډانو له ډاګيزې (علني) مخامختيا څخه لاس واخيست او له هغې ورځې راهيسې يې چې له سرکاري واک وويسا څخه په ګټه اخيستنه زما مخې ته هر څومره کرکندې راغورځولې، له پښو يې غورځولای نه شوم، که څه هم توکيز او مانيز زيانونه يې ډېر راورسول، نه مې کوم اثر جايزه وړای شوه او نه يې د چاپ کابو پيدا کوله، مګر يو مخيزه يې زما د علمي او ژورناليستي هلو ځلو مخه نيولای نه شوه. هغه ټول څېړلي او ليکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور اوښتون له دويم پړاو راهيسې د هغو د چاپ لړۍ راونښلوله چې اوس يې شمېر ۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته رسېږي. دا زما د ګوند يتوب يو ازينۍ ګټه وه چې د نورو ليکوالو او پوهانو غوندې زما اثارو ته هم د چاپ لاره اواره شوه. نور خو يې تر اوښتونه پوره اووه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم يو کلن څرخي زندان د همدغه ګوند پر سر وګاله چې په جنتي سويس کې يې زما د ربښتيني ژوند شپږ کاله ببرته له صفر سره برابر کړل او دا بايد اعتراف وکړم چې ګوند يتوب زما د ((معياري پښتو)) او ((ازاد پښتو شعر)) د غبرګو غورځنګونو د خنډ و ځنډ تل يو غوره لامل بلل شوی دی. په علمي، ژورناليستي او زېږندويي (ايجادي) ډګر کې هر ګوره زه ډېر لږ د ګوند د ديکتې او دوکتورين اړوند شوی يم او که په يوه ليکه کې ورسره راغلی يم، هغه مې ورسره له ښه يا بد مرغه اند پوهيز (ايډيولوژيکي) ګډوالی و. اوس چې مې د واکمن ګوند له ليکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاتکيز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ ليد څخه تېرېدونکی نه يم. زه د يوه نړيوال سيستم په توګه د ستاليني سوسياليزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپيتاليزم يې هېڅکله يوازينی الترناتيف او ځايناستی نه بولم او د يوه منځګړي هومانيستي ژغورندہ نړيوال غورځنګ منځته راتګ ته سترګې پر لار يم له دې سره په زېږندويي ډګر کې هم د سوسياليستي رياليزم پر ځای د يوه ربښتيني هومانيزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلاري کوونکي پانګوالي (ايزم) لاره به ونه نيسم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ځان پوره بريالی ننګيرم چې زما شل کلنو غبرګو غورځنګونو نن سبا خپلې يېبرې او اغېزې ښندلې له يوې يوازينۍ کره پښتو سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) يا په بله وينا ((نوي ازاد پښتو شعر) نور له هغې کږغېږنتيا (ابتذاله) را ژغورل شوی دی چې تر شپېتمو کلونو د مخه ورسره لاس و ګرېوان و. دا کومه پوچه او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره يې عيني لاسوندونه لرم. د ساري په توګه د نوي او نوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ يو ځوان نوښتګر زما له سيده او ناسيده شاګردۍ او لارښوونې څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک مې د شاګردۍ يا لارښوونې پاسلنه مني يا نه مني مګر د غورځنګ ويار راځنې هېڅکله اخيستلای نه شي.

زما ټولې ليکنې، خبرنې، علمي، ژورناليستيکي او زېږندويي کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په کې له پارسي، انګليسي او الماني څخه هم کار اخيستی. لومړی شعري ازمېښت مې هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولګي په پای کې مې ويلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سينا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه کې مې اورولی و. همدارنګه له پارسي څخه زما لومړۍ پښتو ژباړه له لسم ټولګي، له انګليسي څخه له دولسم ټولګي او له الماني څخه له ماسترۍ مهاله را پيلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه دی پاللی، ښايي چې چا به ورهڅولی نه يم، خو هڅه مې کړې چې په هر شعري غونډ کې يې يوه نيمه شعر ډوله بېلګه را واخلم. په کتابي بڼه زما لومړۍ ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حکمت په اسلام کې)) تر سرلیک لاندې مې په یوولسم ټولګي کې پر ۱۳۳۶ل کال تر سره کړې او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسیټ چاپ خپره شوې ده.

زما ادبي ژباړې له انګلیسي څخه پر ۱۳۳۹ کال د الفردو موسس د یوه شعر او د یوه چیني لیکوال د داستان له پښتو کولو سره پیل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸کال د سویسي ګتهیلف، الماني ګویتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خو ټیک له هماغه شپږم ټولګي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي ګلستان او بوستان، د جامي یوسف و زلیخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسیکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اثار د یوه ټاکلي دودیز کریکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره یوځای یو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي لیک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولګي له پیلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبرۍ بهیر تر نورو پښتو ژبیو ډېر ګړندی و، تر دې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هم وکښه.

زه دا خپله ستره نېکمرغي ګڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنیو ژبو سره مې پېژندویي پیدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تر څنګه دغې دویمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي- فرهنګي بشپړتیا کې یوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخیستې ده او پر دې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویاړم او ښاغلی چې د ناپلیون له خبرې سره سم دغې دویمې زده کړې ژبې ماته دویم شخصیت رابښلی دی.

ما په ۲۹ کلنۍ کې د یوې اوږدې سوځنده مینې تر بریالنۍ پایلې وروسته واده کړی او د همدغه بریالیتوب له کبله یې راته د ((پښتیان)) او ((پښتیانا)) په نومونو دوه غبرګ نښانونه د مینه وړې برخلیک پر تټر راځړولي دي.

دا دی، په څرمه ډول خپل ژوند لیک له یوې لنډې کرونولوژۍ سره د خپلو لیکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ لیکلو ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېژندلو، مګر ویاړلي اندو ژوند سره پېژندګلوي پیدا کړئ.

په ټوله فرهنګي او شاعرانه مینه
پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او یادښتونو څخه ګټه اخیستل شوې ده:

۱- دوکتور عبدالحکیم طبیبي، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغاني، ۱۳۵۵ ل کال، ۲۰ مخ.

۲- د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، د اکبر کرګر له خوا د استاد زیار اورول شوی ژوند لیک.

۳- ژوندون مجله ۱۳۲۷ ل کال، د میزان-عقرب ګڼه، ۷۸-۸۰ مخونه او د پښتنی ځلورم مخ.

۴- د نورمحمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.

۵- ورمې مجله، ۱۳۴۲ ل کال، ۹ ګڼه، ۳۵-۴۳ مخونه.

۶- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ ل کال، ۹ ګڼه، ۶۷-۷۴ مخونه.

۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ کال، ۱۰ ګڼه، ۵۷-۶۲ مخونه.

۸- د ثور انقلاب حقیقت ورځپانه، ۱۳۶۴ ل کال ۲۵۵ ګڼه، ۵ مخ.

۹- د ثور انقلاب حقیقت ورځپانه، ۱۳۶۲ ل کال د ۷ میاشتې د ۱۴ نېټې ګڼه، لومړی مخ او درېیم مخ.

۱۰- ورمه، ۱۳۵۱ ل کال، ۴-۵ ګڼه، ۱-۲ مخونه.

۱۱- کابل مجله، ۱۳۴۹ کال، ۴ ګڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.

۱۲- ورمه، ۱۳۵۳ ل کال، لومړی ګڼه، ۱-۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- پوهنتون کابل (اوونیزه) ، ۱۳۵۳ل کال، ۱۲ گڼه، ۲مخ.
۱۴- درفش جوانان (اوونیزه) ۱۳۶۰ل کال، د ۱۱ میاشتې د ۲۷ نېټې گڼه.
۱۵- پوهنتون کابل (اوونیزه) ۱۳۶۷ کال د ثور د اوومې نېټې گڼه.
۱۶- زنان مجله، ۱۳۶۰ کال، ۲ گڼه، ۱۹ مخ او ۳۳ مخ.
۱۷- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۱۰ میاشت، ۲۳ نېټې گڼه.
۱۸- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۳ میاشت، ۱۲ نېټې گڼه.
۱۹- عبدالروف بېنوا، اوسنی لیکوال، ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ.
۲۰- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.
۲۱- وینه او مینه (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ کال.
۲۲- اور او وینې (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ کال.
۲۳- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، د ۱۳۶۲ کال، ۳مه میاشت، د ۱۱ نېټې گڼه، د ن. سیوري یا (اسحق ننگیال) لیکنه.
۲۴- زیار، مجاوراحمد: گلکخونه (شعري غونډ)، ۱۳۶۷ل کال.
۲۵- پوهاند زیار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
۲۶- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
۲۷- پوهاند زیار: اند و ژوند (شعري طرحې او ځلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳۶۸ل کال.
۲۹- ژوندون مجله، ۱۳۶۷ل کال، ۱ گڼه، ۵-۲۲مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰- وږمه، ۱۳۵۲ل کال، ۴ ګڼه، ۵۰-۵۷ مخونه.
۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۲ ل کال.
۳۲- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۴۷-۵۴ مخونه.
۳۳- د حمزه یاد، ۱۳۶۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۲۹-۲۸ مخونه.
۳۴- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۳۴-۴۲ مخونه.
۳۵- د محمد هوتک یاد، ۱۳۶۲ل کال، ۱۴۵-۱۵۲مخونه.
۳۶- کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، ۷-۸ ګڼه، ۲۳-۳۲ ګڼه.
۳۷- کابله مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۹ ګڼه، ۱۴-۳۶ګڼه.
۳۸- کابل مجله، ۱۳۴۳ل کال، ۴ ګڼه، ۷-۲۳مخونه
۳۹- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۱۲-۱۳ مخونه
۴۰- کابل مجله، ۱۳۶۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۹-۳۹ مخونه
۴۱- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ۱-۸ مخونه
۴۲- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹-۲۱مخونه
۴۳- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۵۵-۶۲ مخونه
۴۴- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۷۲-۸۰مخونه
۴۵- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۳ ګڼه، ۵-۹ مخونه.
۴۶- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۴ ګڼه، ۹-۱۵ مخونه.
۴۷- فولکور مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۱۱ ګڼه، ۱۵۷- ۱۶۲ مخونه.
۴۸- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۶ ګڼه، ۲۲-۲۹ مخونه
۴۹- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۳ ګڼه، ۳۵-۳۹ مخونه.
۵۰- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ۳۹-۴۲مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱- فولکور، ۱۳۵۵ال کال، ۴ گڼه، ۳۲-۳۵ مخونه.
۵۲- فولکور، ۱۳۵۶ال کال، ۳ گڼه، ۲۸-۲۹ مخونه.
۵۳- فولکور، ۱۳۵۵ال کال، ۵ گڼه، ۲۹-۳۱ مخونه.
۵۴- فرهنګ خلق مجله، ۱۳۵۷ال کال، لومړۍ ګڼه، ۲۴-۲۵ مخونه.
۵۵- هنر مجله، ۱۳۵۷ال کال، لومړۍ ګڼه، ۲۴-۲۵ مخونه.
۵۶- هنر، ۱۳۵۹ال کال، لومړۍ ګڼه، ۵-۶ مخونه.
۵۷- هنر، ۱۳۵۸ال کال، ۴-۵ ګڼه، ۱۸او ۸۴ مخ.
۵۸- هنر، ۱۳۶۱ال کال، قوس، حوت، ګڼه، ۳-۶مخونه.
۵۹- هنر، ۱۳۵۹ال کال، ۴ ګڼه، ۵-۷ مخونه.
۶۰- هنر، ۱۳۵۹ال کال، ۵-۶ ګڼه، ۱۷-۱۸ مخ.
۶۱- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ال کال، ۴ ګڼه، ۲۳ مخ.
۶۲- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ال کال، ۳ ګڼه، ۲۰-۲۳ مخونه.
۶۳- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ کال، ۳ ګڼه، ۱۸-۱۹ مخونه.
۶۴- بلخ مجله، ۱۳۵۷ ل کال، لومړۍ ګڼه، ۱۴-۱۵ مخونه.
۶۵- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ال کال، ۳ ګڼه، ۵-۹ مخونه.
۶۶- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲-۱۵ مخونه.
۶۷- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، ۳ ګڼه، ۱۱-۱۴ مخونه.
۶۸- ژوندون، ۱۳۶۱ال کال، ۴ ګڼه، ۴۴-۴۷ مخونه.
۶۹- اجتماعي علوم مجله، ۱۳۶۱ال کال، ۳ ګڼه، ۱۲۳-۱۷۲ مخونه.
۷۰- تحقیقات کوشاني مجله، ۱۳۵۹ال کال، ۲ ګڼه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.
۷۱- دوستي مجله، ۱۳۵۹ال کال، ۲-۳ ګڼه، ۴-۳۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۲- بدني روزنه مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲-۱۴ مخونه.
۷۳- بدني روزنه، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۱۱-۱۳ مخونه.
۷۴- مېرمن مجله، ۱۳۴۴کال، د اسد د میاشتې ګڼه، ۱۱او ۱۳ مخونه.
۷۵- مېرمن، ۱۳۴۴کال، د سنبلې- میزان ګڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.
۷۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ کال، ۳ ګڼه، ۸۰-۸۴ مخونه.
۷۷- دوستي، ۱۳۶۳کال، ۴ ګڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.
۷۸- دوستي، ۱۳۶۰ کال، ۸ ګڼه، ۴۴-۴۸ مخونه.
۷۹- دوستي، ۱۳۶۲کا ، لومړۍ ګڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.
۸۰- دوستي، ۱۳۶۱ کال، ۱۱ ګڼه، ۵۷-۲۳مخونه.
۸۱- ژوندون مجله، ۱۳۶۷کال، میزان-عقرب ګڼه، ۵۳-۵۴ مخونه.
۸۲- ژوندون، ۱۳۶۵کال، ۵-۶ ګڼه، د پښتنۍ څلورم مخ.
۸۳- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ کال، ۵ ګڼه، ۸ مخ.
۸۴- محمد صدیق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳کا ، ۵ ګڼه، ۱۳ مخ.
۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ ګڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰مخونه.
۸۶- وږمې مجله، ۱۳۵۲کا ، ۱-۲ ګڼه، ۱۷۴-۱۸۰ مخونه.
۸۷- کابل مجله، ۱۳۴۹کا ، ۸ ګڼه، ۴۴-۵۱ مخونه.
۸۸- کابل مجله، ۱۳۶۲کال ۸ ګڼه، ۴۱-۵۱ مخونه.
۸۹- ننګرهار مجله، ۱۳۵۴کال، د حوت میاشتې ګڼه، ۱۰او ۳۲ مخ.
۹۰- ننګرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د سلواغې ګڼه، ۱۵او ۳۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۱- ننګرهار، ۱۳۵۴کال، د مرغومي او سلواغې ګڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.
۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۲کال، ۴ ګڼه،۴ مخونه.
۹۳- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۴ ګڼه، ۲۲-۲۳ مخ.
۹۴- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۶ ګڼه، ۱۲ مخ.
۹۵- وږمه، مجله۱۳۵۴کال، ۳ ګڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه.
۹۶- پکتیا مجله، ۱۳۵۲کال، ۷ ګڼه، ۸ مخ
۹۷- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۸ ګڼه، ۱۲ مخ
۹۸- پکتیا ، ۱۳۵۲کال، ۹ ګڼه، ۸ مخ.
۹۹- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۲ مخ.
۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۳ ګڼه، ۲۸ مخ.
۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۷ ګڼه، ۲۳ مخ.
۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ل کال، ۴ ګڼه، ۱۵ مخ.
۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ل کال، ۵ ګڼه، ۱۵ مخ.
۱۰۴- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، مرغومي-سلواغې ګڼه، ۲۷ او ۳۰ مخ.
۱۰۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۳ ګڼه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.
۱۰۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ ګڼه، ۱۲۴- ۱۷۸ مخونه.
۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ ګڼه، ۱۷۶-۱۷۶ مخونه.
۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ ګڼه، ۱۵۲-۱۹۴ مخونه.
۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ ګڼه، ۱۲۱- ۱۲۹ مخونه.
۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۶ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳۲۲کال، ۵ گڼه، ۳۵ او ۲۳ مخ.
۱۱۲- زرين انځور، کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، لومړی گڼه، ۱ مخ.
۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳۲۷کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.
۱۱۴- مېرمن مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.
۱۱۵- کابل مجله، ۱۳۵۵کال، ۷-۸ گڼه، ۷۱-۷۴ مخونه.
۱۱۶- پوهنتون کابل، (اوونيزه)، ۱۳۲۲کال، ۵ مياشت، ۲۷ نېټې گڼه.
۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
۱۱۸- ژبنی څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲کال.
۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ کال، ۵-۶ گڼه، ۱۱۲-۱۱۵ مخونه.
۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳۶۰-، ۵-۶ گڼه، ۱۵۰-۱۵۳ مخونه.
۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۲۲- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۵۵-۵۶ مخونه.
۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمی خپرونه، ۱۳۵۲ کال.
۱۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ گڼهو ۵۷-۵۹ مخونه.
۱۲۵- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۱-۲ گڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.
۱۲۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۱-۲ گڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.
۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، اته مخيزه.
۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۶ گڼه، اته مخيزه.
۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۵ گڼه، ۲۳-۲۷ مخونه.
۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲کال، ۱-۲ گڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۱- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۱-۲ گڼه، ۱۳۹-۱۴۰ مخونه.
۱۳۲- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، ۸۹-۹۲ مخونه.
۱۳۳- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۳۴- وږمه مجله، ۱۳۵۴کال، ۴ گڼه، ۸۷-۱۲۰ مخونه.
۱۳۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ گڼه، ۷۳-۷۶ مخونه.
۱۳۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۴-۵ گڼه، ۱۱۷-۱۲۲ مخونه.
۱۳۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۳ گڼه، ۱-۳ مخونه.
۱۳۸- ۳ گڼه، ۸۲-۸۷ مخونه.
۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷کال، ۴-۵ گڼه، ۲۱-۲۷ مخونه.
۱۴۰- د امیر کروړ یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۴کال، ۳۹۰-۳۹۹ مخونه.
۱۴۱- وږمه، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ گڼه، ۱۲۵-۱۳۲ مخونه.
۱۴۲- وږمه مجله، ۱۳۵۲کا، ۶ گڼه.
۱۴۳- وږمه، ۱۳۵۲کال، ۳-۴ گڼه، ۶۹-۷۰ مخونه.
۱۴۴- کابل مجله، ۱۳۴۶کال، ۹ گڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.
۱۴۵- کابل مجله، ۱۳۵۷کال، ۲ گڼه، ۱۰۲-۱۰۷ مخونه.
۱۴۶- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۲ گڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.
۱۴۷- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
۱۴۸- کابل مجله، ۱۳۶۱کال، ۲ گڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
۱۴۹- خراسان مجله، ۱۳۶۲کال، ۱۲ گڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
۱۵۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳کال، لومړۍ گڼه، ۳۰ مخ.
۱۵۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د ثور میاشتې گڼه، ۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۲- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د غبرګولي میاشتې ګڼه، ۳۷-۳۸ مخونه.
۱۵۳- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵کال، د وږي میاشتې ګڼه، ۱۵ مخ.
۱۵۴- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د وږي میاشتې ګڼه، ۳۴ مخ.
۱۵۵- ننګرهار مجله، ۱۳۵۵کال، د لړم میاشتې ګڼه، ۲۹ او ۳۶ مخ.
۱۵۶- ننګرهار مجله، ۱۳۵۶کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، ۱۳ مخ.
۱۵۷- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د لیندۍ میاشتې ګڼه، ۲۳ مخ.
۱۵۸- ننګرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د مرغومي او سلواغې میاشتو ګڼه، ۴۸ مخ.
۱۵۹- عرفان مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵۶کال، لومړۍ ګڼه، ۱۴۱-۱۴۶ مخونه.
۱۶۰- عرفان مجله، ۱۳۵۵کال، ۱۱ ګڼه، ۱۵۷-۱۶۶ مخونه.
۱۶۱- پکتیا مجله (میاشتنۍ)، ۱۳۵۶کال، لومړۍ ګڼه، ۱۲ او ۳۷ مخ.
۱۶۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۵کال، ۲ ګڼه، ۲ مخ.
۱۶۳- پکتیا مجله، ۱۳۵۶کال، ۲ ګڼه، ۱۸ مخ.
۱۶۴- وږمه مجله (دري میاشتنۍ)، ۱۳۵۴کال، ۴ ګڼه، ۸۷-۱۰۸ مخونه.
۱۶۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ ګڼه، ۳۷-۴۲ مخونه.
۱۶۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱کال، ۶ ګڼه، ۸۵-۹۲ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۷- ننگرهار مجله (میاشتنی)، ۱۳۵۲ کال، د وري میاشتنۍ گڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.
۱۶۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۶ گڼه، ۲۲ مخ.
۱۶۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۴ گڼه، ۲۲ مخ.
۱۷۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۱-۲ گڼه، ۱۵ او ۴۹ مخ.
۱۷۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۳ گڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.
۱۷۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷کال، ۵ گڼه، ۱۳ مخ.
۱۷۳- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۰۴-۱۰۶ مخونه.
۱۷۴- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲۲-۱۲۴ مخونه.
۱۷۵- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۳۱-۱۴۰ مخونه.
۱۷۶- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۳ گڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.
۱۷۷- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۴ گڼه، ۱۵۹-۱۶۲ مخونه.
۱۷۸- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال ۱۲۱-۱۳۵ مخونه.
۱۷۹- پښتو څېړنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۷کال، ۴۱۲-۴۵۹ مخونه.
۱۸۰ کابل مجله، ۱۳۴۷ کال، ۱۱-۱۲ گڼه، ۱۰۹ مخ.
۱۸۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳کال، د وري میاشتې گڼه، ۲۳ او ۳۳ مخ.
۱۸۲- بیاض، فارسي هندوستاني خپرني اورگان، ۱۹۸۳م کال، لومړۍ گڼه،
۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹کال، وری، ۱۳۱ نېټې گڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۴- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون گستنر چاپ، ۱۳۵۵ کال.
۱۸۶- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون گستنرچاپ، ۱۳۵۳ کال.
۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون گستنر چاپ، ۱۳۵۶ کال.
۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننگرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نومترنگونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷۴م کال.
۱۹۰- وږمه مجله، ۱۳۵۷کال، ۳ گڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۲۳-۳۶ مخونه.
۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ کال، ۲ گڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.
۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او ورونه ملیتونه،ژباړه، ۱۳۶۶ کال.
۱۹۴- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳۶۰ کال، ۷ گڼه، ۴۳-۵۲ مخونه.
۱۹۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲کال، ۲ گڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.
۱۹۷- عبدالکریم پتنگ: د غرونو څوکې، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۸- عبدالحی حبیبي: نوموړکي مورخين، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹**کال.

۱۹۹- ميا فقير الله جلال ابادي: فوايد فقيرالله، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹** کال.

۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پټې خزانې فرهنګ، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۶۲** کال.

۲۰۱- عبدالحی حبيبي، د ميا فقيرالله پېژند ليک، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، **۱۳۵۹**کال.

۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمدشاه بابا د دېوان غورچاڼ، **۱۳۵۷** کال.

۲۰۳- عبدالکريم محب: د چينيانو يونليکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، **۱۳۵۷**کال.

۲۰۴- افضل ټکور: دا ليکوال دا خبرې، د قومونو او قبايلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د رياست خپرونه، **۱۳۶۲**کال.

۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، **۱۳۵۲**کال.

۲۰۶- پروفيسور دوکتورعبدالظهور او پوهنمل عين الدين نصر: مقدمه بر زبانشناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، **۱۳۶۳**کال.

۲۰۷- دوست شينواری، زړه پانګه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ **۱۳۶۳**کال.

۲۰۸- پروفيسور سيال کاکړ: د کوشنيانو ژبه، د کوټې چاپ، **۱۹۷۹**م کال.

۲۰۹- باقي بريال: مينه نه مري، شعري غونډ ، **۱۳۶۷** کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو ټولنې د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
۲۱۱- د غلام محی الدین افغان افکار او اثار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چم ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیتې خپرونه، ۱۳۶۵ کال.
۲۱۳- کاوون توپاني: شګې او ګلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیتې خپرونه، ۱۳۶۶ کال.
۲۱۴- ابراهیم عطایي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښتو ټولنې د نړیوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
۲۱۵- دوکتور ګل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ کال.
۲۱۶-پوهاند زیار: ګلکڅونه، د لیکوالو انجمن خپرونه، ۱۳۶۷کال.
۲۱۷- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۲۱۸- د خوشال ختک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال.
۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال، ۵۷-۶۵ مخونه.
۲۲۰- پښتو پښویه (ګرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۲ کال.
۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳۶۴ کال، ۵ ګڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۲- ځارندوی مجله، ۱۳۲۷کال، ۱۰ ګڼه.
۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-۵-۱۳۶۶ نېټې ګڼه.
۲۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ ګڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
۲۲۵- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، لومړۍ ګڼه، ۴۵-۴۷ مخونه.
۲۲۶- پښتو مجله، ۱۳۵۹کال، ۴ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳۵۹کال، لومړۍ ګڼه، ۹۲-۱۰۵ مخونه.
۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، ۳ ګڼه، ۶۵-۷۰ مخونه.
۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳۶۲کال، ۳ ګڼه، ۴۵-۵۰ مخونه.
۲۳۰- کابل مجله، ۱۳۵۷کال، ۲ ګڼه، ۱۰۲-۱۰۷ مخونه.
۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷کال، ۱-۲ ګڼه، ۲۴-۲۶ مخونه.
۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷کال، ۳ګڼه، ۳۴-۳۵مخونه.
۲۳۴- پلوشه مجله، ۱۳۵۶کال، ۴ ګڼه، ۲۵-۳۲ مخونه.
۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵کال، ۲ ګڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.
۲۳۶- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲کال،
۲۳۷- کابل مجله، ۱۳۶۷کال، ۵ ګڼه، ۳۵-۵۴ مخونه.
۲۳۸- زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳۶۹کال.
۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳۶۷کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اخځونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنو ځرنګوالی او د هغوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول مخونه هم را اخيستي دي. د پوره مخونو راوړنه مې په دې خاطر کړې ده، چې شمېر او ځومره والی يې څرګند شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستۍ بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستيو شېبو کې د استاد زيار د تازه زېږونو او خپرونو دا لنډيز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې يې څلور شعري غونډونه (د سبرونو نڅا، ګلوييونه، رزم و بزم، څڅواکي) او يو داستاني اثر (مينه د زړه په وينه) له چاپه راووتل. همدارنګه يې يو ننداريک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال يې کښلې وه او چاپ و ننداري ته لا نه ده وړاندې شوې، دلته د ياد وړ ده.

۲- په څېړنيزه برخه کې يې يوه نوې څېړنه ((د پټې خزانې ليکزيکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونيزه کې خپره شوې ده، په همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترګې پر لار ده. د پېښور پوهنتون پښتو څانګې او پښتو اکېډمۍ د باړه ګلۍ د تېر او سږ کال په غبرګو سيمينارونو کې يې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز يې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره يو لړ ليکنې څېړنې، کره کتنې او سريزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلين په نمانځنه کې يې يوه ليکنه په وفا اوونيزه او بله د خليل ولسي ادبي جرګې د اړوند سيمينار په غونډه کې چاپ شوې ده.

۳- په ژباړيزه برخه کې يې ((د هند و اروپايي ژبو لرغونی تاريخ)) د يادونې وړ دی چې له الماني سرچينو څخه يې را ژباړلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د دریمې گڼې برابر ۳۴ مخه یې پرې نیولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کیفر لپاره یې ((د پټې خزانې المانې ژباړه او گرامري شننه)) خو تراوسه کوربه هېره وه، همدا سې یې په څلورو ژبو لیکلې ((ځانپېژندنې)) هم دروا خله.

یون، ۱۳۷۲ل کال، مرغومی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعيل يـون د حـاجي محمـدخان زوی پـر ۱۳۴۲ل کـال، د لغمان ولايت د الينګــــــار ولســـــوالۍ دنيازيو پـه يـوې روښـــنفکرې كــورنۍ كــې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د الينګار ولسوالۍ د سلينګار پـه لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته كابل ته راغی او په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل كال له نوموړې لېسې څخه په دويم نومره بريالی او پر ۱۳۶۷ل كـال د كابـل پوهنتـون د ژبـو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې محصـل شو. پـر ۱۳۷۰ل کـال لـه نومـوړې څـانګې څخـه اول نـومره بريـالی او پـر همـدې کـال بېرتـه دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کـال پـه نومـوړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر نه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو.ملګرو ملتونو(UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده ورو سپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي.استاد یون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکیډمیکو اکاډمیکو او لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګندیدو لپاره ... له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اینښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ځرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هیلۍ　　　　　ګڼه شعري ټولګه　　　　　دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه　　　　　د حیران شعري ټولګه　　　　　دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل　　　　　ګڼه شعري ټولګه　　　　　دویم ۱۳۸۷
- د نازو انا یاد　　　　　د سیمینار د لیکنو ټولګه　　　　　دویم ۱۳۸۷
- د استاد الفت نثري کلیات　　　　　د استاد الفت نثرونه　　　　　دریم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري　　　　　د اسحق ننګیال شعري منتخبات　　　　　دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر　　　　　دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر　　　　　دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر　　　　　دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر　　　　　د اماراتو یونلیک　　　　　دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی　　　　　د اروپا یونلیک　　　　　لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاګون ترڅنډو　　　　　د امریکا یونلیک　　　　　لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه　　　　　دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری　　　　　دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود　　　　　دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه　　　　　دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- او سنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای(ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او وسېلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ostad Zeyar,

a bright star of pashton's culture

By:

M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-06-8

د خپرونو لړ: (۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library